

הגדה לזמן הזה

הגדה לפסח של היהדות המתקדמת בישראל

הגדה לזמן הזה

עורכים

יהורם מזור

דליה מרקס

יהוידע עמיר

עיצוב גרפי: חמדה אידל

עריכה לשונית: עדנה מזור

הדפסה וכריכה: דפוס האחר בע"מ גבעתיים

© כל הזכויות על ההגדה שמורות למועצת הרבנים המתקדמים בישראל.
הזכויות על יצירותיהם של יוצרים בני זמננו שמורות למחברים ולהוצאות
הספרים. רשימה מפורטת מצויה בעמוד האחרון.

תודת העורכים נתונה לחברי מר"ם וחברי התנועה ליהדות מתקדמת בישראל
שנטלו חלק בהכנתה של הגדה זו במהלך השנים האחרונות, וביניהם: חברי קבוץ
יהל שעמלו על התקנת הנוסח הראשון של הגדה זו; הרבנים: מאיר אזרי, מיכאל
בוידן, תמר דבדבני, לוי וימן-קלמן, משה זמר, מיה ליבוביץ', אלונה ליסיצה, מיכאל
מרמור, גיל נתיב, גליה סדן, נעמה קלמן, מרדכי רותם, אורי רגב, עפר שבת בית-
הלחמי וכנרת שריון.

מסת"ב: 978-965-91388-0-7 ISBN:

נדפס בישראל, תשס"ט

Printed in Israel, 2009

מבוא

המסורת קוראת לנו לחזור ולספר, שנה אחר שנה, ביציאת מצרים. התורה מצווה על זיכרון יציאת מצרים עוד טרם התרחשותה (**שמות** יב, כד). בכך היא מציבה את הזיכרון כחשוב וקודם אפילו למאורעות. מדוע? לשם מה מצווים בני אדם לזכור ולהזכיר, ללמד ולספר? עם ואדם שאינם מזינים את רוחם מהזיכרון ההיסטורי וממאורעות ההיסטוריה יהיו עניים ברוחם, וסופם שישובו פעם אחר פעם על מכאובי העבר ועל משגים שעשו. זיכרון הוא תמיד דינאמי, יש בו מבט אחורה וקדימה בעת ובעונה אחת. אנו מציבים את הזיכרון בתוך חיינו בהווה. אנחנו זוכרים כדרך שאנו חיים וכדרך שאנו מייחלים לעתיד לא ברור. העם היהודי הוא עם שבחר לזכור ולהזכיר, ללמוד וללמד. לכן אנחנו מתכנסים שנה אחר שנה ומבקשים ללמוד את שסיפור יציאת מצרים מבקש ללמדנו, למען חיינו.

מסיפור יציאת מצרים אנו לומדים שחירות גובה מחיר שלא כל אחד מוכן לשלמו. כבר אבותינו, בנדודיהם במדבר, חזרו ואמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (**במדבר** יד, ד). סיר הבשר המלווה בבצלים, שומים, קישואים, ושאר ירקות, אותו לחם-עבדות שהעם זכר בערגה בעת נדודיו במדבר, מפתה לעתים יותר מלחם החירות, שלעתים הוא יבש, דל, תפל. אבל רק לחם החירות, גם אם יהא זה לחם-עוני, מעניק משמעות לחיים, עושה אותם ראויים. על כן אנו מחנכים את הדור הבא, ולא פחות מכך את עצמנו, לזכור את מרורי העבדות ויובש המצות ולהטמיע אותם בתוך חיינו שלנו.

על דעת עינינו שראו - אנו מחנכים את בני ובנות הדור הבא שלא לחזור לשם, שלא לקבל עלינו את פרעה כמלך, שלא להיכנע לעבדות. אנו יודעים ומלמדים שפרעה זה, יכול שיהיה כוח זר המבקש לשעבד אותנו; הוא יכול לשכון גם בתוכנו, להיות הכוח הזומם לעשותנו משעבדים, המשועבדים ליצרם הרע. את זאת אנו עושים על ידי חזרה ושינון של לקחי העבדות במצרים מדי שנה בשנה.

סיפור יציאת מצרים המונח ביסוד ההגדה הלך והתפתח במהלך הדורות. בימי בית המקדש השני היה הוא כנראה סיפור קצר שסיפרו, בעל-פה, הורים לילדיהם. עיקר הטקס היה אכילת בשר הכבש, המלווה במצות ומרורים, אליו צורף ה"מגיד" כתוספת עיונית. לאחר החורבן, הציבה המשנה, במרכז סדר הפסח הביתי, את השיחה והלימוד, כתחליף לאכילת זבח הפסח בבית המקדש. מכאן הלך הסיפור והתפתח במשך הדורות ונהיה למחזה מפואר. הוא ממוקם במרכזו של "ליל הסדר", שאחד השלבים בו היא אמנם סעודה טעימה ודשנה, אך זו אינה העיקר.

משחקים פדגוגיים, שירים, בדיחות וסיפורים אישיים המשולבים בפסוקי מקרא ומדרש, יצרו יחד את הטכסט הנדפס ביותר במסורת היהודית, ההגדה של פסח. יצירתה של ההגדה המסורתית נמשכה מימי המשנה ועד ימי הביניים המאוחרים, כאשר נכנסו אליה הפיוטים האחרונים והיא התמסדה. בדורות האחרונים שבו ונוצרו, זה בצד זה, נוסחים חדשים של ההגדה. אלה ביקשו להביא טעמים חדשים, מסרים חדשים ותפיסות אלטרנטיביות. לצידה של ההגדה הקיבוצית, לצידן של הגדות פרטיות אשר גובשו במשפחות ובחבורות המתכנסות יחד לליל הסדר, לצידן של הגדות מחדשות רבות ושונות בישראל ובתפוצות, וכמובן לצידה של ההגדה המסורתית מבית-סבא, ניצבת לה היום, צעירה ורכה, **הגדה לזמן הזה**, הגדתה של התנועה ליהדות מתקדמת (רפורמית) בישראל.

הגדה לזמן הזה בנויה משני חלקים, המשלימים זה את זה. האחד, **נוסח ההגדה**, מופיע בצדו הימני של כל דף. כאן ימצאו עורכי הסדר והמשתתפים בו את הנוסח העיקרי של ההגדה שאנו מציעים. ניתן למקד את המבט במרכיב זה ולצעוד עמו לאורך כל ליל הסדר. המרכיב האחר, "**מוסף – המרבים לספר**", כולל נוסחים חלופיים, מקורות עתיקים וחדשים, קטעי הגות ושירה, העשויים להעשיר את "ליל הסדר" שלנו. אלה יכולים להתווסף על המופיע ב**נוסח ההגדה**, להחליף חלק ממנו, או לשמש נקודת מוצא למחשבה ולדיון במהלך הסדר. את **ההגדה לזמן הזה** מלווה גם האוסף המתפתח והדינאמי של מקורות, דרשות, רעיונות להפעלה ולדיון ועוד, המצויים באתר התנועה ליהדות מתקדמת (רפורמית)

בישראל וניתנים להורדה ולהעתקה. **שם גם תוכלו אתם להציע לקהל מסדרי הסדר תוספות ורעיונות ששמשו אתכם.**

הגדה לזמן הזה, על חלקיה השונים, מחדשת בכמה תחומים. באחדים היא הולכת בנתיבים שבהם צעדו מחדשי הגדה קודמים, באחרים היא מפלסת נתיב משלה:

◇ שילבנו בהגדה מקורות עתיקים מהמקרא ומספרות חז"ל, המאירים את הסיפור באורות נוספים, כולל התייחסות לאישיותו ולפעלו של משה, האיש שהנהיג את העם מעבודות לחירות.

◇ שילבנו מקורות חדשים, משלנו ומשל יוצרים ישראלים ואחרים, המוסיפים מימד רוחני-הגותי לסיפור העתיק. בבואנו להתייחס לעבודות ולשעבוד בחרנו להביט גם אל השואה, אותה עבודות נוראה מכול שידע עמנו רק לפני שנות דור. בעיוננו בגאולה בחרנו להתייחס להקמת מדינת ישראל, עם כל מורכבותו של הנושא, כ"ראשית צמיחת גאולתנו". בכך צעדנו בנתיב שבו צעד גם הסידור הרפורמי הישראלי, **העבודה שבלב**.

◇ הצענו פירוש חדש למנהגי ההגדה העתיקים, כזה התואם את זמננו; הדגשנו את העובדה שאנו קוראים את ההגדה בארצנו, שחויית חיינו אינה הגלות, אלא האחריות הכרוכה בחירות.

◇ ביקשנו להשיב אל מקהלת הקולות של עם ישראל, הקורא את ההגדה ולומד את סיפורה, את קולותיהן של הנשים. חיפשנו ככל יכולתנו מדרשים ופרשנויות שידעו להתייחס לקול זה גם ביהדות המסורתית; העלינו על נס את דמותה של מרים הנביאה, והוספנו כוס של מים חיים לכוס היין החמישית, המסמלת את תקוות הגאולה. צרפנו את קולנו שלנו והבאנו, לצד מדרש ארבעת הבנים, את הצעתנו למדרש ארבע הבנות.

◇ אנו מציעים אפשרות לקיים את ליל הסדר במקצב שונה במעט מזה של ההגדה הימית- ביניימית. ממסכת פסחים שבמשנה אנו למדים שיש לאכול בתחילת הסדר ורק אחר כך לספר ביציאת מצרים. זה היה סדר הדברים הטבעי במשתאות ההלניסטיים, מהם שאבו עורכי המשנה את דרכי העיצוב של ליל הסדר. במהלך הדורות השתנה סדר זה, בעמים ובישראל, ונתגבש הסדר המוכר מההגדה המסורתית. על-פי הנהוג בו מקומה של הארוחה הוא אחרי הלימוד, הדיון והשיחה על יציאת מצרים.

אנו מציעים לשקול לשוב, במידת מה, אל סדר-הדברים העתיק, מתוך מחשבה שישרת בצורה נכונה יותר את מטרתו הדתית והרוחנית של ליל הסדר. לפי הצעה זו, נקדים ל"מגיד", לסיפורה של יציאת מצרים, טעימה ראשונה מהמרור, החרוסת והמצה. אחריה, מתוך ישוב הדעת, נספר את הסיפור. כדי להקל על הבוחרים להיענות להצעה זו וגם על הדבקים בסדר הדברים המסורתי המקובל - ישנם קטעים המופיעים בהגדה פעמיים. ההנחיות המלוות את ה"תמיד" יקלו על ניווט נכון, על פי כל אחת משתי האפשרויות.

◇ מתוך הכרה בכך שהסדר חוזר על עצמו מדי שנה ובכל פעם הוא דומה וגם שונה וחדש - מבקשת ההגדה לתת מקום לפרשנות אישית של הטקסטים המקודשים, למדרשים משפחתיים וליצירתיות של כל עורכי הסדר.

איך עורכים את הסדר?

א. לפי מנהג קדום, ערכו במוצאי "שבת הגדול" שלפני פסח מעין חזרה כללית על רוב הסדר, ומכאן הביטוי, המופיע גם בין דפי ההגדה לזמן הזה, "עד כאן בשבת הגדול" (מלווה בסמליל [אייקון]). גם אם אין מאמצים מנהג זה, חשוב שעורך/כת הסדר והמשתתפים יעיינו בהגדה מראש, יהרהרו בכיוון הרוחני והטקסי שהם מבקשים להעניק לסדר הקרוב ויפנו למקורות נוספים, כסיפור יציאת מצרים שבספר שמות, סיפורי מאבקים של עמים שונים לחירות ועוד. כאמור, כדאי מאוד להתעדכן מדי שנה בחומרים החדשים שבאתר התנועה ליהדות מתקדמת בישראל, הצמוד להגדתנו. חומרים רבים תמצאו בין היתר גם באתר "שיטים - מכון החגים", **בהצעה לסדר - הגדה של פסח; מסורת וחינוך והלילה הזה - הגדה ישראלית**. אוסף עשיר של פרשנות מסורתית ניתן למצוא, בין היתר, בספר **הגדה שלמה**. תמונה מקיפה על תולדות ההגדה ונוסחיה מעניק הספר **תולדות נוסח ההגדה**.

ב. לא פעם נפגוש בין דפי ההגדה לזמן הזה, בנוסח ההגדה וב"מוסף", טכסט מסורתי ולצידו טכסט מסורתי-מחודש או טכסט חדש. אין חובה לכלול את כולם במהלך הסדר, אך כדאי

לעבור עליהם כדי לבחור איזה מביניהם ייקרא השנה בקול.
ג. בקטע המרכזי של סיפור יציאת מצרים, הפותח במילים "צא ולמד", אנו מציעים שלוש דרכים:

1. משפחות להן ילדים רכים ו/או כל הבוחרים לקצר עשויים להסתפק בקריאת פסוקי המקרא המספרים את סיפור

היציאה ממצרים. אלה סומנו בסמליל

2. משפחות להן ילדים צעירים ו/או כל המעניינים להרחיב יבחרו קטעי קריאה נוספים מבין המדרשים והמקורות, בעיקר מבין אלה שבנוסח **ההגדה**. לעתים תמצאו שעדיף לספר בלשונכם את הנאמר במקור. ייתכן שתיעזרו בהמלצות להפעלות שונות שתופענה באתר התנועה ליהדות מתקדמת בישראל.

3. ציבור המעוניין להעמיק ישלב בהרחבה קטעים מה"מוסף", לצד הטכסט שבנוסח **ההגדה** או כתחליף לו. כאן תמצאו תוספות למדרש, קטעי הגות, יצירות בנות זמננו ועוד. במקרים רבים מזמנים המקורות שב"מוסף" נושאים לשיחה בה יוכלו לקחת חלק כל המשתתפים בסדר. ניתן לוותר על הטכסטים שב"מוסף", ולהתקדם לאורך סדר הדברים שבנוסח **ההגדה** בלבד, כאשר לעורך/כת הסדר ניתנת הבחירה היכן להעמיק ולהרחיב.

הגדה לזמן הזה היא תולדה של עבודה, מחקר, עיון וביצוע של רבים אשר נטלו חלק בניסויה במשך שנים רבות. הצעד הראשון לקראת חיבורה נעשה בשנת תשמ"ט. היה זה פרי עמלה של קבוצת חברי הקבוץ הרפורמי יהל שבערבה בהדרכת הרב יהורם מזור, עורך **נוסח ההגדה** שלפנינו. מאז ראו אור כמה וכמה נוסחים, עד שבשנים האחרונות שבנו, יחד עם קבוצת חברים במועצת הרבנים המתקדמים בישראל, להשלים את המלאכה. רבים תרמו להמשך פיתוחה של הגדה זו, בעצה, בהצעת מקורות, בתרומה מהגותם ומניסיון חייהם. רבים עוד ימשיכו במלאכה דרך האתר. יבואו כולם על הברכה והתודה. בכוח רוחם אנו יכולים היום להציע לציבור הישראלי כלי נאה זה להעמקתה ולהעשרתה של חוויית ההתכנסות בליל הסדר, ועשייתה מנוף לעיצוב נכון של חיינו כיהודים וכבנותיה ובניה של הארץ הזו.

הרב יהורם מזור, עורך "נוסח ההגדה"
הרבה דליה מרקס והרב יהודע עמיר, עורכי ה"מוסף –
המרבים לספר"

מועצת הרבנים המתקדמים בישראל, תשס"ט

מבחר מקורות לעיון ולהכנת הסדר:

1. אתר התנועה ליהדות מתקדמת (רפורמית) בישראל:
www.reform.org.il
2. אתר **"שיטים** – מכון החגים": www.chagim.org.il
3. **הצעה לסדר – הגדה של פסח; מסורת וחידוש**, תל אביב: ידיעות אחרונות והמדרשה באורנים, 2000.
4. **מישאל ונעם ציון, הלילה הזה – הגדה ישראלית**, ירושלים: הלילה הזה, תשס"ד.
5. **מנחם כשר, הגדה שלמה**, ירושלים: מכון תורה שלמה, תשכ"ז.
6. **דניאל גולדשמידט, הגדה של פסח ותולדותיה**, ירושלים: מוסד ביאליק, 1969.
7. **יעקב דוד הכהן (עורך), אוצר מפרשי ההגדה**, ירושלים: מכון ירושלים, תשס"ח.

הגדה
לזמן הזה

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זְכוּר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרָיִם
מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בַחֲזֶק יָד הוֹצִיא יי אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ:
הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: וְהָיָה כִּי יָבִיֵאֵךְ יי אֶל אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְתִּיךָ לְתֵת
לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ וְעַבְדְּתָ אֶת הָעֶבֶדָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:
שָׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצַּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֵג לִיי: מִצּוֹת יֵאָכֵל אֶת
שָׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֵר בְּכֹל גְּבֻלְךָ:
וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי
מִמִּצְרָיִם:

שמות יג, ג-ח

בדיקת, ביטול וביעור חמץ

בלילה שלפני ערב פסח בודקים את החמץ.
נוהגים שקודם הבדיקה מניחים פתיתי לחם
במספר מקומות בבית כדי שימצאום הבודקים. נוהגים להניח
עשרה פתיתים.

קודם בדיקת חמץ אומרים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ
עַל בְּעוֹר חֶמֶץ:**

מיד אחר הבדיקה נבטל את החמץ שלא מצאנו ונאמר בעברית או בארמית:
כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיכָא בְּרִשׁוּתִי, דְלֹא חֲמִיתִיה וְדְלֹא בְּעֵרְתִּיה,
לְבָטֵל וְלִהְיוּ הַפְּקָר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא.

כל חמץ ושאר שיש ברשותי, שלא ראיתים ושלא ביערתים,
יבוטלו ויהיו הפקר כעפר הארץ.

שמחת יום טוב, מצווה לנשים וגברים, מבוגרים וילדים:

ימים טובים - כלם אסורים בהספד ותענית. וחיב אדם להיות בהם שמח וטוב לב... שנאמר: "ושמחת בחגך" (דברים טו, יד). כיצד?... אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין. וכשהוא אוכל ושותה - חיב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים. אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה... ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש - אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו.

רמב"ם, משנה תורה, זמנים, הלכות יום טוב, ו, ז-יח

עיקרה של חירות שאין בה התנשאות וגאווה. החמץ מתנפח - לפיכך אין בו חירות. המצה אינה מתנשאת ואינה מתנפחת - לפיכך היא סמל לחירות.

רבי זוסיא מאניפולי

על פי אחד ההסברים המקובלים במסורת, מסמלים הביצה והזרוע את משה ואהרן. ר' אליעזר מוורמס (וורמייזא), בן המאה השלוש עשרה, הציע להוסיף בסמוך לצלחת הסדר גם צלחת ובה דגים. המים מסמלים את דמותה של מרים הנביאה, שהצילה את אחיה בהשיטה אותו על המים.

חז"ל מספרים גם על בארה הקסומה של מרים שהרוותה במים חיים את ישראל במסעותיהם במדבר. הדג, סמל הפריון החי במים, מסמל אפוא, לשיטת רבי אליעזר, את מרים ומשלים את שני האחים והאחות שעמדו ביסוד גאולת ישראל ממצרים.

על פי מעשה רוקח, סאניק תרע"ב, נט, עמ' ז'

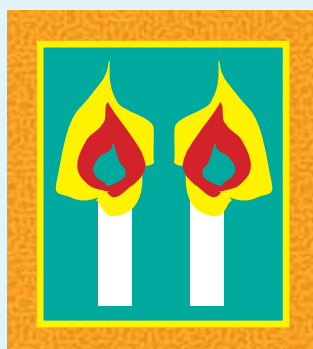

בערב פסח בבוקר שורפים את החמץ. לאחר שריפתו נבטל את החמץ שלא מצאנו ונאמר בערמית או בעברית:

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאֵכָא בְרִשׁוּתֵי דְחֲמִתָּהּ וּדְלָא חֲמִתָּהּ,
דְּבַעְרָתָהּ וּדְלָא בַעְרָתָהּ לְבָטֵל וְלֹהוּי הֶפְקֵר פְּעֻפְרָא דְאַרְעָא.
כל חמץ ושאר שברשותי, שראיתים ושלא ראיתים, שביערתיים
ושלא ביערתים, יבוטלו ויהיו הפקר כעפר הארץ.

ברכה על הנרות

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר
שֶׁל (שַׁבָּת וְשֶׁל) יוֹם טוֹב.

אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאִמּוֹתֵינוּ,
יְהִי רְצוֹן שְׂפִיאֵירוּ הַנְּרוֹת הַלָּלוּ אֶת חַגֵּנוּ בְּיוֹם חַג-הַמִּצּוֹת הַזֶּה.
אֲבִינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם, הָאֵר לְבָנוּ בְּאִמּוּנָתְךָ וְנִשְׁמַח בְּחֻגְךָ.
שִׂים שְׁלוֹם, אוֹרָה וְשִׁמְחָה בְּמַעֲוִינָנוּ, כִּי עַמְּךָ מְקוֹר חַיִּים.
בְּאוֹרְךָ נִרְאָה אוֹר. וְנֹאמַר: אָמֵן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲחִינוּ וְקִיָּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ
לְזִמּוֹן הַזֶּה.

הרב ישעיה הורביץ ("השל"ה הקדוש") שפעל במאה הי"ז באשכנז, מסביר ששלוש מצוות היסוד בחג: פסח, מצה ומרור הן כנגד שלושת האבות ואילו ארבע הכוסות הן כנגד ארבע האמהות.

אברהם, שזכה לשמירתו ולהגנתו של האל, הוא כנגד המצה השמורה.

יצחק, שבעת ביקור המלאכים שבישרו על הולדתו, הורה אביו להגיש לאורחים שני גדיי-עזים (**בראשית** כז, ט), הוא כנגד שני הגדיים המובאים בחג, אחד כזבח הפסח והשני כקרבת חגיגה.

יעקב, שחיוו היו "מעט ומרים" הוא כנגד המרור (השל"ה מתייחס לפסוק ספר איוב [ג, כן] "לא שְׁלוֹתִי וְלֹא שְׁקֻטִי וְלֹא נְחִתִּי וַיָּבֵא הַגֹּז", ומייחס אותו ליעקב בעקבות המדרש [למשל: **בראשית רבה**, פרשה פד]).

וממשיך השל"ה: **ארבע אמהות הן ארבע כוסות:**

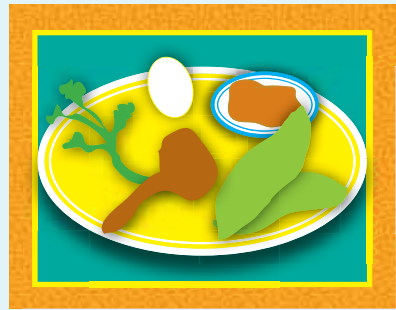
שרה כוס ראשונה אשר בחר בנו מכל העמים, כי כשם שאברהם אבינו בחר מהעמים וגייר את האנשים, כן שרה גיירה הנשים. **רבקה** כוס אגדה, 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח', כן התחילה... בעשו וסיימה ביעקב...

רחל כוס ברכת המזון, שיוסף בנה כלכל כל בית ישראל, והיא היתה עקרת הבית, [ונאמר]... 'אין ברכה מצויה בביתו של אדם אלא בשביל אשתו' **בבלי**, בבא מציעא, נט ע"א.

לאה ברכת השיר כוס רביעית... ואומר הלל הגדול, כל מיני הילול מלאה שאמרה "הַפְּעֵם אוֹדָה אֶת ה'" (**בראשית** כט, לה) וממנה בא... משה רבנו עליו השלום.

על פי **שני לוחות הברית**, פסחים, מצה עשירה, מד

סדר הקערה בשולחן הסדר

בקערת הסדר אנו מוצאים את המרכיבים הבאים:

זרוע, ביצה, מרור, חרוסת וכרפס.

זרוע

זכר לקרבן הפסח; גם - סמל ליד החזקה ולזרוע הנטויה של הקב"ה שגאל את עמנו ממצרים. מניחים עצם עם מעט בשר.

ביצה

זכר לקרבן חגיגה; גם - סמל לחוזקם הרוחני של עם ישראל במצרים, אשר למרות עבודתם וסבלם לא המירו את זהותם ולא התבוללו. מניחים ביצה קשה מפויחת.

מרור

זכר לחיים המרים במצרים. מנהג ספרדים להסתפק בעלי חסה. על פי מנהג אשכנז אוכלים שני סוגי מרור: לברכה משתמשים בחסה ולכורך - בחזרת.

חרוסת

זכר לעבודת הטיט שעבדו בני ישראל במצרים. החרוסת היא רסק פירות מסוגים שונים - כל עדה על פי מנהגה.

כרפס

סמל לחג האביב ולהתחדשות הצמיחה בטבע. נהוג להניח ירק ירוק כמו סלרי או פטרוזיליה, אך גם צנונית או תפוח אדמה מבושל.

אור לארבעה עשר בודקים את החמץ לאור הנר: והוא - כי כפי שהשאור מחמיץ את העיסה כך יצר הרע מחמיץ ומפסיד את האדם ומחטיאו. על כן חלה עליו חובת ביעור היצר הרע מעליו. ולאור הנר: כי הנר הוא הנשמה, ואור הנמשך מהנר הוא היצר הטוב. בחורין ובסדקין: בכל מצפוני ליבנו ובמחבואות פניותינו.

על פי רבי משה אלשיך

כוונה לליל הסדר:

אלהינו ואלהי קדמונינו,

מסבים אנו סביב שולחן זה כבני חורין.
בלבנו חי זכר השנים הארכות שבהן סבלנו דכוי.
נשבענו לא להפוך למדכאים בעצמנו,
אך יודעים אנו עד כמה קל הוא להכביד את לבנו.
כשאנו באים הלילה לספר את ספור יציאת מצרים,
יודעים אנו שהחרות, מסע היא;
יציאת מצרים היתה רק ראשית המסע אל ההר,
שהוביל אל המדבר ומשם אל ארץ ההבטחה והייעוד.
על מנת להיות בני חורין,
עלינו לגרש מלבותינו את הפרעה שבתוכנו.
אנו מצוים לחדש את התחייבותנו לזכויות האדם,
זכויותיהם של כל הנבראים בצלם אלוהים.
בזכרנו את המילדות במצרים, יודעים אנו כי זרעי הגאולה
נטעים על קרקעה של ההתנגדות לדבר פרעה.
הלילה נביא אל שולחננו את זעקתם של הסובלים באשר הם.
נזכור ונזכיר את בני עמנו, את שכנינו,
את הסובלים והמעונים בכל מקום;
נוקיע את הדכוי והשעבוד, זה שאנו מטילים באחרים וזה
שמטילים בשמנו, זה שמטילים בכל מקום ברחבי תבל.

המשך בעמוד 17 <

מצנות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבתינו
 במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר: זכור את-היום הזה
 אשר יצאתם ממצרים (שמות יג, ג). כמו שנאמר: זכור את-יום
 השבת (שם ב, ח). ומנין שבליל חמשה עשר? תלמוד לומר: והגדת
 לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה (שם יג, ח) - בשעה שיש מצה
 ומרור מנחים לפניך. ואף-על-פי שאין לו בן: אכלו חכמים
 גדולים חתבים לספר ביציאת מצרים, וכל המאריך בדברים
 שארעו ושהיו - הרי זה מושבח.

רמב"ם, משנה תורה, זמנים, הלכות חמץ ומצה, ז, א

סדר ההגדה של פסח

סימני הסדר:

מרור פורח

קדש ורחץ

שלחו עורח

ברפס יחץ

צפון פרח

מגיד רחץ

הלל נרצה

מוציא מצה

נתחייב מחדש לזכות את כל האדם בחרות, ולזכות בכך בחרותנו
שלנו:

את הרעבים ללחם, את חסרי קורת הגג,
את משללי היכלת לקיים חיים של כבוד ולהתפרנס כבני חורין.
את הפליטים ומהגרי העבודה,
החיים ללא זכויות וללא הגנה.
את הנשים הנמכרות כשפחות והאסורות בבתי הבושת.
את הסובלות מאלימות ומדיכוי
בתוך בתיהן ובקרבת משפחותיהן.
את אלה שנמנע מהם לבנות בית
ואלה שבתייהם נגזלים מהם בשרירות לב.
את הנרדפים והמפלים בשל דתם, גזעם,
אמונתם ואורח חייהם.
את המיחלים לחיים של חרות ויציבה שטרם זכו להם.
יהי רצון שנדע להביא במעשינו שבכל יום ויום חירות ופדות,
שנרבה צדק ושוויון בארצנו ובעולמנו, שנזכה לקיים את דבר
הנביא: "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיהו א, כז).

מבוסס על תוספת להגדה של "שומרי משפט - רבנים למען זכויות האדם"

רבי יהושע אומר: בניסן נברא העולם,
בניסן נולדו אבות, בניסן מתו אבות, בפסח נולד יצחק...
בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל.

בבלי, ראש השנה, יא ע"א

"והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות
על הלחת" (שמות לב, טז) - אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך
בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, וכל מי שעוסק בתורה
תדיר הרי זה מתעלה. משנה, אבות, ג, ב

קדש

לְכוּ אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יי
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלַת מִצְרַיִם
וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתָם
וְגֵאֲלֹתִי אֶתְכֶם בְּזִרְוֹעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים:
וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וַיִּדְעֵתֶם כִּי אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלֹת מִצְרַיִם:
וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֵת יָדִי לְתֵת אֶתָּה
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיַּעֲקֹב וְנָתַתִּי אֶתָּה לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יי:

שמות ח, ו-ח

כוס ראשונה

מוזגים כוס ראשונה ומברכים

"וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלַת מִצְרַיִם".

שמות ח, ו

הַנָּנוּ מוֹכְנִים וּמְזַמְנִים לְקַיֵּם מִצְוַת כּוֹס
רֵאשׁוֹנָה שֶׁל לַיִל הַסֵּדֶר, כְּנֶגֶד לְשׁוֹן
"וְהוֹצֵאתִי" שֶׁל גְּאוּלַּת עַם יִשְׂרָאֵל.

בשבת מתחילים כאן:

בלחש: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר

יוֹם הַשְּׁשִׁי: וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם:
וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ
כִּי בּוֹ שָׁבֹת מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

בראשית א, לא - ב, ג

אלוהים גואל המדוכאים

מושג האלוהים, בחינת גואל המדוכאים, חולל מהפכה במשמעותה של הדת ובתפקיד שהיא ממלאת בחיי האדם; היא נתפסת כמרוממת את תכונות הנפש המוסרית. דת ישראל ממקמת את תחיית הטבע, בחינת גילוי אלוהי, במדרגה נמוכה מתחיית רוח האדם על ידי החירות. פסח הוא בראש ובראשונה "זמן חירותנו". רבים סוברים כי הדת והחירות סותרים, מטבעם, זה את זה. הם מניחים כמובן מאליו כי עיקר תפקידה של הדת הוא לרסן את החירות. כנגד תפיסה מוטעית זו של החירות, הבאה מתוך ראייתה כהפקרות או כהזיה מדינית, מדגיש חג הפסח - מכוח הדבקות שלו באלוהים ככוח המוליך אל החירות - את הרעיון כי החירות היא שורש חייו הרוחניים של האדם ותנאי עיקרי להגשמתו העצמית. היא גאולת נפשו.

מעובד על פי מרדכי מנחם קפלן, **ערכי היהדות והתחדשותם**, עמ' 251

שֶׁלַח נָא אֶת עַמִּי

הושר בפי תנועת ההתנגדות
היהודית בברית המועצות
לפרעה אָנִי אֹמֵר:
שֶׁלַח נָא אֶת עַמִּי
שֶׁלַח עַמִּי, עִם יִשְׂרָאֵל
לְמוֹלְדֹתָיו.

שֶׁלַח נָא אֶת עַמִּי

הושר בפי הנאבקים
בעבדות בארצות הברית
תרגום: אפרים דרוד
מהר, מִשֶׁה צִוָּה פְּרַעֲהַ:
שֶׁלַח נָא אֶת עַמִּי!
מִצֹּת הָאֵל אֲמֹר נָא לוֹ:
שֶׁלַח נָא אֶת עַמִּי!
קוֹמָה, לֶךְ נָא
אֶל כְּבֹד הַלֵּב הַרְעֵה,
צוּ לוֹ בְּשָׁמַי:
שֶׁלַח נָא אֶת עַמִּי!

בשאר ימות השבוע מתחילים כאן.

ברכת הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן.

קידוש:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו.

ותתן לנו יי אלהינו באהבה (בשבת: שבתות למנוחה ו)

מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון

(בשבת: את יום השבת הזה ו) את יום חג המצות הזה זמן חרותנו

(בשבת: באהבה) מקרא קדש זכר ליציאת מצרים.

כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים.

(בשבת - ושב) ומועדי קדשך (בשבת - באהבה ובכבוד)

בשמחה ובששון הנחלתנו.

ברוך אתה יי מקדש (בשבת - השבת ו) ישראל והזמנים.

במוצאי שבת מוסיפים:

ברכת הנר:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש.

הבדלה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחל בין אור

לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה.

בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת. ואת יום השביעי

מיששת ימי המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמך ישראל

בקדשתך. ברוך אתה יי המבדיל בין קדש לקדש.

ממשיכים (בכל ימות השבוע) בברכת הזמן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן

הזה.

ושותים בהסיבת שמאל.

נוסח חליפי לקידוש:

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם האוהב את עמו ומקדשו
במצוותיו, ותתן לנו ה' אלהינו באהבה (שבתות למנוחה ו) מועדים
לשמחה חגים וזמנים לששון (את יום השבת הזה ו) את יום חג
המצות הזה זמן חרותנו (באהבה) מקרא קדש זכר ליציאת
מצרים. כי קרבנתו לעבודתך ואת חיינו קדשת (ושבת) ומועדי
קדשך (באהבה וברצון) בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה ה'
מקדש (השבת ו) ישראל והזמנים.

נוסח חליפי להבדלה (במוצאי שבת):

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחל בין
אור לחשך בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בין קדשת שבת
לקדשת יום טוב הבדלת, בין בריתך עם ישראל לבריתך עם
העמים הבדלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת.
ברוך אתה יי המבדיל בין קדש לקדש:

יהודע עמיר

זֵרְחִיז

מביאים לעורך/ת הסדר מים נוטל/ת ידיו/ה ואינו/ה מברך/ת.

פֶּרֶפֶס

לוקחים כרפס, טובלים במי מלח ומברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הָאָדָמָה.

"היום אתם יצאים בחדש האביב".

שמות יג, ד

חג הפסח הינו חג האביב - הטבע מתחדש ומוריק.

נאה לשלב בברכת פרי האדמה גם פסוקי אביב משיר השירים:

כִּי הִנֵּה הִסְתִּיז עֶבֶר

הַגֶּשֶׁם חִלַּף הַלֶּךְ לּוֹ:

הַנְּצַנִּים נִרְאוּ בְּאַרְזֵי

עֵת הַזְּמִיר הַגִּיעַ

וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצָנוּ:

הַתְּאֵנָה חֲנֻטָּה פְּגִיָּה

וְהַגְּפָנִים סִמְדָר נִתְּנוּ רִיחַ:

ב, יב-יג

אֵל גִּנַּת אֶגְזוֹז יִרְדְּתִי לְרֵאוֹת בְּאֵבֵי הַנַּחַל

לְרֵאוֹת הַפְּרָחַה הַגֶּפֶן הַנִּצּוֹ הַרְמָנִים:

ו, יא

לְכֵה דוּדֵי נִצָּא הַשְּׂדֵה נְלִינָה בַּפְּפָרִים:

נִשְׁפִּימָה לְפָרְמִים

נִרְאָה אִם פְּרָחַה הַגֶּפֶן פֶּתַח הַסִּמְדָר:

ז, יב-יג

אמר רב יהודה: היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבלבים, אומר:
ברוך שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות
טובות להתנאות בהן בני אדם.

על פי בבלי, ברכות, מג ע"ב

אביב חנה סנש

האביב פצח בשיר,
נשמתי פצחה בשיר,
קרן השמש צוחקת, שובבת.

נפתח הסגול,
שער לבי נגל,
דומתני, אני מאוהבת.

אינני יודעת, מאין רגש זה החדש,
אולי עם האביב אני אותו נושמת.
לא אשאל מאימתי, לא אשאל מדוע
אני - באהבה אני מאוהבת.

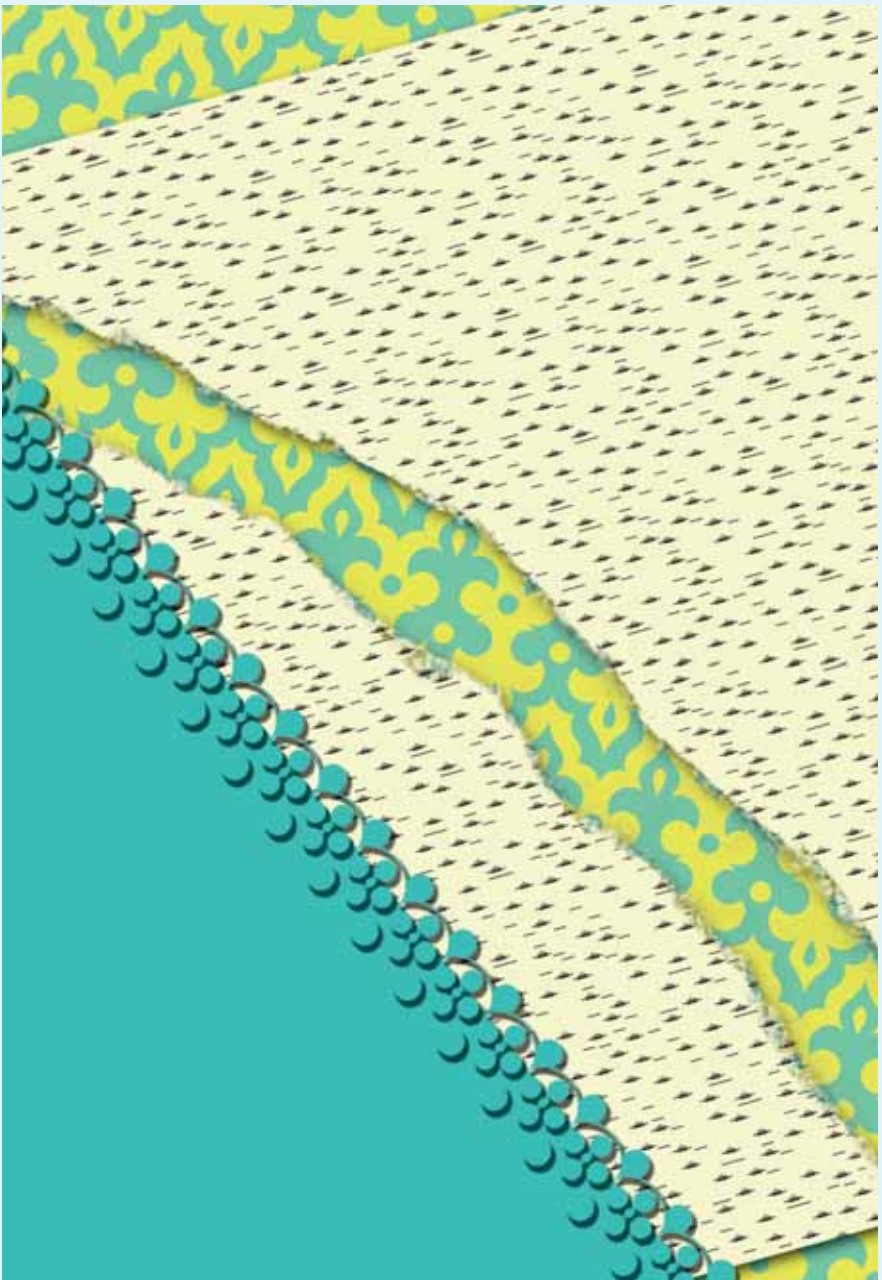

אָנה הַלֵךְ דוֹרֵךְ הַיָּפֶה בְּנָשִׁים
אָנה פָּנֵה דוֹרֵךְ וַיִּבְקֶשְׁנוּ עִמָּךְ:
דוֹדֵי יָרֵד לָגֵנוּ לְעֲרוּגוֹת הַבָּשָׂם:

ו, א-ב

מחלקים את המצה האמצעית לשניים,
את החלק הגדול מטמינים לצפון - האפיקומן.

"עני שדרכו בפרוסה" (פסחים קט"ז) -

מימי עבדות מצרים אל ימי מחנות השואה

במסגרת לימודי התפילה באוניברסיטה, עסקנו, בהתקרב חג הפסח, גם בהגדה. שם למדתי את משמעותה של האמירה במסכת פסחים, בעניין חלוקתה של המצה האמצעית לשנים: על "עני שדרכו בפרוסה". פרופ' יוסף היינמן המנוח הסביר לנו, תלמידיו, כי בכל יום כשיצא העבד לעבודת יומו קיבל את מנת הלחם היומית. העבד יכול היה לסיים את המנה מיד עם קבלתה, אך אם היה עושה כך לא היה נשאר בידו לחם לשאר היום. לכן בָּצַע את מנת הלחם, את חציה אכל ואת המחצית השנייה הותיר.

בשובי הביתה סיפרתי להוריי את שלמדתי. כשהגעתי לעניינה של הפרוסה החצויה החל אבי לבכות. כשנרגע סיפר כי כך היה גם במחנה הריכוז. בכל בוקר קיבלו את מנת הלחם היומית. את חלקה אכלו מיד ואת חלקה צררו לשעה מאוחרת יותר. לא פעם, הוסיף אבי וסיפר, היו אסירים בעלי זרוע גחלים את הלחם מיד החלשים מהם. בהעדר פת-לחם רעבו אלה עד מוות או נשלחו אל מחנה ההשמדה כי איבדו את כושרם לעבוד.

מאז קיבל עבורי טכס חלוקת הצפון, האפיקומן, משמעות חדשה. לא עוד רגע עליז במהלך הסדר, אלא רגע המעביר אותנו מעבדות מצרים אל העבדות בת ימינו, אל ימיה השחורים של השואה.

יהורם מזור

**יש אנשים בעולם שהם כה רעבים,
שהאלוהים אינו יכול להתגלות בפניהם
אלא בצורה של פת לחם.**

מיוחס למהטמה גנדי

מגיד

מגלים את המצות, מגביהים את הקערה ואומרים:

הֲנַנּוּ מוֹצְנִים וּמִזְמָנִים לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה לְסַפֵּר בְּיַציאת מִצְרַיִם.

הָא לַחֲמַא עֲנִיא

**דִּי אֶכְלוּ אֲבֹהֵתְנָא וְאִמְהֵתְנָא
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.**

כָּל דְּכַפִּין יִיתִי וַיִּיכּוֹל.

כָּל דְּצָרִיךְ יִיתִי וַיִּפְסַח.

הַשְּׁתָא הַכָּא,

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל.

הַשְּׁתָא עֲבָדִי,

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין.

תרגום:

זהו לחם העוני שאכלו אבותינו ואמותינו בארץ מצרים. כל רעב יבוא ויאכל, כל הזקוק יבוא ויפסח. השנה כאן - לשנה הבאה בארץ ישראל, השנה עבדים - לשנה הבאה בני חורין.

הא לחמא עניא - תמצית ההגדה

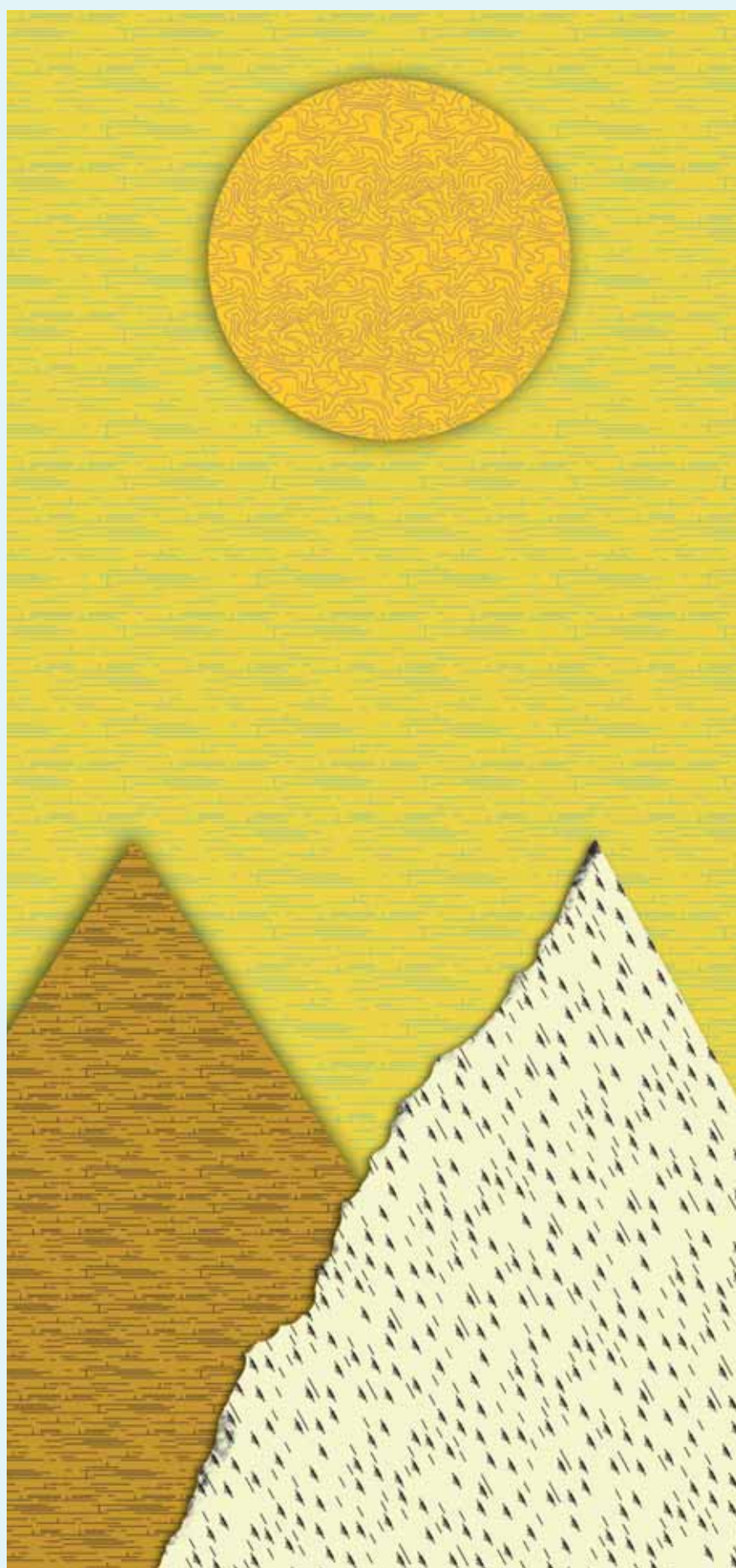
"הא לחמא עניא" הוא קטע חידתי בהגדה של פסח. הוא מופיע בהגדות רק מהמאה התשיעית, היינו מתקופת הגאונים, ומכיל בקיצור נמרץ את ענייני הסדר העיקריים: העבר - אזכור סבלות ישראל במצרים; ההווה - "השתא הכא... השתא עבדי"; תקוות הגאולה לעתיד לבוא - "לשנה הבאה". מקובל להצביע באצבע על המצה בזמן קריאת הקטע.

פרופ' אביגדור שנאן מציע שהקטע הפותח במילים "הא לחמא עניא" אינו אלא תוכן העניינים של ההגדה, או אפילו תחליף מקוצר להגדה כולה, שבא לסייע למי שלא הבינו עברית (הארמית הייתה אז שפת הדיבור), ולמי שלא ידעו או לא היו מסוגלים לחוג את הסדר כולו על פרטיו ועל מורכבותו (יש לזכור שרק בודדים יכלו להרשות לעצמם להחזיק בהגדה כתובה). בקטע זה מצאו המבקשים את תמצית ההגדה כולה, מעט המחזיק את המרובה.

רבים הציעו לתרגם את הקטע לשפת הדיבור שלנו, לעברית. אבל דומה שהלשון החידתית של "הא לחמא עניא" התחבבה על הציבור, והיא נקראת כמעין מנטרה (אולי בדומה ל'קדיש'). קריאת "הא לחמא עניא" בשפה הארמית, שאינה לשון היום-יום שלנו, עשויה לעורר בנו את ההכרה בכך שגם בארצנו שלנו אנחנו חולתנו עשויים להיות בבחינת "ארמי אובד, אבי". גם אנו עלולים להיות זרים ומנוכרים, זקוקים לחמלה ולהבנה.

דליה מרקס

עבדות, חירות ולחם העוני

בלילה זה, שבו אנו חוגגים ומרבים במאכל ובמשתה, אנו מציבים לנגד עינינו את "לחם העוני" שאכלו אבותינו במצרים. העוני והרעב אינם רק נחלת העבר. רק האחריות החברתית, לעני שבישראל ולעניי העמים כאחד, מעניקה משמעות לזיכרון העוני והעבדות של העבר. מתוך ראייה זו אנו מביטים אל מציאות חיינו ומבטאים את תקוות הגאולה השלמה, את הביטחון בניצחון החירות על השעבוד ואת האמונה בהשתרשות בארצנו.

כשאנו קוראים היום, במציאות החיים הישראלית, את ההגדה שנתחברה במהלך דורות הגלות, אנחנו יודעים שאיננו בגלות. אנחנו כאן ואנחנו רוצים להיות כאן. המקום הזה - שאיננו מושלם ושעלינו מוטל לתקנו ולבנותו - הוא ביתנו. "כאן", הארץ הזאת, היא הארץ שאנחנו שייכים אליה ושהקמנו בה את מדינתנו. ועם זאת, אנו ממשיכים ואומרים "השנה כאן, לשנה הבאה בארץ ישראל", כביטוי לשותפות עם רבים כל כך בעם ישראל החיים בתפוצות ומבקשים לגבש את יחסם אל ארץ ישראל. בכל זאת אנו אומרים "השנה עבדים, לשנה הבאה בני חורין", כי יודעים אנו, שכל עוד לא תם השעבוד בקרבנו ובקרב האנושות, גם אנו עדיין איננו בני חורין עד תום.

יהודע עמיר

הנחייה לעורך/כת הסדר:

על פי המשנה (מסכת פסחים, פרק י) יש לגשת לסעודה מיד לאחר הקידוש, וללוותה במצה ובמרור, כדרך שאכלו את זבח הפסח בזמן הבית. עם סיום הסעודה בא תורן של הקושיות ושל סיפור יציאת מצרים. בדורות הבאים השתנה המנהג. בהגדות של פסח הנוהגות מימי הביניים ועד היום הועברה הארוחה לאחר סיום סיפור היציאה והגאולה ממצרים. סדר דברים זה מקשה על המסובים. בשל רעבונם הם עלולים למהר ולחלוף על פני גוף-ההגדה, מבלי שיעניקו לו את מלוא תשומת הלב והחשיבות הראויים, וכך יאבדו יסוד עיקרי של ליל הסדר. בהגדה זו אנו מציעים, אפוא, סדר חדש של הדברים, המשחזר חלקית את סדר הדברים המקורי מתקופת המשנה: לאחר הקטע הראשון של ה"מגיד", המדבר על המצה, נקרא את עקרונות הסדר שקבע רבן גמליאל ונאכל מצה, מרור, כורך וביצה. משהשבענו מעט את רעבוננו, נמשיך, בישוב הדעת, בקריאת ההגדה.

המעוניינים לדבוק בסדר הדברים המסורתי, ימשיכו כאן בקריאת "מה נשתנה" (עמוד 36).

סיפור יציאת מצרים - על שום מה?

יש ציפורי דרור שאם כולאים אותן בכלוב, הן מתות גם אם מספקים כל מחסורן במזון ובמים. לבני האדם אין אינסטינקט דומה של אהבת החירות. מליוני בני אדם, בעבר הרחוק והקרוב, חיו שנים רבות בכלובים. עמים קטנים וגדולים כופפו צווארם תחת עול פרעה זר, או פרעה שנולד וגדל בקרבם; לעתים, חלפו שנים רבות עד שכמה מן הכלואים השמיעו את זעקת החירות.

לספר ביציאת מצרים, לחזור ולספר שוב ושוב, שנה בשנה - על שום מה? על שום שאדם שאינו לומד את לקחי ההיסטוריה, סופו שיחזור על השגיאות ועל האסונות שפקדו את אבותיו ואבות אבותיו.

מהו הלקח של יציאת מצרים הראשונה ומהם לקחי "יציאות מצרים" אחרות?

יש מחיר לחירות. לא כל אדם, אף לא כל עם, מוכן לשלם את מחיר החירות. כאשר יגלה המשתעבד שהעבדות מכאיבה יותר מהחופש, עלול להיות מאוחר מדי. לכן שומרים אנו בפינו את טעם המרורים של העבדות. בכל דור ודור היינו שם, וראינו במו עינינו תינוקות מושלכים ליאור ולתאי הגזים. היום נגיד לילדינו: אֶכְלוּ מצות יבשות ובלבד שלא תחזרו לשם, אכלו לחם עוני ובלבד שלא תמליכו פרעונים חדשים. נשוב ונשנן את לקח יציאות מצרים.

גיל נתיב

רבו גמליאל היה אומר,
כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח
לא יצא ידי חובתו ואלו הן:

פסח מצה ומרור

נאמר בעקבות רבו גמליאל:

פסח שהיו אבותינו ונאמותינו אוכלים בזמן שבית המקדש היה קיים על שום מה? על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו ונאמותינו במצרים. שנאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא ליי אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ניקד העם וישתחוו" (שמות יב, כז).

נצביע על המצה ונאמר:

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו ונאמותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם. שנאמר: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות פי לא חמיץ פי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם" (שמות, יב, לט).

רחצה

נוטלים ידים ומברכים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים.

כוחם של הזכרון והשכחה

שני כוחות ניתנו לנו: זכרון ושכחה. אי אפשר לנו בלעדי שניהם. אילו לא היה לעולם אלא זכרון, מה היה גורלנו? היינו כורעים תחת משא הזכרונות, היינו נעשים עבדים לזכרוננו, לאבות-אבותינו. קלסתר-פנינו לא היה אז אלא העתק של דורות עברו. ואילו היתה השכחה משתלטת בנו כליל - כלום היה עוד מקום לתרבות, למדע, להכרה עצמית, לחיי נפש?...

דור מחדש ויוצר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן ובודק, מרחיק ומקרב. ויש שהוא נאחז במסורת קיימת ומוסיף עליה. ויש שהוא יורד לגלי גרוטאות, חושף נשכחות, ממרק אותן מחלודתן, מחזיר לתחיה מסורת קדומה, שיש בה כדי להזין את נפש הדור המחדש...

עם שומר במשך אלפי שנים את יום צאתו מבית-עבדים! דרך כל מחילות השעבוד והאונס והאינקויזיציה והשמד והפרעות - נושאת האומה בלבה את הגעגועים לחופש ומביאה אותם לידי ביטוי עממי אשר לא יפסח על כל נפש בישראל, על כל נפש עניה ומרודה! מאבות אל בנים, דרך כל הדורות, נמסר דבר יציאת מצרים כזכרון אישי, אשר איננו מחויר ואיננו דהה. "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". אין לך שיא של הכרה היסטורית מרומם מזה, ואין לך התמזגות של יחיד וכלל - ברחבי כדור-העולם ובעמקי הדורות - גדולה מאשר בצו פדגוגי עתיק זה.

אינני יודע יצירה ספרותית יותר מחנכת לתיעוב העבדות ולאהבת החירות כסיפור השעבוד ויציאת מצרים. ואינני יודע שום זכרון עתיק שכולו מופנה לקראת העתיד, שכולו סמל להווה שלנו ולעתידנו, כ"זכר ליציאת מצרים".

ברל כצנלסון, **מקורות לא אכזב**, כתבים, ו, עמ' 389—391

מוציא

לוקחים את המצה העליונה מהקערה ומברכים עליה ברכת "המוציא". אוכלים רק לאחר הברכה הבאה.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ.

מצה

לוקחים את מחצית המצה האמצעית, שנשארה מהאפיקומן, ומברכים עליה "על אכילת מצה", ואוכלים משתיהן.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצננו על אכילת מצה.

מרור

נצביע על המרור ונאמר:

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה? על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו ואמותינו במצרים. שנאמר: "וימררו את חיייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך" (שמות א, יד).

נוטלים מרור, טובלים בחרוסת ומברכים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצננו על אכילת מרור.

כורך

לוקחים מן המצה השלישית, כורכים מרור (חסה או חזרת) וחרוסת. לפני אכילת הכורך אומרים:

זכר למקדש בהלל, כן עשה הלל - בזמן שבית המקדש היה קיים היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל בנחד לקיים מה שנאמר "על מצות ומרורים יאכלהו" (במדבר ט, יא).

"פסח לה" - פירוש שצריך לתקן אז בפיו, פה סח,

שהפה ישיח וידבר תמיד בתורתו הקדושה לה' לשמו ולעסוק

בעניני הלמוד היטב.

נועם אלימלך, פרשת אמור

יש הנוהגים לאכול כאן ביצים קשות זכר לקרבן חגיגה

וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁנוּי בַּלֵּילָה הַזֶּה - כְּדֵי שְׂרִיאֵי הַבָּנִים וַיִּשְׂאֵלוּ וַיֹּאמְרוּ: "מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל-הַלֵּילוֹת", עַד שִׁישֵׁיב לָהֶם וַיֹּאמֶר לָהֶם: כֶּךָ וְכֶךָ אֶרֶע, כֶּךָ וְכֶךָ הִנֵּה. וְכִיצַד מִשְׁנָה? מִחֵלֶק לָהֶם קָלִיּוֹת וְאַגֻּזִים, וְעוֹקְרִים הַשְּׁלָחוֹן מִלְּפָנֵיהֶם קִדָּם שְׂיֵאכְלוּ, וְחוֹטְפִין מִצָּה זֶה מִיַּד זֶה, וְכִיּוֹצֵא בְּדַבָּרִים הָאֵלּוּ: אֵין לוֹ בֵּין - אֲשֶׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ. אֵין לוֹ אֲשָׁה - שׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה: מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה? - וְאֶפְלוּ הֵיוּ כָּלֵן חֲכָמִים, הִנֵּה לְבַדּוֹ - שׁוֹאֵל לַעֲצָמוֹ "מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה".

רמב"ם, משנה תורה, זמנים, הלכות חמץ ומצה, ז, ג

משיבים את הקערה למקומה, מוזגים כוס שניה והצעיר/ה שואל/ת:

מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? !

שָׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמִץ וּמִצָּה,

הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה.

שָׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת,

הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר.

שָׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבֵּילִין אֶפְילוּ פֶּעַם אַחַת,

הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פֶּעַמִים.

שָׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסֻבִין,

הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלָנוּ מְסֻבִין.

מגלים את המצות ומשיבים:

עֲבָדִים הֵיינו לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה. וְאֵלוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ וְאֶת אֲמוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הֲרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעֲבָדִים הֵיינו לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם. וְאֶפְילוּ כָּלָנוּ חֲכָמִים כָּלָנוּ נְבוֹנִים כָּלָנוּ זְקֵנִים כָּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמְרָבָה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרִי זֶה מִשְׁבַּח.

חשיבותה של שאלה

בלב לבו של סדר הפסח ניצבת השאלה "מה נשתנה". הרבה ממנהגי ערב זה נועדו לגרום למשתתפים, ובמיוחד לילדים שבינינו, לחוש שְׁלִילָה זה שונה מכל הלילות; לגרום לנו לשאול ולהרהר מדוע נשתנה הלילה הזה, מה הוא בא ללמדנו. חשיבותה של השאלה מודגשת בבריתא המובאת במסכת פסחים שבתלמוד הבבלי (קטז ע"א): "תנו רבנן: חכם - בנו שואל, ואם אינו חכם - אשתו שואלת. ואם לאו - הוא שואל לעצמו. ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח - שואלין זה לזה".

בתרגום ללשון חינוכית בת ימינו משמעות הבריתא היא, שהסדר מכוון לכך שהילדים והילדות יעוררו את לבם למשמעות לילה מיוחד זה ויביעו את הרהורם בשירת "מה נשתנה". אם אין ילדים, או שמא לא הצלחנו להביאם לשאול ולהשתתף, נשאל אלו את אלו, כי כולנו מצויים להגביר את מודעותנו, לצאת מהשגרה, להבחין שהלילה הזה מבקש להכניס אל חיינו דבר מה שישנה אותם מעיקרם. גם אם אנו סבורים שאנו מצויים בהלכות החירות והאחריות שמלמד הפסח, מצווה עלינו לשאול ולדון, להעמיק במדרשנו, שהמדרש מביא לידי מעשה.

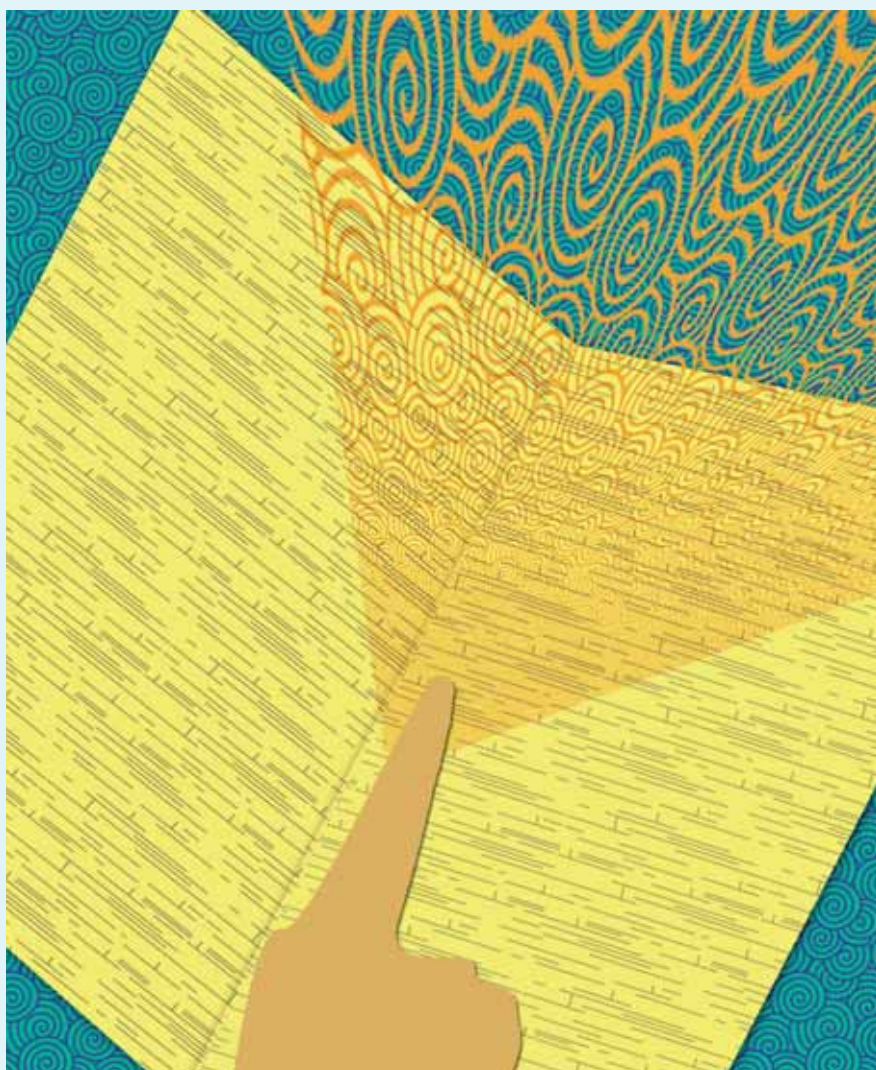
יהודע עמיר

מעשה ברבי אלעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, שנאמר: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" (דברים טז, א). ימי חייך - הימים. כל ימי חייך - הלילות. נחכמים אומרים ימי חייך - העולם הזה. כל ימי חייך - להביא לימות המשיח.

חכמי דור יבנה המסובים בבני ברק

סיפור התכנסותם של החכמים בבני ברק עורר בדורות האחרונים את תשומת לבם של קוראים בעלי רגישות היסטורית ותודעה ציונית. אלה שמו אל לבם שהאירוע מתקיים בבני ברק, כנראה בביתו של רבי עקיבא. רבי עקיבא לא היה רק מגדולי חכמי ישראל, אלא גם מתומכיו הרוחניים המובהקים של מרד בר-כוכבא. הוא אף זה שבחר לשמעון בן כוסבא את השם בר-כוכבא, על פי הפסוק "דָּנָךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב" (במדבר כד, יז). לאורו של רקע היסטורי זה עלתה השאלה - במה דנו החכמים כל אותו הלילה, בלא שיחושו שעלה עמוד השחר? יש אף מי שתהה, האם הביטוי "עד שבאו תלמידיהם", אינו צריך להיקרא כפשוטו, היינו שהתלמידים כלל לא נכחו באותה התכנסות, ורק בעת עליית השחר באו אל החכמים. כל זה הוביל להשערה, שמא לא דנו באותו הלילה רק ביציאה מעבדות לחירות בעת יציאת מצרים, אלא גם בענייני החירות של אותו הדור, המרד הממשמש-ובא נגד הרומאים. משום סודיות הדברים, גורסת קריאה זו, לא היו התלמידים נוכחים, ואולי היה תפקידם להתריע מפני אויב מתקרב. קשה למצוא תימוכין במחקר לקריאה זו, אולם יש בה כדי להמחיש עד כמה עניינו של ליל הסדר אינו היסטורי-בלבד, אינו שייך רק למה שאירע אי אז. ליל הסדר מבקש לעצב את ההווה, להציב כיוון דרך לעתיד.

יהודע עמיר

מִצֹּנָה לְהוֹדִיעַ לְבָנִים, וְאָפְלוּ לֹא שָׁאֵלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ (שמות יג, ח). לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בּוֹן, אָבִיו מִלְמַדּוֹ: פִּיצַד? אִם הָיָה קֶטָן אוֹ טַפֵּשׁ - אוֹמֵר לוֹ: בְּנִי, כִּלְנֹו הָיִינוּ עֲבָדִים, כְּמוֹ שֶׁפָּחָה זֶו אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה, בְּמִצְרַיִם, וּבִלְיָלָה הִזָּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיּוֹצִיאֵנוּ לְחֵרוֹת. וְאִם הָיָה הֵבֵן גָּדוֹל וְחָכָם - מוֹדִיעוֹ מַה שָּׂאֲרַע לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, הַכֵּל לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בּוֹן.

רמב"ם, משנה תורה, זמנים, הלכות חמץ ומצה, ז, ב

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא, בְּרוּךְ שֶׁנִּתְּנוּ תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָּנִים דְּבִרָה תוֹרָה:

אֶחָד חָכָם וְאֶחָד רָשָׁע וְאֶחָד תָּם וְאֶחָד שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לְשִׂאוֹל.

חָכָם מַה הוּא אוֹמֵר?

"מַה הַעֲדַת וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אוֹתָנוּ?" (דברים ו, ט). וְאִף אֵתָה לְמַד אוֹתוֹ אֵת הַלְכוֹת הַפֶּסַח, מִרְאֲשִׁית מִסְכַּת פֶּסַחִים עַד "אִין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן" (משנה, פסחים, י, ח).

המשך בעמוד 42 <

כל אימת שהיה רבי לוי יצחק [מברדיטשוב] קורא בהגדה של פסח את מעשה ארבעה בנים והגיע לשאינו יודע לשאול, נוהג היה לומר: 'שאינו יודע לשאול, אני הוא, לוי יצחק מברדיטשוב. איני יודע לשאלך, רבונו של עולם, ואילו ידעתי, לא ימלאני לבי. היאך אהין לשאלך, מדוע הכל מתרחש כמו שמתרחש, מדוע נהדפים אנו מגלות לגלות, מדוע רשאים שונאינו לענותנו כל כך! אבל הרי לאביו של מי שאינו יודע לשאול נאמר: אתה פתח לו ... והרי אני בנך, רבונו של עולם. לא זה אני מבקש ממך, שתגלה לי את סודות דרכיך - לא הייתי יכול להכילם. אבל דבר זה פתח לי ביתר בהירות, מה מכוון לי דבר זה שמתרחש עתה ממש, מה הוא דורש ממני, מה מגיד אתה לי בזה, רבונו של עולם. איני חפץ לדעת מדוע אני סובל, אלא רוצה אני לדעת אם סובל אני למענך.'

מרטין בובר, גוג ומגוג, עמ' 180

כְּנֻד אַרְבַּע בְּנוֹת דְּבָרָה תוֹרָה:

אַחַת חֲכָמָה, אַחַת כּוֹעֶסֶת, אַחַת תַּמָּה וְאַחַת שְׂאִינָה יוֹדַעַת לְשָׂאֵל.

חֲכָמָה מַה הִיא אוֹמֶרֶת?

מַה הָעֵדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר הוֹרִישׁוּ אֲבוֹתֵינוּ
וְאִמּוֹתֵינוּ לָנוּ?

אִף אַתֶּם אִמְרוּ לָהּ: "עֵדוֹת" - עַל שׁוֹם שְׂאִמּוֹתֵינוּ גַם הֵן עֵדוֹת
לְאוֹתוֹ הַנֶּס.

"חֲקִים" - עַל שׁוֹם שְׁנִיתָנוּ לָנוּ חֲקִים לְשׁוֹחַ בְּצֶלֶם וּלְהַשִּׁיחַ בָּהֶם,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַשִּׁיחָה בְּחֻקֶיךָ" (תהלים קיט, מח).

"מְשָׁפְטִים" עַל שׁוֹם: מְלִים, שִׁירָה, פְּרָשְׁנוֹת מִתְחַדְּשֶׁת, טִיּוֹב וְתִקּוֹן,
שְׂאִנוּ מְחִיבִים בָּהֶם.

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר?

"מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם?" (שמות יב, כ). לָכֶם וְלֹא לוֹ. וְלִפִּי שְׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלָל כְּפֶר בְּעֶקֶר. וְאִי אֶתֶּה הַקָּהָה אֶת שְׁנָיו וְאָמַר לוֹ: "בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם" (שמות יג, ח). לִי וְלֹא לוֹ. אֵלֹו הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר?

"מָה זֹאת?" וְאֶמְרֶתְ אֵלָיו: "בְּחִזְק יָד הוֹצִיאָנוּ יי מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עַבְדִּים" (שמות יג, יד).

וְשָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל

אֶת פֶּתַח לוֹ. שְׁנֹאֵמַר: "וְהַגְדֶּתָ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם" (שמות יג, ח).

כּוּעָסַת מָה הִיא אוֹמֶרֶת?

מָה הָעֲבוּדָה הַזֹּאת לָנוּ?

אף אתם פּרְשׁוּ יְדִיכֶם לַקְרֹאתָהּ וְאָמְרוּ לָהּ: גַּם לָךְ חֶלֶק בְּלִיל יְצִיאַת מִצְרַיִם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשֹׁכֵר נָשִׁים צְדָקְנִיּוֹת... נִגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם" (בבלי, סוטה יא ע"ב) וְגַם קוֹלְךָ רָאוּי לוֹ שֶׁיִּשְׁמַע מִתְרוֹנֵן בְּשִׁירַת הַחֲרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר עַל מְרִים הַנְּבִיאָה: "וּתְצַאן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת" (שמות טו, כ).

תְּמָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת?

מָה זֹאת?

וְאָמַרְתֶּם אֵלֶיהָ: "בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עֲצֻמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם".
"אָדָם" - כָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכֹר וּנְקָבָה בְּרֵאִים... וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם" (בראשית ה, ב).
"עֲצֻמוֹ" מָה טַעֲמוֹ? לְכָל אֶחָד וְאֶחָת מֵאֲתָנוּ מִצְרַיִם, שְׁאוֹתָהּ אָנוּ מְצוּיִם לְהַכִּיר, שְׁאוֹתָהּ אָנוּ מְצוּיִם לְצַאת, שְׁאוֹתָהּ אָנוּ מְצוּיִם לְהוֹצִיא מִקְרָבָנוּ.

שְׂאִינָה יוֹדַעַת לְשֵׁאל

אֲתֶם פְּתַחוּ וְאָמְרוּ לָהּ: "הֲרִימִי אֶל תִּירְאִי" (ישעיהו מ, ט) "כִּי קוֹלְךָ עָרַב" (שיר השירים ב, יד). כַּחֲנוּ יִגְרַע וַיִּמְעַט בְּלַעַדֶּיךָ.
"בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזַקְנֵינוּ נִלְךָ בְּבִנֵינוּ וּבְבָנוֹתָנוּ בְּצֹאנָנוּ וּבְבָקָרָנוּ נִלְךָ כִּי חָג ה' לָנוּ" (שמות י, ט) כִּי שְׂתַפִּים כָּלֵנוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. מִי יִתֵּן וּבְשִׂמְחַת חֲרוּתָנוּ נִהְיֶה קְשׁוּבִים לְקוֹלוֹת כָּל בְּאֵי עוֹלָם.
תמר דבדבני ודליה מרקס

יכול מראש חדש?
תלמוד לומר "ביום ההוא".
אי ביום ההוא יכול מבעוד יום?
תלמוד לומר "בעבור זה".
בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים
לפניך.

אשר ציווה ה' אלוהינו...

מדרש ארבעת הבנים מציב הבדל חד בין הבן המכונה חכם לזה המכונה רשע. בלב הבדל זה עומדת השאלה האם הם מזדהים עם הציווי. שניהם יודעים שהסדר הוא חלק מ"עבודה", שכרוכים בו "עדות חוקים ומשפטים". אלא שהראשון מזדהה ומקבל את הציווי ואילו השני דוחה אותו וקובע שהעבודה הזאת - לכם בלבד היא.

הפסוק שהמדרש שם בפי הבן החכם מתוך הנוסח המקראי המוכר לנו, מעורר בעיה. שם נמצא שהוא שואל "מה העדות... אשר ציווה ה' אלוהינו אתכם". לכאורה אין ההבדל בין החכם לרשע מכריע איפוא כל כך. האחד אומר "לכם"; השני "אתכם". תירוצים רבים ניתנו לשאלה זו. ברובם הודגש שהחכם אומר "אלוהינו". זהו תרוץ דחוק משהו. אלא שבנוסחיו של מדרש זה המופיעים בספרות חז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל, בא, מסכתא דפסחא, פרשה יח; ירושלמי, פסחים, פרק י, לז ע"ד) מצוטט הפסוק אחרת. שם נוסחו "**אשר ציווה ה' אלוהינו אותנו**". בלא ספק, זה היה הנוסח שהכירו בעלי המדרש כנוסח הנכון של הטכסט המקראי. נוסח זה עמד גם לפני עיני מתרגמי "תרגום השבעים". **בחרנו, אפוא, בנוסח זה, שלא כבדפוסי המקרא או בנוסחי ההגדה הנדפסים היום.**

יהודע עמיר

האם נוכל לחוג את חג הפסח מראש חודש ניסן?

- המקרא אומר רק "ביום ההוא!"

האם נוכל לחוג את חג הפסח לפני חשיכה?

- חז"ל קוראים את דברי המקרא "בעבור זה" ומסבירים כי רק בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפנינו, נוכל לחוג את חג הפסח.

יהורם מזור

מדרשי עבודת וגאולה

מצוות עשה היא לקיים בפסח את מה שנאמר "את פתח לו", לפתוח בפני עצמנו ובפני ילדינו שער אל הסיפור העתיק, אל המסורת העשירה, אל המשמעות שיש לאלה בחיינו. כדי לקיים מצווה זו כהלכתה ראוי לעורכי הסדר להכין עצמם מראש, לבחור קטעי קריאה ומדרש בהם יבקשו להעמיק השנה, להחליט מהו כיוון השיחה שיפתחו עם המשתתפים. לרשותנו עומדים הטכסטים המסורתיים והמחודשים שבהגדה זו על שני צדדיה. אנו עשויים אף להוסיף טכסטים משלנו. כך נבטיח שקריאת ההגדה תהיה משמעותית ושכל אחת ואחד מהמשתתפים - ילדים ומבוגרים - יוכלו לקיים על פי דרכם את המצווה "לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

מִתְחַלֵּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ וְאִמּוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קָרַבְנוּ הַמָּקוֹם לְעֲבוֹדָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם כֹּה אָמַר יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. בְּעֶבֶר הַנְּהַר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תָּרַח אָבִי אֲבָרְהָם וְאָבִי נַחֲוֹר, וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאָקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבָרְהָם מֵעֶבֶר הַנְּהַר וְאוֹלַךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֲרָבָה אֶת זֶרְעוֹ וְאֶתָּן לוֹ אֶת יִצְחָק, וְאֶתָּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו, וְאֶתָּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שְׁעִיר לְרִשְׁתּוֹ אוֹתוֹ, וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם" (יהושע כד, ב-ד).

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חָשַׁב אֶת הַקִּץ לְעִשׂוֹת. כִּמָּה שֶׁאָמַר לְאֲבָרְהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לְאֲבָרְהָם יָדַע תִּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כִּן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל" (בראשית טו, יג-יד).

וצריך להתחיל בגנות ולסים בשבח. כיצד? מתחיל ומספר
 שבתחלה היו אבותינו, בימי תרח ומלפניו, כופרים וטועין
 אחר ההבל ורודפין אחר עבודת אלילים, ומסים כדת האמת
 - שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאמות וקרבנו ליחודו. וכן
 מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים, וכל הרעה
 שגמלנו, ומסים בנסים ובנפלאות שנעשו לנו ובחרותנו, והוא -
 שידרש מ"ארמי אוֹבד אבי" עד שיגמר כל הפרשה. וכל המוסיף
 ומאריך בדרך פרשה זו - הרי זה משבח.
 רמב"ם, **משנה תורה**, הלכות חמץ ומצה, פרק ז, ד

כיון שגזר פרעה ואמר: "כל הבן הילוד היארה תשליכהו" (**שמות**
 א, כב), מיד הוציא עמרם את אשתו יוכבד, ופרש את עצמו
 ממנה, ועמד וגרש את אשתו כשהיא מעוברת שלושה חדשים.
 ועמדו כל ישראל וגרשו נשותיהם.
 אמרה לו מרים בתו: אבא, גזרתך קשה משל פרעה. פרעה לא
 גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות. פרעה
 הרשע, ספק גזרתו קיימת, אבל אתה צדיק וגזרתך מתקיימת.
 עמד עמרם והחזיר את יוכבד אשתו. עמדו כל ישראל והחזירו
 נשותיהם.

על פי **שמות רבה**, פרשה א

מכסים את המצות, מגביהים את הכוס ואומרים:

וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ.

שְׁלֹא אֶחָד בְּלֶבֶד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,

אָלֹא שְׁבָכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,

וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

מניחים את הכוס ומגלים את המצות:

והגדת לבניך ולבנותיך ביום ההוא לאמר...

מדרש יציאת מצרים

צֵא וְלָמַד

"אֲרַמִּי אָבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיִּגְרֶשׁ שָׁם בְּמַתִּי מְעֻט, וַיְהִי שָׁם

לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וָרֹב: וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ

עֲבֹדָה קָשָׁה: וַנִּצְעַק אֵל יי אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוּ וַיֵּרָא

אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עַמְלָנוּ וְאֶת לַחֲצָנוּ"

דברים כו, ה-ז

וַיְהִי בַיָּמִים הֵהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחִיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם:

שמות ב, יא

וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתֵנוּ כִּהֵן מִדְּיָן וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן

אֲחֵר הַמִּדְבָּר וַיָּבֵא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֶרְבָּה: וַיֵּרָא מִלְּאֶךְ יי אֱלֹוֹ

בְּלִבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בָּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינֶנּוּ

אֶכָּל:

שמות ג, א-ב

וַיּוֹצֵאֵנוּ יי מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה וּבְמַרְא גָּדֹל וּבְאֵתוֹת

וּבְמִפְתִּים

דברים כו, ח

בכל דור ודור

ההגדה מלמדת, שהבטחת האל לאברהם בברית בין הבתרים לא הייתה מוגבלת לעבדות מצרים ולגאולה ממנה. "בכל דור ודור", מסבירה ההגדה, קמים על עם ישראל אויבים המבקשים לכולתו. רק הבטחת האל להצילו עומדת לעם ומקיימת אותו. מחבריו של טכסט זה בטאו בו תחושה קשה של נרדפות מתמדת, של חיים ללא ביטחון ומשענת, לבד מהביטחון באל וההישענות עליו. בדבריהם מהדהד ניסיון היסטורי של עם לְמוֹד רדיפות, גזירות ופוגרומים.

אנו, החיים במדינת ישראל, המגנים על עצמאותנו ועל חיינו והמחזיקים בידינו את הכוח הצבאי והכלכלי הדרוש לכך, שוב איננו רשאים לראות כך את קיומנו ואת מעמדנו. אנו מצווים לזכור ולהזכיר את ניסיון אמותינו ואבותינו. אנו מצווים לדעת שלא חלפו האויבים ולא חלפה האיבה. ועם זאת, אסור לנו להיגרר אל תודעת-קורבן שאינו אחראי לגורלו ולמעשיו. אדרבא, עלינו חלה מצווה אחרת. אנחנו מצווים ב"בכל דור ודור" האחר של ההגדה, זה המְצוּוֹה עלינו לראות עצמנו כאילו יצאנו ממצרים; זה המְצוּוֹה עלינו להישמר מכל משמר שמא נשעבד, שמא נרדוף, שמא נקום לכולתו. מפני סכנה זו לא תציל אותנו הבטחת האל. רק אנו, בכוח הכרעתנו הרוחנית והמוסרית - נוכל להיאבק על קיום המְצוּוֹה.

יהודע עמיר

**"אַרְמֵי אֲבֹד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם
וַיִּגַּר שָׁם בְּמַתֵּי מִעֵט, וַיְהִי שָׁם
לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב"**

"וַיֵּרֶד מִצְרַיִם"

אָנוּס עַל פִּי הַדְּבוּר. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "יִדַּע תִּדַּע פִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ
לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" (בראשית טו, יג).

"וַיִּגַּר שָׁם"

מִלְמַד שֶׁלֹּא יֵרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֲלֵא לְגוֹר שָׁם.
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרֻעָה לְגוֹר בְּאֶרֶץ פָּאֲנוּ כִּי אֵין מְרַעָה לְצֹאֵן
אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ כִּי כְבֹד הָרַעַב בְּאֶרֶץ פְּנֵעוּ, וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ
בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹ" (בראשית מז, ד).

"בְּמַתֵּי מִעֵט"

כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשִׁבְעִים נִפְּשׁ יֵרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְעַתָּה שְׁמֶךָ
יִי אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב" (דברים י, כב).

"וַיְהִי שָׁם לְגוֹי"

מִלְמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם: שֶׁלֹּא שָׁנוּ אֶת שְׁמֵם, וְלֹא שָׁנוּ
אֶת לְשׁוֹנָם, וְלֹא גָלוּ מִסְתוּרֵינּוּ שְׁלָהֶם, וְלֹא בִטְלוּ אֶת-הַמִּילָה.

מדרש שוחר טוב, קיד

"גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב"

כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֵד מְאֹד
וַתִּמְלֵא הָאֶרֶץ אֹתָם" (שמות א, ט).

מסע לארץ ישראל חיים אידיס

היָרַח מְשָׁגִיחַ מֵעַל,
עַל גְּבִי שֶׁק הָאוֹכֵל הַדֵּל
הַמְדַבֵּר מִתַּחְתִּי, אֵין סוֹפוֹ לַפְּנִים,
וְאִמִּי מִבְּטִיחָה לְאָחִי הַקֶּטָּנִים.
עוֹד מְעַט, עוֹד קֶצֶת לְהָרִים רְגָלִים
מֵאֲמָץ אַחֲרוֹן, לַפְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם.
אוֹר יָרַח הַחֲזֵק מֵעַמֵּד,
שֶׁק הָאוֹכֵל שְׁלֵנוּ אֶבֶד
הַמְדַבֵּר לֹא נִגְמַר, יִלְלוֹת שֶׁל תַּנִּים
וְאִמִּי מִרְגִיעָה אֶת אָחִי הַקֶּטָּנִים:
עוֹד מְעַט, עוֹד קֶצֶת בְּקֶרֶב נִגְאָל
לֹא נִפְסִיק לְלַכֵּת, לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
וּבְלִילָה תִקְפוּ שׁוֹדְדִים
בְּסַכִּין גַּם בְּחֶרֶב תִּדְהָ,
בְּמְדַבֵּר דָּם אִמִּי, הַיָּרַח עֲדִי,
וְאִמִּי מִבְּטִיחָה לְאָחִי הַקֶּטָּנִים:
עוֹד מְעַט, עוֹד קֶצֶת יִתְגַּשֵּׁם הַחֲלוּם
עוֹד מְעַט נִגִיעַ, לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
בְּיָרַח דְּמוּתָהּ שֶׁל אִמִּי,
מִבִּיטָה בִּי, אִמָּא אֵל תַּעֲלָמִי
לוֹ הִיְתָה לְצַדִּי, הִיא הִיְתָה יְכוּלָה,
לְשַׁכְנֵעַ אוֹתָם שְׂאֲנֵי יְהוּדִי.
עוֹד מְעַט, עוֹד קֶצֶת יִתְגַּשֵּׁם הַחֲלוּם
עוֹד מְעַט נִגִיעַ, לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
עוֹד מְעַט, עוֹד קֶצֶת לְהָרִים רְגָלִים
מֵאֲמָץ אַחֲרוֹן, לַפְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם.

**"וַיִּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה"**

"וַיִּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרִים"

כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם הוּא עַל שׁוֹנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ" (שמות א, ט).

כְּפוּיֵי טוֹבָה הָיוּ. וְשָׁלְמוּ רַעְיָה תַּחַת הַטוֹבָה שֶׁעָשָׂה לָהֶם יוֹסֵף, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּקָם מֶלֶךְ חֲדָשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף. עָשָׂה אֶת עַצְמוֹ כְּאֵלוֹ לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף.

על פי בבלי, סוטה יא ע"א

"וַיַּעֲנוּנוּ"

כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמֹו עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנּוּתוֹ בְּסִבְלוֹתָם וַיִּבְּנוּ עֲרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעְמִסִּים" (שמות א, יא).

"וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה"

כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ" (שמות א, יג) בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר פָּרְעָה "הִבֵּה נִתְחַכְמָה" (שמות א, ט), קִבֵּץ פָּרְעָה אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם בְּבִקְשָׁה מִכֶּם עָשׂוּ עִמִּי הַיּוֹם בְּטוֹבָה, הֵינּוּ דְכַתִּיב "וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ" (שם, יג), בְּתַחִילָה בְּפֶה רַד. פָּרְעָה נָטַל סֵל וּמִגְרָפָה, וְכָל מִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה פָּרְעָה נוֹטַל סֵל וּמִגְרָפָה וְעוֹשֶׂה בְּלִבָּנִים, הָיָה עוֹשֶׂה. מִיָּד הִלְכוּ יִשְׂרָאֵל בְּזָרִיזוֹת, וְעָשׂוּ אוֹמְנוֹת עִמּוֹ כָּל הַיּוֹם לְפִי כַחַן, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּעָלֵי כַח וְגִבּוֹרִים. כִּיּוֹן שֶׁהַחֲשִׁיד הָעַמִּיד עָלֵיהֶם נוֹגְשִׁים. אָמַר לָהֶם: חֲשִׁבוּ אֶת הַלְּבָנִים. מִיָּד עָמְדוּ וּמְנוּ אוֹתוֹ, אָמַר לָהֶם: כָּזָה אַתֶּם מַעֲמִידֵינוּ לִי בְּכָל יוֹם וַיּוֹם.

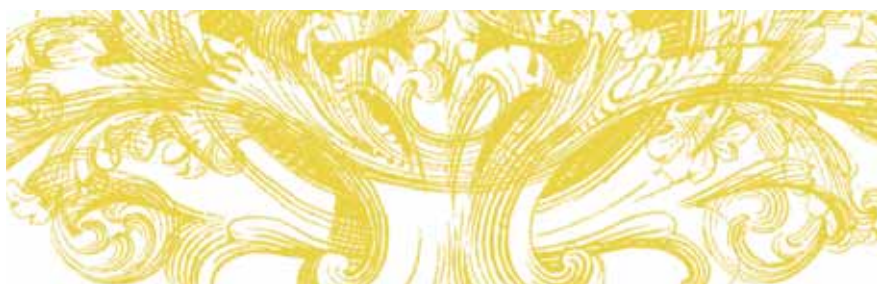
תנחומא-בוכר, בהעלותך, כג

"ויענונו", "ויתנו עלינו עבודה קשה" - ניצולי מחנות הריכוז מספרים:

פעם... היינו עושים במלאכה בתוך תעלה. השחר סביבנו היה אפור; השמים ממעל היו אפורים; אפור היה השלג באורו החיוריין של השחר; אפורים היו הסמרטוטים שלבשו חברי האסירים, ואפורים פניהם. שוב הייתי מספר בלי-אומר עם אשתי, ואולי ביקשתי למצוא את הסיבה לסבלי, לגסיסתי האיטית. בהתקוממות נמרצת אחרונה נגד חדלון-התקווה של המוות הממשמש ובא, חשתי כי רוחי מבקיעה פתאום את חומת הקדרות האופפת אותי. חשתי כי רוחי יוצאת מגבולותיו של אותו עולם חדל-תקווה, חדל-משמעות, ואי-מזה שמעתי קול מריע תרועת נצחון "הן!", בתשובה על שאלתי, אם יש איזו תכלית אחרונה. אותה שעה נדלק אור בבית-אכרים רחוק, שעמד בקו-האופק כאילו ציירוהו שם, בעיצומה של האפרוריות המשמימה של שחר עולה בבאוריה.

והאור האיר בחושך. שעות על שעות חצבתי במעדרי באדמה הקפואה. הזקיף עבר והטיח בי דברי עלבון. ושוב התייחדתי עם אהובתי. חשתי יותר ויותר כי היא נוכחת, כי היא עומדת במחיצתי; היתה בי ההרגשה, כי אני יכול לנגוע בה, להושיט אליה את ידי ולאחוז בידה. הרגשה זו היתה חזקה מאוד. היא היתה שם. ואז, באותו רגע ממש, ירדה בלאט ציפור וישבה לפני, על אותה תלולית של עפר שהעליתי מן המחפורת והשהתה עלי את מבטה.

ויקטור פראנקל, "חוויות במחנה ריכוז", **האדם מחפש משמעות**, עמ' 56-57.

”וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוּדָה קָשָׁה”

”וַיִּמְרְרוּ אֶת-חַיֵּיהֶם בְּעֲבֹדָה קָשָׁה... וּבְכָל-עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה” (שמות א, יד) - מהו ”ובְכָל-עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה”? לְאַחַר שֶׁהָיוּ עוֹשִׂי מְלֶאכֶתֶם בְּטִיט וּבְלִבָּנִים בָּאִין לְעָרֵב לְבַתִּיהֶם לְנוּחַ - בָּא הַמִּצְרִי וְאוֹמֵר לּוֹ: צֵא לְקֵט-לִי יָרֵק מִן הַגֶּזֶה, בְּקֶעַל לִי עֵץ זֶה, מִלֵּא לִי חֲבִית זֶה מִן הַנָּהָר - הַזֶּה: ”וּבְכָל-עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה”.

מדרש תנחומא - ויצא

”וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוּ, וַיִּרְא אֶת
עֲנִינוּ וְאֶת עֲמָלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ”

”וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ”

כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: ”וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה” (שמות ב, כג).

”וַיִּקָּם מֶלֶךְ חֲדָשׁ”

רַב וְשִׁמוֹאֵל. אֶחָד אָמַר: חֲדָשׁ מִמֹּשֶׁה, וְאֶחָד אָמַר: שְׁנַת חֲדָשׁוֹ גְזֻרוֹתָיו, שֶׁחֲדָשׁ גְזֻרוֹת וּפְרָעֲנוּת עֲלֵיהֶם.

בבלי, סוטה, יא ע”א

”אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ”

כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם נִתְקַבְּצוּ כָּלֶם וַיֵּשְׁבוּ יַחַד, מִשּׁוֹם שֶׁהָיוּ כָּלֶם בְּאַגְדָּה אַחַת, וְכִרְתּוֹ בְרִית יַחַד שֶׁיַּעֲשׂוּ גְמִילוֹת-חֲסָדִים זֶה עִם זֶה, וַיִּשְׁמְרוּ בְלִבָּבָם בְרִית אֲבֵרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, וְשִׁלָּא יִנְיָחוּ לְשׁוֹן בֵּית אֲבוֹתָהֶם, וְשִׁלָּא יִלְמְדוּ לְשׁוֹן מִצְרַיִם, מִפְּנֵי דְרָכֵי עֲבוּדָה-זָרָה.

שמות רבה, א

[במחנה] המאבק להישרד הוא מאבק ללא רחמים, משום שכל אחד הוא בודד, וכבר עבר את קצה גבול האוש, הוא כבר לוחם באכזריות חייתית. אם נול אכטצן* יתמוטט, לא ימצא אדם שיושיט לו יד לעזרה. אדרבא, תמיד ימצא מישהו שיחסל אותו בשקט, משום שאיש אינו מעוניין שעוד מחלמן** אחד ישךך את רגליו יום-יום לעבודה. ואם בהתחכמות ובסבלנות, שיש בם מן הנס, ימצא מישהו תחבולה להתחמק מעבודה קשה; ואם יצליח להוסיף לעצמו בערמה נסתרת כמה גרמים של לחם, ישמור מכל משמר את סודו. הוא, ואך הוא, יהנה מן ההישג שהשיג.

פרימו לוי, הניצולים ויורדי-דומה, **הזהו אדם**, עמ' 93

* אסיר מספר שמונה עשרה.

** כינוי לאסיר שאיבד את רצון החיים ונחשב בידי האסירים למת מהלך.

שמואל הלקין

(משורר יהודי, מאסירי מחנות סיביר בברית המועצות)

האֶחָגוּג אֶת יוֹם הַלְדָּתִי?
 אַחֲרִים מִיִּטִּיבִים לְדַעַת - יִחְלִיטוּ הֵם.
 אֶבֶל אוֹתוֹ רָגַע, אוֹתוֹ יוֹם שָׁבוּ הֵם שְׁחָרְרוּ אוֹתִי
 מִגִּדְרֵי הַתֵּיל שֶׁל מַחֲנֵה הָאֲסִירִים;
 אוֹתָהּ שָׁעָה שְׁטָרַם בְּאֶזְמוֹנָה
 הַגִּיעָה בְּרֵאשִׁית מְאָרֶס, בְּכַפּוֹר סִיבִירִי
 בְּהִירַת כּוֹכָבִים בְּצֹהְרֵי הַיּוֹם.
 בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּרַכְתִּי אֶת הַבְּרָכָה
 שְׁלֹא נִהְגְּתָה מִימֵי יְלָדוֹת.
 עֲתָה שְׁכַנְעֵתִי אֶת עֲצָמַי: שָׁעָה כְּזוֹ, יוֹם כְּזֶה
 יַעֲנֹק בְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר לְכֹל רַע.
 אוֹתוֹ יוֹם חָג
 יַעֲבֹר דְּרָךְ כָּל דָּלֶת
 לְלֹא צֶרֶךְ בְּנִקְיָשָׁה.

"וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוֹ"

כִּמָּה שָׁנָאָמַר: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב" (שמות ב, כד).

"וַיִּרְא"

יַדַּע הַקֶּבֶ"ה, שְׁעָלְיוֹ לְגַאֲלָם לְמַעַן שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בְּעֵבוֹר הַבְּרִית שִׁפְרַת עִם הָאֲבוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-בְּרִיתוֹ".

שמות רבה, א

"אֶת עֲנִיֵנו"

זו פְּרִישוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

בְּשַׁעַה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵבוֹדַת פֶּרֶךְ בְּמִצְרַיִם גָּזַר עֲלֵיהֶם פְּרַעֲהַ שְׂלֵא יִהְיוּ יִשְׁנִים בְּבִתְיָהֶן שְׂלֵא יִהְיוּ מְתַנִּים אֲהָבִים עִם נְשׂוֹתֵיהֶם. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר חֲלַפְתָּא: מָה הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עוֹשׂוֹת? יוֹרְדוֹת לְשָׂאוֹב מַיִם מִן הַיָּאֹר וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הָיָה מְזַמֵּן לָהֶן דְּגִים קְטַנִּים בְּתוֹךְ כַּדִּיָּהוּ, וְהָיוּ מוֹכְרוֹת וּמְבִשְׁלוֹת מֶהֱוּ וְקוֹנוֹת מֶהֱוּ יָיוּ וְהוֹלְכוֹת לְשָׂדֵה וּמְאָכִילוֹת אֶת בְּעֲלֵיהֶן שָׁם... מִשֶּׁהָיוּ אוֹכְלִין וְשׂוֹתִין, נוֹטְלוֹת הַמְּרָאוֹת וּמְבִיטוֹת בָּהֶן עִם בְּעֲלֵיהֶן. זֹאת אוֹמֶרֶת אֲנִי נָאָה מִמֶּךָ, וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי נָאָה מִמֶּךָ. וּמִתּוֹךְ כֵּן הָיוּ מְרַגְּלִין עֲצָמוֹן לַיְדֵי תַּאֲוָה, וּפְרִין וְרַבִּין... בְּזִכּוֹת אוֹתָן הַמְּרָאוֹת שֶׁהָיוּ מְרָאוֹת לְבְּעֲלֵיהֶן וּמְרַגְּלוֹת אוֹתָן לַיְדֵי תַּאֲוָה מִתּוֹךְ הַפֶּרֶךְ, הָעֲמִידוֹ כֹּל הַצְּבָאוֹת שָׁנָאָמַר "יִצְאֹו כָּל צְבָאוֹת יי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות יב, מא); וְאוֹמֵר: "הוֹצִיא יי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צְבָאתָם" (שמות רבה, נא).

כִּיֵּן שָׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּשְׁכָּן, עֲמָדוֹ כֹּל יִשְׂרָאֵל וְנִתְנַדְּבוּ... אָמְרוּ הַנְּשִׁים מָה יֵשׁ לָנוּ לָתֵן בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, עֲמָדוֹ וְהִבִּיאוּ אֶת הַמְּרָאוֹת וְהִלְכוּ לָהֶן אֲצֵל מוֹשֶׁה. כִּשְׂרָאָה מוֹשֶׁה אוֹתָן הַמְּרָאוֹת זָעַף בָּהֶן...

בכל דור יש פירוש חדש ליציאת מצרים ולא רק בכל דור, אלא בכל אדם יש נקודה של חירות שהיא פירוש ליציאת מצרים. את הנקודה הזו יכול לברר רק כל אדם לעצמו.

ר' יצחק מאיר מגור

רבי אלעזר אומר: "כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים כֵּן רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת" (שיר השירים ב, ב) – מה שִׁוְשְׁנָה זו קִשָּׁה לְלִקְטָה, כִּךְ כִּשְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ קִשְׁיִן לְגָאֵל. זֶהוּ שְׁכַתּוֹב "אוּ הִנֵּסָה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לּוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי" (דברים ד, ד).

רבי יהושע ברבי נחמיה בשם רבי שמואל בן פזי: "גוי מקרב עם" אין כתוב כאן, או "עם מקרב גוי", אלא "גוי מקרב גוי" - אלו ערלים ואלו ערלים, אלו מגדלי בלוריות ואלו מגדלי בלוריות, אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים, לפיכך לא היתה מדת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים.

אמר רבי שמואל בר נחמני: אלו לא אסר הקדוש ברוך הוא את עצמו בשבועה לא היו ישראל נגאלין ממצרים. "לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים" (שמות ג, ז) - ואין לכן אלא שבועה.

על פי ויקרא רבה, פרשה כג

אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹשֶׁה: מוֹשֶׁה, עַל אֵלֹהֵי אֶתְהָ מִבְּזָה?
הַמְרָאוֹת הָאֵלֹהִים הֵן הַעֲמִידוֹ כֹּל הַצְּבָאוֹת הֵלְלוּ בְּמִצְרַיִם. טוֹל מֵהֵן
וְעָשָׂה מֵהֵן כִּיּוֹר נְחוֹשֶׁת וְכִנּוֹר לְפִנֵּי הַנֵּחֹם שְׂמֹנֶה יְהִי מִתְקַדְּשֵׁן
הַכֹּהֲנִים.

על פי תנחומא, פרשת פקודי, ט

"וְאֵת עַמְּלָנוּ"

אֵלֹהֵי הַבְּנִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֵּן הַיְלֹוד הַיֵּאֲרָה תִשְׁלִיכוּהוּ
וְכָל הַבֵּת תִּחְיוּן" (שְׁמוֹת א, כב).

"וְאֵת לְחֻצְנוּ"

זו הַדְּחָק. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלְּחִץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם
לְחֻצִים אֲתֵם" (שְׁמוֹת ג, ט).

"וַיְהִי בַיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מוֹשֶׁה

וַיֵּצֵא אֶל אָחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם"

שְׁמוֹת ב, יא

"וַיֵּצֵא אֶל אָחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם"

מֵהוּ "וַיֵּרָא"? שֶׁהִיא רוֹאָה בְּסִבְלוֹתָם וּבֹכָה וְאוֹמֵר: חָבַל לִי
עַלְיֵכֶם, מִי יִתֵּן מוֹתִי עַלְיֵכֶם! שְׂאִין לְךָ מְלֹאכָה קָשָׁה מִמְּלֹאכֶת
הַטֵּיט. וְהִיא נוֹתֵן כְּתַפְּיוֹ וּמְסִיעַ לְכָל-אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם.

שְׁמוֹת רֵבֵה, א

משה נאבק למען הצדק:

כשיוצא משה מבית חֲנוּכוּ לשוק החיים, מיד הוא פוגש בעלבון הצדק, ומבלי להרבות מחשבות, תובע הוא תיכף את העלבון הזה ותיכף מתגלע הריב הנצחי שבין הנביא ובין החיים.

"**איש מצרי מכה איש עברי**", התקיף רומס ברגל גאֹה את החלש: זה הוא החזיון הראשון, מעשה בכל יום, - ומתמרמר הנביא ועומד לימין החלש. מעט מעט הוא הולך ומכיר את החיים יותר ורואה חזיון עוד יותר מעציב: "**שני עברים נצים**", שניהם אחים, שניהם חלשים, שניהם עבדים לפרעה - והם נצים ומכים זה את זה!.. ועוד הפעם מתקומם הצדק בלב הנביא, והוא מתעַבֵר על ריב לא לו. ובפעם הזאת נוכח לדעת, כי לא דבר נקל הוא להלחם מלחמת הצדק, כי החיים חזקים ממנו והרוצה לעמוד נגדם מביא את עצמו בסכנה. אבל הנסיון הזה לא הועיל לו להיות "פֶקֶח" מעתה ולהשמר לנפשו. קנאת הצדק גרשה אותו מארצו ומולדתו, ומיד כשהוא בא למקום ישוב חדש, עודנו יושב על הבאר מחוץ לעיר, עוד לא הספיק למצוא מכיר שיאספהו אל ביתו, - וכבר הוא שומע קול הצדק הנעלב, והוא רץ לעזרתו תיכף. לא עברים נצים הפעם, כי אם בני עם אחר אשר לא ידע. אבל מה בכך? הנביא אינו מבחין בין אדם לאדם, אלא בין צדיק ורשע.

אחד העם, "משה"

משה והדיבור האלוהי

האיש משה ההיסטורי, החוזר מצרימה, אינו אשף אף לא הוזה. הוא יודע בדיוק מי הוא פרעה זה, הוא יודע בדיוק מה משמע לדבר אליו כפי שנצטווה לדבר, והוא גמר אומר לעשות כן. בהתאם למצב ההיסטורי אינו גם מסוג הגואלים הלאומיים הרגילים; אין עמו אלא הדיבור בלבד. למן השעה שהדיבור בא אליו על ההר ברי לו שדי בכך: כי בדברו את הדיבור - האל ה"הוזה" הווה עמו.

מדכי מרטין בובר, **משה**, עמ' 89

”וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם”

רָאָה שָׂאִין לָהֶם מְנוּחָה, וְאָמַר לְפָרְעָה: מִי שָׂיֵשׁ לּוֹ עֶבֶד, אִם אֵינוּ נָח יוֹם אֶחָד בְּשָׁבוּעַ הוּא מֵת; וְאֵלֹו עֲבָדֶיךָ, אִם אֵין אֶתָּה מְנַיֵחַ לָהֶם יוֹם אֶחָד בְּשָׁבוּעַ הֵם מֵתִים. אָמַר לּוֹ: לָךְ נַעֲשֶׂה לָהֶם כְּמוֹ שְׂתֵאמֵר. הֲלָךְ מוֹשֶׁה וְתַקֵּן לָהֶם אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְנוּחַ.

שמות רבא, א

”וּמוֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתֵנוּ כִּהְיוּ מִדְּיָן וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֵא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֲרֵבָה”

שמות ג, א

”וּמוֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה”

בְּחֵנוּ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמוֹשֶׁה בְּצֹאן. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: כְּשֶׁהָיָה מוֹשֶׁה רֹבֵנוּ רֹעֶה צֹאנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ בַּמִּדְבָּר בָּרַח מִמֶּנּוּ גְּדִי, וְרָץ אַחֲרָיו עַד שֶׁהִגִּיעַ לְחִסּוֹת. בְּנוֹ שֶׁהִגִּיעַ לְחִסּוֹת נִזְדַּמְּנָה לוֹ בְּרַכָּה שֶׁל מַיִם וְעַמֵּד הַגְּדִי לְשִׁתּוֹת. בְּנוֹ שֶׁהִגִּיעַ מוֹשֶׁה אֶצְלוֹ, אָמַר: ”אֲנִי לֹא הֵייתִי יוֹדֵעַ שָׂרֵץ הֵייתִי מִפְּנֵי צָמָא, עֲנֵף אֶתָּה”. הִרְכִּיבוּ עַל כַּתְפוֹ וְהָיָה מֵהַלֵּךְ. אָמַר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: יֵשׁ לָךְ רַחֲמִים לְנַהֵג צֹאנוֹ שֶׁל בֶּשֶׂר-וְדָם כֶּךָ - חַיִּיךָ, אֶתָּה תִרְעֶה צֹאנִי יִשְׂרָאֵל.

שמות רבה, ב

ספקנותו של משה

את משה מאפיינת חוויה חדשה, שאברהם לא ידע. היא מעניקה לנבואה המקראית נתון יסודי: משה חווה את **הסבל** הכרוך בייעוד הנבואי... נבואתו של משה מתאפיינת בספקנות, בסירוב ובהתקוממות... השוני [בין אברהם למשה] נעוץ בטבעה של החוויה. נבואת משה שייכת לסוג אחר של נבואה. הטיפוס הנבואי המתגלם באברהם מורכב פחות מהטיפוס המוצג על ידי משה; בעיקר הוא פחות מסתורי. אברהם הוא נביא הנתון במחסה. משה הוא נביא **חשוף**... שליחותו של משה מציבה אותו בתוככי קהילה אנושית. אז מתחיל העימות, המאבק הממשי והמשא ומתן עם הבריות. הדבר קשה הרבה יותר ושונה מהדו-שיח הפשוט עם האל...

אנדרה נהר, **נבואות ונביאים - מהות הנבואה**, עמ' 129

**"וַיֵּרָא מִלְאָךְ יי אֱלֹוֹ בְּלִבַּת אִישׁ
מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנָה
בֹּעֵר בְּאִשׁ וְהַסֵּנָה אֵינָנו אֶפְלֹ"**

שמות ג, ב

"וַיֵּקְרָא אֱלֹוֹ אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנָה"

שמות ג, ד

אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמוֹשֶׁה: אֵי אַתָּה מִרְגִּישׁ, שְׂאֲנִי שְׂרוּי
בְּצַעַר פְּשִׁים שִׁישְׁרָאֵל שְׂרוּיִם בְּצַעַר? הֲגַי יוֹדַע, מִמְּקוֹם שְׂאֲנִי
מִדְּבַר עֲמֹךְ, מִתּוֹךְ הַקּוֹצִים - כְּבִיכּוֹל, אֲנִי שְׂתָה בְּצַעַרְכֶּם, וְכֵן הוּא
אוֹמֵר: "בְּכָל-צַרְתֶּם לוֹ צַרְתֶּם לוֹ צַר" (ישעיהו סג, ט).

שמות רבה, ב

שְׂאֵל גּוֹי אֶחָד אֶת ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה: מַה רָאָה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא לְדַבֵּר עִם מוֹשֶׁה מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וְלֹא מֵאֵילָן אַחֵר? אָמַר לוֹ:
אֵלּוֹ דְּבַר עֲמוֹ מִתּוֹךְ חֲרוֹב אוֹ מִתּוֹךְ שְׂקָמָה כִּךְ הֵייתָ שׂוֹאֲלָנוּ.
אֵלָּא לְהוֹצִיאָךְ חֶלֶק אִי-אֶפְשָׁר, לְמַה מִתּוֹךְ הַסֵּנָה? לְלַמְדֶּךָ שְׂאִינוּ
מִקּוֹם פְּנוּי בְּאֶרֶץ בְּלֹא שְׂכִינָה, אֶפְלוֹ סֵנָה.

שמות רבה, ב

אני מאמין שאול טשרניחובסקי

שְׁחָקִי, שְׁחָקִי עַל הַסְּלוּמוֹת,
זוֹ אֲנִי הַחוֹלֵם שׁוֹחַ.
שְׁחָקִי כִּי בְּאָדָם אֲאָמִין
כִּי עוֹדֵנִי מֵאֲמִין בְּךָ.
כִּי עוֹד נִפְשֵׁי דְרוֹר שׁוֹאֲפֹת,
לֹא מִכְרַתִּיהָ לְעֵגֶל-פֶּז,
כִּי עוֹד אֲאָמִין גַּם בְּאָדָם,
גַּם בְּרוּחוֹ, רוּחַ עֵז.
רוּחוֹ יִשְׁלִיךְ כְּבָלֵי-הַבָּל,
יְרוּמְמֵנוּ בְּמַתִּי-עַל;
לֹא בְרַעַב יָמוֹת עוֹבֵד,
דְּרוֹר - לְנִפְשׁ, פֶּת - לְדָל.

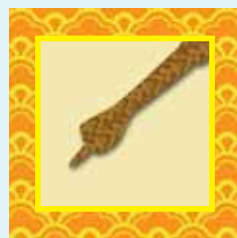
שְׁחָקִי כִּי גַם בְּרַעוֹת אֲאָמִין,
אֲאָמִין, כִּי עוֹד אֶמְצָא לָב,
לָב - תְּקוּוֹתֵי גַם תְּקוּוֹתֵינוּ,
יְחוּשׁ אוֹשֶׁר, יָבִין כָּאֵב.

אֲאָמִינָה גַם בְּעַתִּיד,
אֶף אִם יִרְחַק זֶה הַיּוֹם,
אֶף בּוֹא יְבוֹא - יִשְׂאוּ שְׁלוֹם,
אֵז וּבְרַכָּה לְאִם מְלֵאִם.

יָשׁוּב יִפְרַח אֵז גַּם עִמִּי,
וּבְאֶרֶץ יִקוּם דְּרוֹר,
בְּרָזֶל-כְּבָלֵיו יוֹסֵר מְנוֹ,
עֵין-בְּעֵין יִרְאֶה אוֹר.
יְחִיָּה, יֶאֱהַב, יִפְעַל, יַעֲשׂ,

"וַיִּוְצֵאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה וּבַמֶּרְא גְדוֹל וּבְאֵתוֹת וּבַמִּפְתִּיּוֹת"

דברים כו, ח

"וַיִּוְצֵאֵנוּ"

אמר ר' עקיבא: לא הוציאם אלא בחדש פשוט לצאת, לא בתמוז - מפני השרב, ולא בטבת - מפני הצנה, אלא בניסן, שהוא פשוט לצאת בו בדרך, לא חמה קשה ולא צנה קשה. ואם תאמר תשרי? הרי יש בו עונת גשמים.

במדבר רבה, ג

"וַיִּוְצֵאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם"

לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח. אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. שנאמר: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזו והפיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה'" (שמות יב, יב).

"וְעִבְרֹתַי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה"

"ועברתי בארץ מצרים בלילה הזו" - אני ולא מלאך. "והפיתי כל בכור בארץ מצרים" - אני ולא שרף. "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים" - אני ולא השליח. "אני יי" - אני הוא ולא אחר.

"וּבַמֶּרְא גְדוֹל"

זו גלוי שכניה. כמה שנאמר: "או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך" (דברים ד, לד).

כשמזכירים את עשר המכות וכן דצ"ך עד"ש באח"ב שופכים מעט יין מן הכוס לכל מכה ומכה. נוהגים לגרוע יין מכוס השמחה בספירת המכות, לרמוז בזה כי שמחתנו על כך שעם מצרים נענש איננה שמחה. אף על פי שפרעה ועמו היו ראויים לאותה מפלה, אין היא גורמת לנו שמחה אמיתית. בכל מכה ומכה נגרע מעט מכוס השמחה שלנו.

על פי דון יצחק אברבנאל, זבח פסח

”וּבְאֵתוֹת”

זֶה הַמָּטָה. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: ”וְאֵת הַמָּטָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיַדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתוֹת” (שמות ד, יז).

”וּבְמוֹפְתִים”

אֵלוֹ הַמִּכּוֹת. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: ”וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ: דָּם, וְאֵשׁ, וְתַמְרוֹת עֲשׂוֹן” (יואל ג, ג).

עֲשׂוֹר מִכּוֹת הַבֵּיא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְּצָרִים בְּמִצְרַיִם
וְאֵלוֹ הֵן:

**דָּם, צִפְרִידַע, כְּנִיָּם, עָרוֹב, דָּבָר, שְׁחִין,
בָּרָד, אֲרָבָה, חֲשֵׁךְ, מִפֶּת בְּכוֹרוֹת.**

רַבִּי יְהוּדָה הִיָּה נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים:

דַּצ"ךְ עַד"ש בְּאֵח"ב.

”וַיִּגְדַּל לְמַלְךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְפֹּךְ לְבַב פְּרַעֲה וַעֲבָדוּ אֶל
הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה זֹאת עֲשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדֵּנוּ”.

שמות יד, ה

”וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיִגּוּ אוֹתָם חֲנִיָּם עַל הַיָּם כָּל סוֹס
רֶכֶב פְּרַעֲה וּפָרָשָׁיו וַחֲיִילוֹ עַל פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בַעַל צַפֹּן. וּפְרַעֲה
הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסְעִים אַחֲרֵיהֶם
וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יי”.

שמות יד, ט-י

משירי מכות מצרים נתן אלתרמן

א

נא-אמון, מברזל ציריך
שערים נתלשו בילל.
ותבאנה מכות מצרים
לעשות בך משפט בליל.

את גל-עד לערוב ודבר,
הנוטים אהלם על גבול,
ויוצאים אל תבל, כחבר,
להציג לה חזיון הגמול.

נא-אמון, אז עלתה עד סהר
צעקה ראשונה בלי עד.
והחי אשר רץ אל שער
נהפך ברוצו למת.
ותעטפך זעקה, עיר מלך,
ותניעך טלטלה פלאים.
מהיכל עד גרגר המלח
ומכתך ועד בלזאים.

להאיר לה בגידת שריה
ולהאיר לה בגידת המון, -
ועל כך נדלקות עריה,
כבלפיד, במכות אמון.
אז חוזיה שונסים מתנים
וחובטים בה בבדל-מקל
להוסיף על מכות מצרים
את ענשו של מוסר-השכל.

בין קדומי ספורי מורשת
ספורך המנדה לזהט.
כדלקה רחוקה מגשת
את עולה מעבי העת.
וכזכרון עוונים וענש
בשלמה עקבה דמים
קמת-נצבת בלי ישלוט בך עבש,
על ראשית נתיבות עמים.

ונקבץ אספסוף הפלך
וקולר האשמה עמו
לתלותו בשרים ומלך
ולפרקו מצוארי עצמו

ובהכות על ראשים, כאבן,
האותות שנראו כשחוק,
ובבעור לעין-כל, כתבן,
אמתות שנראו כחק --

ב

את גל-עד לשבטי הזעם
הפוקדים יבשות ואי.
ערי-איש, כי תוצפנה רעם,
בך רואות את עצמן בראי.

-- גם לילך מתנשא שכוח
וזמנים נקרעים כסגור
ואפרך מתערב ברוח
עם אפרן של בירות כל דור.

"וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה מַה תַּצְעֵק אֵלַי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ.
וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטְכָּךְ וּנְטָה אֶת יָדְךָ עַל הָיָם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֵאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הָיָם בַּיַּבֶּשֶׁה".

שמות יד, טו-טז

"וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַּיַּבֶּשֶׁה בְּתוֹךְ הָיָם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיְמִינֵם
וּמִשְׁמֹאלֵם. וַיֹּשַׁע יי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא
יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שַׁפַּת הָיָם".

שמות יד, כט-ל

"אִז וַיִּשְׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיי וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר
אֲשִׁירָה לַיי כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וָרֶכָב וְרָמָה בָּיָם. עֲזִי וְזַמְרַת יְהוָה נִיְהִי
לִי לְיִשׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי וְאַנְוָהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאַרְמְמָנָהוּ".

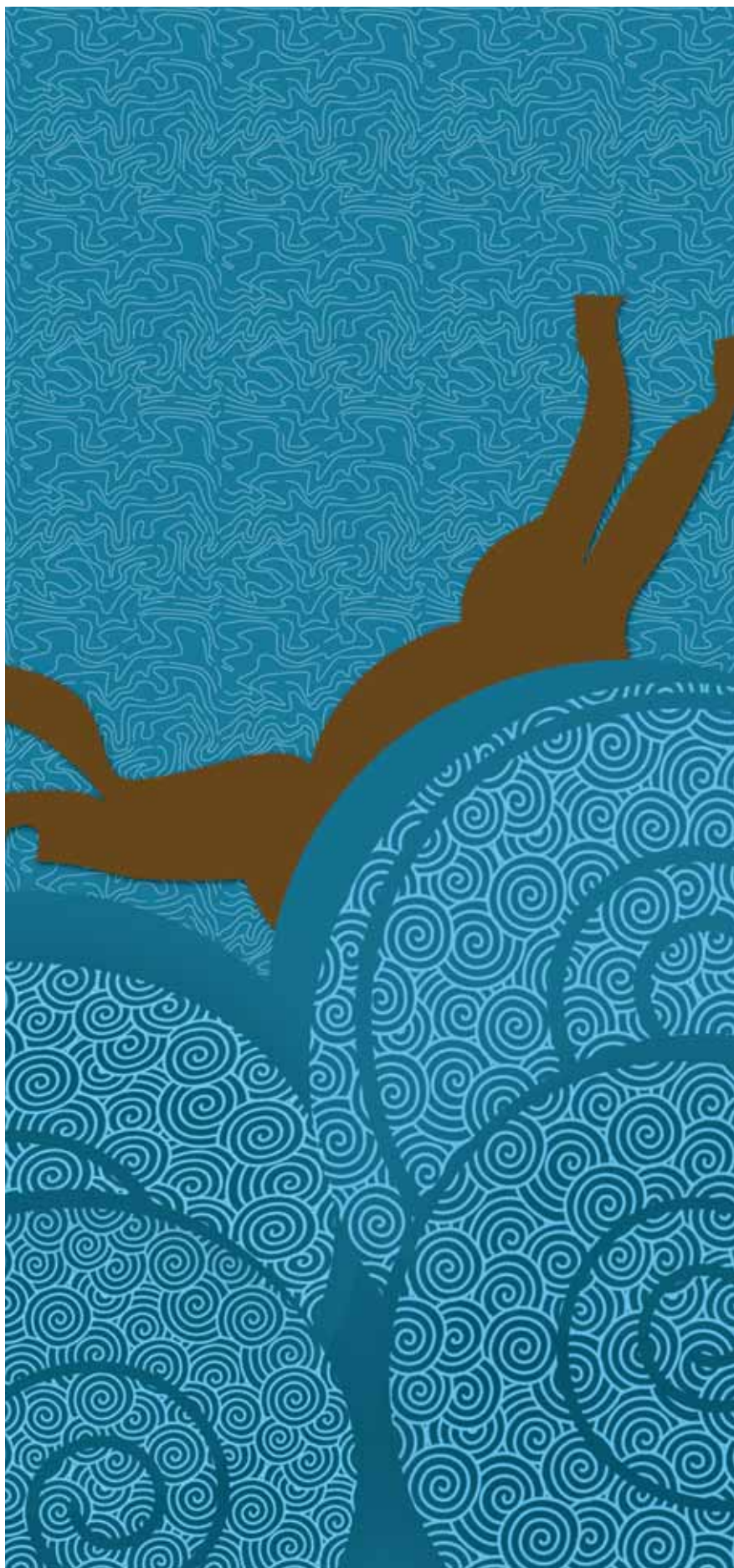
שמות טו, א-ב

"וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֹת אַהֲרֹן אֶת הַתֵּף בְּיָדָהּ וַתִּצְאֵן כָּל
הַנְּשִׂימִם אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחְלָתַי. וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוֹ לַיי כִּי גָאָה
גָאָה סוֹס וָרֶכָב וְרָמָה בָּיָם".

שמות טו, כ-כא

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִקְשׂוּ מִלְּאֲכֵי-הַשָּׁרֵת לֹמֶר שִׁירָה לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא, אָמֹר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: מַעֲשֵׂי יָדַי טוֹבָעִים
בָּיָם וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי?!

בבלי, סנהדרין לט ע"ב

כִּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ.

אלו הוציאנו ממצרים, ולא קרע לנו את היים - דינו.

אלו קרע לנו את היים, ולא העבירנו בתוכו בחרבה - דינו.

אלו העבירנו בתוכו בחרבה, ולא ספק צרכנו במדבר - דינו.

אלו ספק צרכנו במדבר, ולא האכילנו את המן - דינו.

אלו האכילנו את המן, ולא נתן לנו את השבת - דינו.

אלו נתן לנו את השבת, ולא קרבנו לפני הר סיני - דינו.

אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה - דינו.

אלו נתן לנו את התורה, ולא הכניסנו לארץ ישראל - דינו.

אלו הכניסנו לארץ ישראל, ולא שלח אלינו נביאי אמת - דינו.

אלו שלח אלינו נביאי אמת ולא בנה לנו את בית הבחירה - דינו.

על אחת כמה וכמה, כפולה ומכפלת למקום עלינו, שהוציאנו ממצרים, ונתן לנו את התורה, והכניסנו לארץ ישראל, ושלח לנו נביאי אמת.

ואף בדורנו זכינו לראות נפלאותיו בשובנו קוממיות לארצנו, כמה שנאמר: ויבאנו אל-המקום הזה ויתן-לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש (דברים כו, ט). ומי יתן ונראה את ארצנו פורחת ברכה לעמנו ולעולם כלו.

עד כאן בשבת הגדול (ראו במבוא)

התגלות אילן שיינפלד

התגלות באה, התגלות כבה.
כמו אור, כמו מים, כמו אהבה.

החי הולך ומת, החי הולך וחי.
הרבה תהפוכות ידעתי בחיי.

סדר הדברים רק הוא אינו עובר
מה שהיה יהיה. מה שהיה חוזר.
הכל כמו מקדם. מונע באהבה.
התגלות הולכת. התגלות קרבה.

הנחייה לעורך/כת הסדר:

העורכים על פי סדר-הדברים המוצע בהגדה זו (ראו לעיל, עמ' 30) שכבר אכלו את המצה, המרור,

הכורך והביצים הקשות, ידלגו ל"בכל דור ודור" עמ' 74. העורכים על פי הסדר המסורתי ממשיכים כאן, בדברי רבן גמליאל.

רבן גמליאל הִיה אומר,

פֶּל שְׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֱלוּ בַּפֶּסַח

לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ וְאֵלוּ הֵן:

פֶּסַח מִצָּה וּמְרֹר

נאמר בעקבות רבן גמליאל:

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ וְאֲמוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קַיָּם עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאֲמוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לִי אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּ" (שמות יב, כז).

נצביע על המצה ונאמר:

מִצָּה זוֹ שֶׁאֲנִי אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצִקָּם שֶׁל אֲמוֹתֵינוּ וְאֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְגָאֵלָם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהֵמֵה וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם" (שמות יב, לט).

ויביאנו אל המקום הזה

ביסוד ההגדה עומדים דברי המשנה (פסחים, יד), המוכה לדרוש בליל הסדר את הפרשה הפותחת במלים "אָרְמֵי אֲבֹד אָבִי" (דברים כו, ה) וללמוד אותה "עד שיגמור כל הפרשה כולה". שיאו של הסיפור בפסוק המסיים אותו: "וַיְבִיאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ" (דברים כו ט). אבל ההגדה, כפי שירשנו אותה מיהדות ימי הביניים, ממלאת הוראה זו רק בחלקה. היא קוטעת את הפרשה לפני סופה, לפני שהיא מגיעה אל שיאה. היא מספרת את סיפור היציאה אולם אינה ממשיכה אותו עד להגעה אל הארץ.

כשאנו קוראים היום את ההגדה מצווה עלינו לשוב ולשאול מהו מקומו של פסוק זה בחיינו. מהו בשבילנו "המקום הזה"? כיצד נעשה אותו למקום מקודש, מקום של חירות ושל שלום? מה אנו יודעים להפיק מן הארץ שאנו שייכים אליה? כיצד נרבה בה, למען כל יושביה, "חלב ודבש", ונמעט בה מרורים וייסורים? מהי האחריות החדשה שנטלנו על עצמנו כשבחרנו לחיות בהקשר שקבעה המשנה הארץ ישראלית, ולא בהקשר שיצרה ההגדה הימי ביניימית הגלותית? כיצד נמשיך ונשאף אנו לגאולה שלמה?

כשאנו מתקינים עצמנו להתמודדות רוחנית זו, ראוי לשיר:

אָרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ

יהודע עמיר

מָרֹר זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שְׁמָרְרוּ הַמִּצְוִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ וְאֲמוֹתֵינוּ בְּמִצְוִיִּים. שְׁנַאֲמַר "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל עַבְדָּה בַשָּׂדֶה אֶת כָּל עַבְדֹּתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ" (שמות א, יד).

בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּיב אָדָם לְרִאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כִּי אֵלֹהֵינוּ הוּא יִצְאָ מִמִּצְרָיִם

שְׁנַאֲמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבָנְךָ בַיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעַבּוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם" (שמות יג, ח). לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ וְאֶת אֲמוֹתֵינוּ בְּלִבָּד גָּאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אַף אוֹתֵנוּ גָאֵל עִמָּהֶם. שְׁנַאֲמַר: "וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הִבִּיא אֶתֵנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ" (דברים ו, כג).

מכסים את המצות מגביהים את הכוס וקוראים:

לְפִיכֶן אֲנַחֲנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת לְהֵלֵל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר לְבָרֵךְ לְעֲלֶה וּלְקַלֵּם לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלְאֲמוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִיִּים הָאֵלֹהִים. הוֹצִיאֵנוּ מֵעַבְדוֹת לְחֵרוֹת, מִיְּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבָל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעַבּוֹד לְגֵאֲלָה, וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה הַלְלוּיָהּ.

מניחים את הכוס

ר' מאיר אומר: כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם הָיוּ שִׁבְטִים מְנַצְּחִים
זֶה עִם זֶה. זֶה אֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תַּחֲלָה לַיָּם, וְזֶה אֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד
תַּחֲלָה לַיָּם. מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין וְצוֹחִין קִפְץ שִׁבְטוֹ שֶׁל בְּנֵימִין
וַיֵּרֵד לַיָּם תַּחֲלָה ...

אָמַר לוֹ ר' יְהוּדָה: לֹא כִּף הִיָּה הַמַּעֲשֶׂה, אֲלֵא זֶה אֹמֵר: אֵין אֲנִי
יוֹרֵד תַּחֲלָה לַיָּם, וְזֶה אֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תַּחֲלָה לַיָּם. מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ
עוֹמְדִין וְנוֹטְלִין עֲצָה אֵלוֹ וְאֵלוֹ, קִפְץ נַחֲשׁוֹן בֶּן עַמִּינַדָּב וַיֵּרֵד לַיָּם
תַּחֲלָה.

בבלי, סוטה, לז ע"א

שיר בבקר בבקר אמיר גלבע

פְּתָאֵם קָם אָדָם בְּבִקְרָ וּמְרַגֵּישׁ כִּי הוּא עִם וּמִתְחִיל לְלַכֵּת
וְלִכְל הַנִּפְגָּשׁ בְּדַרְכּוֹ קוֹרָא הוּא שְׁלוֹם.
דְּגָנִים עוֹלִים מוֹל פְּנֵיו מִבֵּין חֲרִיצֵי הַמְדַרְכֵּת
וְנִיחּוּחוֹת לְרֵאשׁוֹ מִדִּיפִים עֲצֵי אֲזַדְרָכֵת.

הַטְּלָלִים רוֹסְסִים וְהָרִים רַבּוֹא קֶרְנִים - הֵם יוֹלִידוּ חֶפֶת-שֶׁמֶשׁ לְכָלוֹתָיו.
וְהוּא צוֹחֵק גְבוּרַת דְּוֹרוֹת מִן הָהָרִים
וְנִכְלָמוֹת מִשְׁתַּחֲוֹת הַמַּלְחָמוֹת אִפִּים
לְהוֹד אֶלְף שָׁנִים מִפְּכוֹת בְּמִסְתָּרִים.

אֶלְף שָׁנִים צְעִירוֹת לְפָנָיו -
כְּפֶלֶג צוֹנָן.
כְּשִׁיר רוּעִים.
כְּעֶנְף.

פְּתָאֵם קָם אָדָם בְּבִקְרָ וּמְרַגֵּישׁ כִּי הוּא עִם וּמִתְחִיל לְלַכֵּת
וְרוּאָה כִּי חֲזַר הָאָבִיב כְּמוֹ הוֹרִיק שׁוֹב אֵילָן מִן הַשְּׁלֵכֵת.

הִלְלוּהָ, הִלְלוּ עַבְדֵי יי, הִלְלוּ אֶת שֵׁם יי:
יְהִי שֵׁם יי מְבֹרָךְ, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:
מִמְזֶרֶח שָׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ, מִהַלֵּל שֵׁם יי:
כִּם עַל כָּל גּוֹיִם יי, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
מִי כִּי אֱלֹהֵינוּ, הַמְגַבִּיהִי לְשָׁבֵת:
הַמְשַׁפִּילֵי לְרֵאוֹת, בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:
מְקִימֵי מֵעַפָּר דָּל, מְאַשְׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן:
לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים, עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ:
מוֹשִׁיבֵי עֵקֶרֶת הַבַּיִת, אִם הַבָּנִים שִׂמְחָה הִלְלוּהָ:

תהלים קיג

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בַּיַּת יַעֲקֹב מֵעַם לְעִז:
הִיְתָה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:
הֵיִם רָאָה וַיִּנָּס, הִיִּרְדּוּ יֹסֵב לְאַחֹר:
הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן:
מַה לָּךְ הֵיִם כִּי תִנּוּס, הִיִּרְדּוּ תֹסֵב לְאַחֹר:
הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן:
מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ, מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
הַהֶפְכִי הַצּוּר אֲגָם מַיִם, חֲלַמֵּיֶשׁ לְמַעַיְנו מַיִם:

תהלים קיד

מגלים את המצות מגביהים את הכוס ומברכים:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אַמּוֹתֵינוּ וְאַבּוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם,
וְהַגִּיעֵנוּ הַלִּילָה הַזֶּה לְאַכֵּל בּוֹ מִצֵּה וּמְרוֹר.
כִּן יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אַבּוֹתֵינוּ וְאַמּוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרֵים
הַבָּאִים לְקַרְאֲתָנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמִיחִים בְּבָנֵנו עֵינְךָ,
וְשׂוֹשִׁים בְּעַבּוֹדֶתְךָ וְנוֹדָה לָךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יי גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.

יום לַיְבֹשָׁה רבי יהודה הלוי

יָוֹם לַיְבֹשָׁה נֶהְפְּכוּ מִצּוּלִים

שָׁיְרָה חֲדָשָׁה שִׁבְחוּ גְאוּלִים

יָוֹם בָּצַר נִכְבְּדָתָּ וְאֵלֵי נִחְמַדְתָּ

וְלָךְ עַז יִסְדָּתָּ מִפִּי עוֹלָלִים

הִטְבַּעְתָּ בְּתַרְמִית רַגְלֵי בַת עֲנֻמִּית

וּפַעַמֵי שׁוֹלְמִית יָפוּ בְּנַעְלִים

וְכָל רוֹאֵי יִשְׁרׁוּן בָּעַת הוֹדִי יִשׁוּרׁוּן

אֵין כָּאֵל יִשְׁרׁוּן וְאוֹיְבֵינוּ פָּלִילִים

דַּגְלֵי כֵן תָּרִים עַל הַנְּשֹׂאָרִים

וּתְלַקֵּט פְּזוּרִים כְּמִלְקֵט שִׁבְלִים

הַבָּאִים עִמָּךְ בְּבִרְיַת חֲתָמָךְ

וּמִבְּטֹן לְשִׁמְךָ הֵם נִמּוּלִים

הֲרֵאוּ אֶתְתֶּם

לְכָל רוֹאֵה אוֹתֶם

וְעַל כִּנְפֵי כְּסוּתֶם

יַעֲשׂוּ גְדִילִים

לְמִי זֹאת נִרְשַׁמְתָּ

הַכֹּר נָא דְבַר אֲמַת

לְמִי הַחֹתָמָת

וְהַפְתִּילִים

וְשׁוּב שְׁנִית לְקַדְשָׁה

וְאֵל תּוֹסֵף לְגִרְשָׁה

וְהַעֲלֵה אוֹר שְׁמֶשָׁה

וְנִסּוּ הַצְּלָלִים

יְדִידִים רוֹמְמוֹךְ

בְּשִׁיחָה קִדְמוֹךְ

מִי כְּמוֹכָה

אֲדַנִּי בְּאֵלִים.

כוס שניה

מוזגים כוס שניה ומברכים

"וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדְּתֵם" (שמות ו, 1).

הִנְנוּ מוֹכְנִים וּמְזַמְנִים לְקַיֵּים מִצְוֹת כּוֹס שְׁנֵייה שֶׁל לַיִל הַסֵּדֶר, כְּנֶגֶד לְשׁוֹן "וְהִצַּלְתִּי" שֶׁל גְּאוּלַּת עִם יִשְׂרָאֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

העורכים על פי הסדר החדש סועדים כאן את סעודת הסדר.
העורכים על פי הסדר המסורתי ממשיכים כאן:

רְחֻצָּה

נוטלים ידים ומברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם.

מוֹצֵיא

לוקחים את המצה העליונה מהקערה ומברכים עליה ברכת "המוציא".
אוכלים ממנה לאחר הברכה הבאה.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ.

מִצָּה

לוקחים את מחצית המצה האמצעית, שנשארה מהאפיקומן,
ומברכים עליה "על אכילת מצה", ואוכלים משתיהן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה.

מְרוֹר

נוטלים מרור, טובלים בחרוסת ומברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָנְנוּ עַל אֲכִילַת מְרוֹר.**

כוֹרֵךְ

לוקחים מן המצה השלישית, כורכים מרור וחרוסת.
לפני אכילת הכורך אומרים:

**זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל. כֵּן עָשָׂה ה' לֵל. בְּזִמְנוֹ שְׁפִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה
קָיָם הָיָה כוֹרֵךְ פֶּסַח מִצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד לְקַיָּם מִה שֶׁנֶּאֱמַר
"עַל מִצְוֹת וּמְרָרִים יֹאכְלֵהוּ" (במדבר ט, יא).**

נוהגים לאכול כאן ביצים קשות, זכר לקרבן חגיגה.

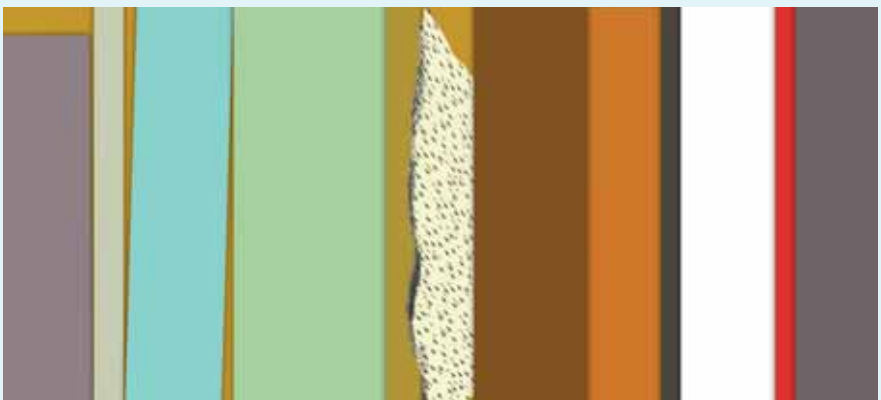
שֶׁלַח עוֹרֵךְ

אוכלים את סעודת החג - בתיאבון ובהרחבה

צָפוֹן

לאחר הסעודה פורסים מהמצה שנשמרה לצפון (האפיקומן) ואוכלים.
יש אומרים:

זָכַר לְקַרְבָּן פֶּסַח הַנֶּאֱכָל עַל הַשׁוֹבֵעַ.

מרה דליה מרקס

מָה מַר לָךְ

מָרָה מָרָה

מָה רַע

נְעָמִי

מָה מַר בְּךְ

עַל מָה נִמְהַרְתְּ

כַּמָּה פְּסָחַת

מָה הַחֲמִצָּת

עַל מָה צָמַאת

מָה לֹא מִצָּאת

הַגִּידִי בְּקוֹל

מִצִּי אֶת פְּסָחֶךָ מִרוּרֶךָ

הַבִּיאִי לִידֵי מִצּוֹי

נִרְצָה קִרְבְּנֶךָ

“אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן” (משנה, פסחים, ג, ח)

כך מסתיימת המשנה המתארת את הסדר. מקור המילה 'אפיקומן' ביוונית, ומשמעה "after-party". הסדר נבנה לפי מתכונת המשתה (הסימפוזיון) ההלניסטי-רומי, שכלל ארוחה חגיגית ושיחה אינטלקטואלית. החכמים לא נרתעו מאימוץ מתכונת נוכרית זו אל לב לבו של חג הפסח; אלא שמשנתפי המשתה ההלניסטי-רומי נהגו גם לצאת, אחרי שסיימו את המשתה שלהם, להתהולל במשתאות נוספים. הם הוסיפו (ובלשון התקופה: הפטירו) אחרי המשתה אפיקומן. קביעת המשנה שאין להפטיר אחר הפסח אפיקומן משרטטת גבול חד בין המנהג הנוכרי לטכס היהודי שעוצב בעקבותיו. חז"ל אימצו מהתרבות הכללית רק אותם יסודות המשתלבים בתרבותנו ומשרתים נאמנה את רוחנו.

אנו מסמלים רעיון זה באכילת הצפון, פיסת המצה המכונה אפיקומן, בסיום הארוחה. אחרי האפיקומן איננו מוסיפים לאכול ולשתות, לבד משתי כוסות היין השייכות למהלכו של הסדר.

בְּרַךְ

מוזגים כוס שלישית ומברכים ברכת המזון:

הננו מוכנים ומזמנים לקיים מצות עשה של ברכת המזון,
שנאמר:

”ואכלת ושבעת וברכת את יי אלהיך
על הארץ הטובה אשר נתן לך” (דברים ח, ט).

שיר המעלות, בשוב יי את שיבת ציון היינו כחלמים:
אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה:
אז יאמרו בגוים הגדיל יי לעשות עם אלה:
הגדיל יי לעשות עמנו, היינו שמחים:
שובה יי את שביתנו באפיקים בנגב:
הזרעים בדמעה ברנה יקצרו:
הלוח ילך ובכה נשא משך הזרע
בא יבא ברנה, נשא אלמתיו:

תהלים קכו

המזמן/ת: רבותי נברך / חברי וחברותי נברך.
המסובין עונים: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם.
המזמן/ת: ברשות מרנו ורבותי / חברי וחברותי / כל המסבין
נברך (בעשרה: אלהינו) שאכלנו משלו.
המסובין עונים: ברוך (בעשרה: אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו.
המזמן/ת: ברוך (בעשרה: אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו.
ברוך הוא וברוך שמו.

כוונה לברכת המזון

הַעֲרַבְתָּ ה' אֱלֹהֵינוּ

אֶת הַפֶּת הַזֶּה בְּפִינוּ

וְהִשְׁרַתְּ מִתְקָה בְּחִיכְנוּ.

הַנְּעַמְתָּ אֶת הַחֲבֵרוֹתָא שְׂבָאֵכִילְתָּהּ,

כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם. (דברים ח, ג).

בְּרַכַּת אוֹתְנוּ בְּשׁוֹלְחַן עֲרוּךְ,

בְּמִפֶּה מוֹצֵעַת,

וּבְחֻדוֹת הַיְחָד -

הַדְּרִיכְנוּ לְחִלּוֹק פִּיתְנוּ

עִם הָעֵנִי

וְנִדַע לְקַרֵב אֶת הַבוֹדֵד.

בְּרַכַּת אוֹתְנוּ בְּאֶרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וּרְחֵבָה,

אֲשֶׁר בְּרוֹחַת הַלֵּב וְהַגּוֹף נֹאכַל בָּהּ לֶחֶם (על פי דברים ח, ט).

לְמַדְנוּ לְאֶכּוֹל מִתּוֹךְ רֶעֶב

וְלֹא מִתּוֹךְ שַׁעֲמוּם,

מִתּוֹךְ חֻדוֹת הַחַיִּים

וְלֹא מִתּוֹךְ כַּעַס.

בְּרַכַּת אֶת עוֹלְמָךְ בְּשִׁפְעַ וּבְבִרְכָה

וְלֹא חִסְרָת בּוֹ כְּלוּם. (על פי בבלי, ברכות, מג ע"ב).

לְמַדְנוּ לְלַכֵּת בְּאֶרְחוֹתֶיךָ

וְלִהְשִׁיעַ טוֹב בְּאֲשֶׁר נִלְךְ.

דליה מרקס

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
הַזֶּה אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, בְּטוֹבוֹ בְּחוֹן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים.
הוא נוֹתֵן לָחֵם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ
וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תִּמְיֵד לֹא חָסַר לָנוּ,
וְאֵל יִחְסַר לָנוּ מִזֹּון לְעוֹלָם וָעֶד
בְּעֶבֶר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל.
כִּי הוּא אֵל זָן וּמִפְרִנִּס לְכָל
וּמִטֵּיב לְכָל וּמִכִּין מִזֹּון לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא.
בְּרוּךְ אַתָּה יי הַזֶּה אֶת הַכֹּל.

נוֹדָה לְךָ יי אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ וּלְאַמּוֹתֵינוּ,
אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וּרְחֻבָּה,
וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים,
וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּלִבָּנוּ.
וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ,
וְעַל חַיִּים חוֹ וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ,
וְעַל אֲכִילַת מִזֹּון שֶׁאַתָּה זָן וּמִפְרִנִּס אוֹתָנוּ תִּמְיֵד,
בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה:
וְעַל הַכֹּל יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ,
יְתַבָּרְךָ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תִּמְיֵד לְעוֹלָם וָעֶד.
כְּכָתוּב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ, וּבִרְכַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ
עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לְךָ" (דברים ת, ט).
בְּרוּךְ אַתָּה יי עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּזֹּון.

רַחֵם נָא יי אֱלֹהֵינוּ, עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ,
וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ,
וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ,
וְעַל מְדִינַת יִשְׂרָאֵל (לְמַעַן תִּהְיֶה) רֵאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלָּתָנוּ.

מְשִׁירֵי אֶרֶץ אֱהָבָתִי לֵאמֹת גּוֹלְדֵבֶרֶג

מְכוֹרָה שְׁלִי, אֶרֶץ-נוֹי אֲבִיוֹנָה -
לְמַלְכָּה אֵין בֵּית, לְמֶלֶךְ אֵין כְּתָר.
וְשִׁבְעָה יָמִים אֲבִיב בְּשָׁנָה
וְסִגְרִיר וְגִשְׁמִים כָּל הַיָּתֵר.

אֶף שִׁבְעָה יָמִים הַוְרָדִים פּוֹרְחִים,
וְשִׁבְעָה יָמִים הַטְּלָלִים זוֹרְחִים,
וְשִׁבְעָה יָמִים חִלּוֹנוֹת פְּתוּחִים,
וְכָל קִבְצֵינֶיךָ עוֹמְדִים בְּרָחוֹב
וְנוֹשְׂאִים חוֹרוֹנָם אֶל הָאוֹר הַטּוֹב,
וְכָל קִבְצֵינֶיךָ שְׂמֵחִים.

מְכוֹרָה שְׁלִי, אֶרֶץ-נוֹי אֲבִיוֹנָה,
לְמַלְכָּה אֵין בֵּית לְמֶלֶךְ אֵין כְּתָר,
רַק שִׁבְעָה יָמִים חֲגִים בְּשָׁנָה
וְעֵמֶל וְרַעֵב כָּל הַיָּתֵר.

אֶף שִׁבְעָה יָמִים הַנְּרוֹת בְּרוּכִים
וְשִׁבְעָה יָמִים שְׁלַחְנוֹת עֲרוּכִים,
וְשִׁבְעָה יָמִים הַלְּבָבוֹת פְּתוּחִים,
וְכָל קִבְצֵינֶיךָ עוֹמְדִים בְּתַפְּלָה,
וּבְנִיךָ-בְּנוֹתֶיךָ חֲתָן-כְּלָה,
וְכָל קִבְצֵינֶיךָ אֲחִים.

עֲלוּבָה שְׁלִי, אֲבִיוֹנָה וּמְרָה,
לְמֶלֶךְ אֵין בֵּית, לְמַלְכָּה אֵין כְּתָר -
רַק אַחַת בְּעוֹלָם אֶת שְׂבַחְךָ אֲמַרָה
וְגִנוּתֶיךָ-חֶרֶפְתֶּךָ כָּל הַיָּתֵר.

אֱלֹהֵינוּ, אֲבִינוּ, רַעְנוּ, זִוְנֵנוּ, פְּרָנְסֵנוּ, וְכִלְפָּלֵנוּ, וְהַרְוִיחֵנוּ,
וְהַרְנֵחַ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִהֲרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ.
וְנֹא, אֵל תִּצְרִיכֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לֹא לְיַדֵּי מִתְנַת בְּשָׂר וְדָם,
וְלֹא לְיַדֵּי הַלְוָאָתָם,
כִּי אִם לְיַדְךָ הַמְּלֵאָה, הַפְּתוּחָה, הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֵבָה,
שְׂלֵא נִבּוּשׁ וְלֹא נִפְלָם לְעוֹלָם וָעֶד.

כשחל פסח בשבת:

רַצָּה וְהַחְלִיצֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּמִצּוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי,
הַשְּׁבֵת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוּשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקְדוּשׁ הוּא לְפָנֶיךָ,
לְשֵׁבֵת בּוֹ וְלַנּוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ,
וּבְרְצוֹנְךָ הַנִּיחַ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ,
שְׂלֵא תֵהָא צָרָה וַיִּגּוֹן וְאֲנַחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ,
וְהִרְאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּנִחְמַת צִיוֹן עִירְךָ,
וּבְהַשְׁלַמַת בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשְׁךָ,
כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנְּחֻמוֹת.

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאִמּוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וַיְבֹא
וַיִּגְיַע וַיִּרְאֶה וַיִּרְצָה וַיִּשְׁמַע וַיִּפְקֵד וַיִּזְכֹּר וַיִּזְכְּרֵנוּ וַיִּפְקְדוּנוּ
וַיִּזְכְּרוּ אִמּוֹתֵינוּ וְאֲבוֹתֵינוּ וַיִּזְכְּרוּ יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשְׁךָ,
וַיִּזְכְּרוּ כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפִלִּיטָה, לְטוֹבָה,
לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם,
בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה:

זְכָרֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, (אָמֵן)

וּפְקֻדָּנוּ בּוֹ לְבִרְכָה, (אָמֵן)

וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים (אָמֵן).

וּבְדַבַּר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים, חוּס וְחַנּוּן וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ,
כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה.

ועל-כן אלף לכל רחוב ופנה,
לכל שוק וחצר וסמטה וגנה,
מחרבן חומותיך כל אבן קטנה -
אלקט ואשמור למזכרת.

ומעיר לעיר, ממדינה למדינה
אנודה עם שיר ותבת-נגינה
לתנות דלותך הזוהרת.

חֶטָה רוני סומק

שְׁדָה חֶטָה מִתְנוּפֵף עַל רֹאשׁ אִשְׁתִּי וְעַל
רֹאשׁ בְּתִי.
כִּמָּה בְּנֵאֵלִי לְתֹאֵר כִּךְ אֶת הַבְּלוֹנָד,
וּבְכָל זֹאת, שֵׁם צוֹמַח הַלֶּחֶם
שֶׁל חַיִּי.

והשָׁלֵם בְּנֵנוּ יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, בּוֹנֵה בְּרַחֲמֵינוּ יְרוּשָׁלַיִם, אָמֵן.
 בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
 הָאֵל, אָבִינוּ, מְלַכְנוּ, אֲדִירֵנוּ, בּוֹרְאֵנוּ, גּוֹאֲלֵנוּ, יוֹצְרֵנוּ,
 קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל,
 הַמְלִיךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב לְכָל.
 שְׂפָכֵל יוֹם נְיוֹם הוּא הַטֵּיב הוּא מְטִיב הוּא יֵטִיב לָנוּ.
 הוּא גְמָלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד,
 לַחַן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים וְלִרְנוּחַ הַצֵּלָה וְהַצְלָחָה,
 בְּרַכָּה וַיִּשׁוּעָה, נְחֻמָּה, פְּרִנְסָה וְכִלְפָּלָה, וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם
 וְכָל טוֹב.
 וּמְכַל טוֹב לְעוֹלָם אֵל יַחְסְרֵנוּ.

הַרְחֵמוּ	הוּא יְמַלֵּךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.
הַרְחֵמוּ	הוּא יַתְבַּרֵךְ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ.
הַרְחֵמוּ	הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים. וַיִּתְפָּאֵר בְּנוֹ
לְעַד וּלְנִצְחַת נְצַחִים. וַיִּתְהַדָּר בְּנוֹ לְעַד וּלְעוֹלָמֵי
עוֹלָמִים.
הַרְחֵמוּ	הוּא יַפְרִנְסֵנוּ בְּכָבוֹד.
הַרְחֵמוּ	הוּא יִקְבִּץ גְּלוּתֵינוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ.
הַרְחֵמוּ	הוּא יְבָרֵךְ אֶת מְדִינַת יִשְׂרָאֵל
(לְמַעַן תִּהְיֶה) רֵאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלָּתֵנוּ.
הַרְחֵמוּ	הוּא יְבָרֵךְ אֶת חַיְלֵי וְחַיְלוֹת צָבָא הַגָּנָה
לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם.
הַרְחֵמוּ	הוּא יְשִׁים שָׁלוֹם בֵּין בְּנֵי שָׂרָה לְבֵין בְּנֵי הָגָר.
הַרְחֵמוּ	הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרַכָּה מְרֻבָּה בְּבִית הַזֶּה וְעַל שְׁלַחַן זֶה
שְׂאֵכְלָנוּ עָלֵינוּ.
הַרְחֵמוּ	הוּא יִשְׁלַח לָנוּ גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה וַיִּבְשָׂר לָנוּ
בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת וְנְחֻמוֹת.

רחל א.ד. גורדון

(נכתב עבור המשוררת רחל [בלובשטיין])

לְכִי בְשִׁבִילְךָ -

עֵלָה תְעֵלִי.

אִישׁ אֵל יַעֲצֶרְךָ,

אֵל יֹאמֶר: עָלִי!

וְהִיָּה כְעֵלוֹתְךָ

- יֵאוֹר לְךָ הַיּוֹם -

וְהִנֵּה אֶת אֵינֶךָ

בְּדוֹדָה בְּמָרוֹם.

עבדים ברי סחרוף

חֲלוֹנוֹת רֵאָוָה יָפִים

זֶה הַכֹּל לְמַכִּירָה,

גַּם אֲנַחְנוּ תְלוּיִים

עִם פְּתָקֵי הַחֲלָפָה.

אֲזַמָּה נַעֲשֶׂה עִם הַכַּעַס הַזֶּה

מָה יְהִיָּה עִם הַקְּנָאָה

כּוֹלֵם רוֹצִים לְהִיּוֹת חֲפָשִׁיִּים,

אֲבָל מִמָּה, אֱלֹהִים, מִמָּה?

הַרְחֵמוּ הוּא יְבָרֵךְ אֶת כָּל הַמְּסֻבִּין כְּאוֹ, אֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם, אֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ.
 כְּמוֹ שְׁנֵת־בְּרָכוֹ אֲמוֹתֵינוּ שָׂרָה, רִבְקָה, לֵאָה וְרַחֵל
 בְּשִׁפְעַת בְּרָכוֹת "הַיָּטִיב", "טַבַּת", "טוֹב", "טוֹב",
 וְאַבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב,
 בְּבְרָכוֹת "בְּכַל", "מְכַל", "כָּל",
 כֵּן יְבָרֵךְ אֹתָנוּ כְּלָנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׂלֵמָה.
 וְנֹאמֵר: אָמֵן.

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעַלֵּינוּ זְכוֹת שְׂתֵהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם,
 וְנִשְׂא בְרָכָה מֵאֵת יי וְצַדִּיקָה מְאֹלֵהִי יִשְׁעֵנוּ,
 וְנִמְצָא חַן וְשִׁכָּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.
 הַרְחֵמוּ הוּא יְנַחֵלְנוּ לְיוֹם שְׂפָלוֹ שְׁבֵת וּמְנוּחָה
 לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

הַרְחֵמוּ הוּא יְנַחֵלְנוּ לְיוֹם שְׂפָלוֹ טוֹב.
 הַרְחֵמוּ הוּא יִזְכְּנוּ לְיָמוֹת הַגְּאֻלָּה וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.
 עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמָרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עַלֵּינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
 וְעַל כָּל בְּאֵי עוֹלָם וְאֶמְרוּ אָמֵן.

יִרְאוּ אֶת יי קְדוֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו:
 כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעִבוּ וְדוֹרְשֵׁי יי לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב:

תהלים לד, י-יא

הוֹדוּ לַיי כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ:

תהלים קיח, א

פֹּתַח אֶת יַדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן:

תהלים קמה, טז

ברכת האמהות - כברכת האבות

בברכת המזון מבקשים להתברך כדרך שנתברכו אבות האומה "בכל מכל כל". כל אחת משלוש המילים הללו נאמרה על אחד האבות, וממנה נמשכת הברכה:

על אברהם נאמר: "וְהוּא בֵּרַךְ אֶת-אַבְרָהָם **בְּכָל**" (בראשית כד, א).
יצחק אמר לבנו עשו: "וְאָכַל **מִכָּל** בְּטָרְם תְּבוֹא" (בראשית כז, לג).
ליעקב נאמר: "וְנִבְרְכוּ בְךָ **כָּל** מְשֻׁפְּחֹת הָאָדָמָה וּבְזָרְעֶךָ" (בראשית כח, יד).

אנו, הכוללים את האמהות בכל מקום שמופיעים בו האבות, מבקשים להתברך גם בטוב, המציין בדרכים שונות את ארבעתן:

על שרה נאמר: "וּלְאַבְרָם **הֵיטִיב** בְּעִבּוּרָהּ" (בראשית יב, טז).
על רבקה נאמר: "וְהִנֵּעַר **טֹבֵת** מִרְאָה מְאֹד" (בראשית כד, טז).
לאה אמרה על הולדת בנה זבולון: "זָבַדְנִי **אֱלֹהִים** אֶתִּי זָבַד **טוֹב**" (בראשית ל, כ).

על רחל אמר אביה ליעקב: "**טוֹב** תַּתִּי אֶתָּה לָךְ מִתַּתִּי אֶתָּה **לְאִישׁ אַחֵר**" (בראשית כט, יט).

בְּרוּךְ הָאָדָם אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיְיָ וְהָיָה יֵי מִבְטָחוֹ:

על פי ירמיהו יז, ז

יש מוסיפים את הפסוק:

בְטָחוּ בַּיְיָ עַד־יָעַד כִּי בָּיָה יֵי צוּר עוֹלָמִים:

ישעיהו כו, ד

יֵי עֵץ לְעֵמּוֹ יִתֵּן יֵי יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

תהלים כט, יא

כּוֹס שְׁלִישִׁית

"וְגִאֲלֹתִי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה
וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים".

שמות ו, ז

הַנָּנוּ מוֹכְנִים וּמְזַמְנִים לְקַיִם מִצְוֹת
כּוֹס שְׁלִישִׁית שֶׁל לַיִל הַסֶּדֶר פִּנְגָד לְשׁוֹן
"וְגִאֲלֹתִי" שֶׁל גְּאוּלַּת עַם יִשְׂרָאֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן.

מָה נְאוּוֹ עֲלֵי ר' שלמה ב"ר נסים

מבשר שלום בבנין עירך	מה נאוּוֹ עֲלֵי הַהַרִים רְגְלֵי
הַתְּנַעֲרֵי מִתּוֹךְ מִגְנֵה	קוֹל צוֹפִיךָ יִשְׂאוּ קוֹל רְנָה
וְשָׁבוּ בְּנִיךָ לְגִבּוֹלְךָ	עֵין בְּעֵין תִּרְאֵי שְׂכִינָה

אֶל בֵּית הַר הַמּוֹר יְהִי שְׁבִילְךָ	לְשִׁבוּיִים דְּרוֹר בְּשִׁיר וּמִזְמוֹר
פְּצָחוּ רְנְנָה וְתַהֲלֵה	סִלּוֹ סִלּוֹ אֶת הַמַּסְלָה
קוֹמֵי עוֹרֵי כִּי בָא אוֹרְךָ	יבֹא מִבְּשָׂר בְּלִשׁוֹנוֹ מֶלֶךְ

כְּנוֹר וְנֹבֵל אִזְ יְהִי שִׁירְךָ	צְאֵי מִבְּבֶל קְרִית עוֹבְדֵי בֵּל
לְבֹא לַחֲסוֹת בְּצַל הָעֲלִיּוֹן	שׁוֹשׁ יִשְׁיִשׁוּ כָּל אֲבֵלֵי צִיּוֹן
אֲכִין כֶּסֶף לְדוֹד מִלְכָּךְ	בְּנֵה אֲבֹנֶה לְךָ נוֹה אֶפְרַיִם

בָּאוּ אֵלֶיךָ לְאוֹר בְּאוֹרְךָ	שְׂאֵי עֵינֶיךָ וּרְאֵי בְּנֵיךָ
אִזְ מִצִּיּוֹן תֵּצֵא הַתּוֹרָה	תַּחַת חֶשֶׁךְ אֲשִׁים לְךָ אוֹרָה
בְּיוֹם שִׁימִי כֶּתֶר לְרֹאשְׁךָ	הִנֵּה גְדוֹל הוּא אִים וְנוֹרָא

לָזֶר בְּעוֹלָה כְּדֹל וְהִלָּךְ	עַד מְתֵי כֹלָה יִפֶּה וּמַעֲלָה
אֲחִישׁ אֲשַׁלַּח יַנּוֹן וְגוֹאֵל	עוֹרֵי עוֹרֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל
זְכוֹר אֲזַכֵּר חֶסֶד נְעוּרֶיךָ	וְגַם אֲקִים לְךָ חוֹמַת אֶרֶץ אֵל

הַלֵּל

מוזגים כוס רביעית וגומרין עליה את ההלל:

לא לנו יי, לא לנו, כי לשמך תן כבוד, על חסדך על אמתך:

למה יאמרו הגוים, איה נא אלהיהם:

ואלהינו בשמים, כל אשר חפץ עשה:

עצביהם כסף וזהב, מעשה ידי אדם:

פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו:

אזנים להם ולא ישמעו, אף להם ולא יריחו:

ידיהם ולא ימישון, רגליהם ולא יהלכו, לא יהגו בגרונם:

כמוהם יהיו עשיהם, כל אשר בטח בהם:

ישראל בטח ביי, עזרם ומגנם הוא:

בית אהרן בטחו ביי, עזרם ומגנם הוא:

יראי יי בטחו ביי, עזרם ומגנם הוא:

יי זכרנו בך,

יברך את בית ישראל, יברך את בית אהרן:

יברך יראי יי, הקטנים עם הגדלים:

יסף יי עליכם, עליכם ועל בניכם:

ברוכים אתם ליי, עשה שמים וארץ:

השמים, שמים ליי, והארץ נתן לבני אדם:

לא המתים יהללו יה, ולא כל יורדי דומה:

ואנחנו נברך יה, מעתה ועד עולם, יהללוהו:

תהלים קטו

אהבתי, כי ישמע יי את קולי תחנוני:

כי הטה אזנו לי ובמי אקרא:

אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני, צרה ונגזן אמצא:

ובשם יי אקרא, אנה יי מלטה נפשי:

חנון יי וצדיק ואלהינו מרחם:

יש לי חלום יחיאל מוהר

יש לי חלום
אשר קבלתי בירושה מאת אבי
מכל תהום
ידע לפרוש כנפיו ולהמריא
מגיא איום
עלה צחור ממות ומשבי.
יש לי חלום.

יש לי חלום
עצור כמעין בלב ההר.
זה המקום,
מכאן יפרוץ ויעלה ואף יגבר
ושיר שלום
יפח מסלע זה אל כל אתר.
יש לי חלום.

אביב רחל (בלובשטיין)

כזה מעודו: מתגלה במפתיע
ומשיח, משיח ללב,
בלי אמר –
רק רמז, רק זיע.
אל גדר דחוייה, אפרת פנים,
רבת הכנעה לגורל,
קבצנים עלזים - סביון וחרדל -
נדחקים בסף.
ציץ הגנה - ואני.
עוף השמים - ואני.
שהגיעני לחג האביב - יברך!

שְׁמֹר פְּתָאִים יי, דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ:
 שׁוּבִי נִפְשִׁי לְמִנוּחַיִכִי, כִּי יי גָּמַל עָלַיִכִי:
 כִּי חִלַּצְתָּ נִפְשִׁי מִמָּוֶת, אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה, אֶת רַגְלִי מִדָּחַי:
 אֶת־הַלֶּךְ לִפְנֵי יי, בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:
 הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר, אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד:
 אֲנִי אָמַרְתִּי בְּחַפְזִי, כָּל הָאָדָם כֹּזֵב:
 מָה אָשִׁיב לַיי, כָּל תַּגְמוּלוֹהֵי עָלַי:
 כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא, וּבָשֵׁם יי אֶקְרָא:
 נִדְרֵי לַיי אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ:
 יִקָּר בְּעֵינַי יי, הַמּוֹתֶה לְחַסִּידָיו:
 אֲנִה יי כִּי אֲנִי עַבְדְּךָ, אֲנִי עַבְדְּךָ בּוֹן אֲמַתְךָ, פִּתְחַתְּ לְמוֹסְרִי:
 לֶךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה, וּבָשֵׁם יי אֶקְרָא:
 נִדְרֵי לַיי אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ:
 בְּחִצְרוֹת בֵּית יי בְּתוֹכֵי יְרוּשָׁלַיִם, הִלְלוּהָ:

תהלים קטז

הִלְלוּ אֶת יי כָּל גּוֹיִם, שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִים:
 כִּי גִבֹר עָלֵינוּ חֶסֶדּוֹ, וְאַמַּת יי לְעוֹלָם, הִלְלוּהָ:

תהלים קיז

הוֹדוּ לַיי כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ:
 יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ:
 יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֱהֲרֹן, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ:
 יֹאמְרוּ נָא יִרְאִי יי, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ:
 מִן הַמִּצֵּר קִרְאתִי יְהוָה, עָנַנִי בְּמִרְחַב יְהוָה:
 יי לִי לֹא אֵיךָא, מָה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם:
 יי לִי בְּעִזְרִי, וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשׂוֹאֵי:
 טוֹב לְחַסוֹת בַּיי, מִבָּטַח בְּאָדָם:
 טוֹב לְחַסוֹת בַּיי, מִבָּטַח בְּנַדִּיבִים:

*

משה אבן עזרא

כְּתוּנֹת פָּסִים

לְבַשׁ הַגֵּן

וְכִסּוֹת רִקְמָה

מִדֵּי דִשְׁאוֹ

אֶף לְפָנֵיהֶם

שׁוֹשֵׁן עֵבֶר,

מִלֶּךְ כִּי-עַל

הוֹרֵם כְּסָאוֹ.

וּמַעִיל תִּשְׁבֹּץ

עֹטָה כָּל עֵץ

וּלְכָל עֵין

הִרְאָה פְּלֹאוֹ.

יֵצֵא מִבֵּין

מִשְׁמֵר עֲלָיו

וַיִּשְׁנֶה אֶת

בְּגָדֵי-כְלָאוֹ.

כָּל צִיץ חֲדָשׁ

לְזִמְן חֲדָשׁ

יֵצֵא שׁוֹחֵק

לְקִרְאֵת בּוֹאוֹ –

מִי לֹא יִשְׁתָּה

יֵינוּ עֲלָיו –

הָאִישׁ הַהוּא

יֵשֵׁא חֲטָאוֹ!

כָּל גוֹיִם סִבְבוּנִי, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילָם:
 סְבוּנִי גַם סִבְבוּנִי, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילָם:
 סְבוּנִי כְּדַבְּרוּרִים דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילָם:
 דַּחַח דְּחִיתַנִּי לְנֶפֶל, וַיִּי עֲזָרְנִי:
 עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה, וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה:
 קוֹל הַנְּהָה וַיִּשׁוּעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים, יָמִין יי עֲשֵׂה חֵיל:
 יָמִין יי רוֹמְמָה, יָמִין יי עֲשֵׂה חֵיל:
 לֹא אֲמוֹת כִּי אֶחְיֶה, וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה:
 יִסֵּר יִסְרֵנִי יְהוָה, וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי:
 פִתְּחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָקָה, אֲבֹא בָם אוֹדֶה יְהוָה:
 זֶה הַשַּׁעַר לִי, צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ:
 אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתַנִּי, וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה:
 אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתַנִּי, וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה:
 אֲבֹן מְאֹסוֹ הַבּוֹנִים, הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
 אֲבֹן מְאֹסוֹ הַבּוֹנִים, הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
 מֵאֵת יי הִיתָה זֹאת, הִיא נִפְלְאת בְּעֵינֵינוּ:
 מֵאֵת יי הִיתָה זֹאת, הִיא נִפְלְאת בְּעֵינֵינוּ:
 זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה יי, נְגִילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ:
 זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה יי, נְגִילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ:

אָנָּה יי הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּה יי הוֹשִׁיעָה נָּא:
 אָנָּה יי הַצְּלִיחָה נָּא: אָנָּה יי הַצְּלִיחָה נָּא:

בְּרוּךְ הַבּוֹא בְּשֵׁם יי, בְּרִכְנוּכֶם מִבֵּית יי:
 אֵל יי וַיֵּאָר לָנוּ, אֶסְרוּ חַג בְּעַבְתִּים, עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ:
 אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹדֶךָ, אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ:
 הוֹדוּ לִי כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

תהלים קיח

שיר ישראל מתוך פיוט עממי

יִשְׂרָאֵל שִׁיר יִשְׂרָאֵל שִׁיר נָעַם,
 וַיִּזְדָּה אֶל בְּטוֹב טַעַם,
 בַּיּוֹם בּוֹ הִקְשִׁיב כָּל שְׁוֹעֵם,
 בְּשִׁלַּח פְּרָעָה אֶת הָעַם.
 אֲזִי נִבְהָלוּ אֵלַי מוֹאֵב,
 וּבְשָׂרָם עָלֵיהֶם יִכָּאֵב,
 בְּרֵאוֹת עֲצָמוּ רַחֲמֵי אָב,
 יִחַזְזוּ וַיִּבּוֹשׁוּ קִנְיַת עַם.

שִׁירוֹ לֹאֵל גָּאָה גָּאָה,
 וְעַל הַיָּם גִּדְּלוֹ הִרְאָה,
 יָדוֹ יָדוֹ הִנְפִּילָאָה,
 וַיְרוֹמְמוּהוּ בְקֵהֶל עַם.
 לָכֵן אִמְרָה אֵין כְּמוֹהוּ,
 בְּאֵלִים עֲצָמוּ וְגִבְהוּ,
 אִם יָקוּם עָלַי אוֹרְהוּ,
 לֹא אֵירָא מְרַבּוֹת עַם.

רַב עַז שְׁמֵר חֲזוֹן אֵיתָן
 וְהוֹצִיא גוֹי מִגּוֹי אֵיתָן,
 וּבְרֹב חֲסֵדֵיו אֲזִי נָתַן,
 עַז וְתַעֲצוּמוֹת לְעַם.
 הוּא יַעֲשֶׂה לִּי נוֹרָאוֹת,
 וַיִּכְאֲז יִרְאֵנִי נִפְלְאוֹת,
 אֲזִי לְכָל עַם אֶהְיֶה לְאוֹת,
 וַיִּשְׂאוּ הָרִים שְׁלוֹם לְעַם.

שבולת בשדה מתתיהו שלם

שְׁבוּלַת בִּשְׂדֵה
 כּוֹרְעָה בְרוּחַ
 מִעוֹמָס גִּרְעִינִים כִּי רַב.
 וּבִמְרַחֵב הָרִים
 יוֹם כְּבָר יַפּוּחַ
 הַשֶּׁמֶשׁ כְּתָם וְזָהָב.
 עוֹרוֹ הוּא עוֹרוֹ
 שׁוֹרוֹ בְּנֵי כְּפָרִים
 קָמָה בְּשִׁלְהָ כְּבָר
 עַל פְּנֵי הַכְּרִים
 קִצְרוֹ שְׁלַחוּ מִגֶּל
 עַת רֵאשִׁית הַקִּצִּיר
 שְׂדֵה שְׁעוֹרִים תָּמָה
 זֶר חַג עוֹטְרֶת,
 שְׁפַע יָבוּל וּבִרְכָה.
 לְקִרְיַת בּוֹא הַקּוֹצְרִים
 בְּזוֹהַר מִזְהָרֶת,
 חָרַשׁ לְעוֹמֵר מְחַכָּה.
 הִבּוּ הַנִּיפּוֹ
 נִירוֹ לָכֶם נִיר
 חַג לְקָמָה,
 עַת רֵאשִׁית קִצִּיר.
 קִצְרוֹ שְׁלַחוּ מִגֶּל
 עַת רֵאשִׁית הַקִּצִּיר.

יְהַלְלוּךָ יי אֱלֹהֵינוּ עַל מַעֲשֶׂיךָ.
 וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל.
 בְּרָנָה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ וַיְרוֹמְמוּ
 וַיַּעֲרִיצוּ וַיְקַדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֹךְ מַלְכֵנוּ.
 כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת. וְלִשְׁמֹךְ נֶאֱמַר.
 כִּי מַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל,
 בְּרוּךְ אַתָּה יי מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתְּשׁוּבָה.

כוס רביעית

מוזגים כוס רביעית ומברכים

”וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהֵייתִי לְכֶם
 לְאֱלֹהִים וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם
 הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבִלוֹת מִצְרַיִם”

שמות ו, ז

הִנָּנוּ מוֹכְנִים וּמְזַמְנִים לְקַיִם מִצְוַת כּוֹס רְבִיעִית שֶׁל לֵיל הַסֵּדֶר.
 בְּנִגּוּד לְשׁוֹן ”וְלִקְחָתִי” שֶׁל גְּאוּלַּת עַם יִשְׂרָאֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן.

פְּעָמֵי אָבִיב חיים נחמן ביאליק

הִיְתָה רוּחַ אַחֲרָת, גְּבֵהוּ שָׁמַי הַשָּׁמַיִם,
וַיִּגְלוּ מְרַחֲקִים בְּהִירִים, רַחֲבֵי יָדַיִם –
עַל-הֵהָר עוֹמְדוֹת רַגְלֵי הָאָבִיב!
עַל-הַמְּגֵרֶשׁ עִם-שָׁמֶשׁ אָדִים חַמִּים מִשְׁתַּטְּחִים,
מִן-הָעֲצִים הַרְטָבִים פְּטוּרֵי צִיצִים מִתְּפַתְּחִים –
הִיְתָה רוּחַ אַחֲרָת מִסְבִּיב.

עוֹד לֹא-פָרְצוּ הַנְּגָהוֹת, אֵין עוֹד צִלְצְלֵי תְרוּעָה –
מֵאֲלֵיהָ תִתְּפֹשֵׁט שִׁירָה זָכָה וְצָנוּעָה,
אוֹרוֹת רַכִּים כְּמוֹ בִקְעִים וְעוֹלִים –
חֲבוּ כְּמַעֲט! וְהַתְּפָרֵץ עַז הַחַיִּים הַחֲתוּמִים,
יִצִּיץ פְּתָאֵם וַיִּתְּגַל כָּל-עֲזוֹ הָעֲלוּמִים,
כָּל-הַכַּחוֹת הַפְּרִים, הַגְּדוֹלִים!

וּמָה-מֵתוֹק הָאוֹר וּמָה-מֵתוֹק הָרוּחַ!
פְּנִים שֹׁחֲקוֹת בְּכָל, בְּאֶשֶׁר עֵין תִּנּוּחַ -
שֵׁם רְעוּתָהּ לִקְרֹאתָהּ מִזְהָרָת.
וּמְכַל אֶלִי-כָל חוּטֵי זָהָב נִמְתַּחִים;
עוֹד מַעֲט וְהַשְׁתַּפְּכָה בְּלִבְנֵת הַפְּרָחִים
שִׁפְעַת נֶעֱר הַלְזוֹ זֶה הָעֵתְרָת.

עוֹד מַעֲט וְהַשְׁתַּפְּכוּ בַּפְּרָחִים לְבָנִים
גַּם-נְעוּרֵי הַחֲדָשִׁים וְחִלְמוֹתֵי הַיְשָׁנִים,
כִּי גַם-בָּם נִשְׁבָּה רוּחַ הָאָבִיב.
וּמִלְבָּבֵי הַמְּלֹא כָּל-הַגִּיגֵי אֲשִׁיחָה,
וּבְדַמְעוֹת מִזְהִירוֹת שְׁחוֹר יֹאוּשֵׁי אֲדִיחָה -
הִיְתָה רוּחַ אַחֲרָת מִסְבִּיב!

שותים ומברכים ברכה אחרונה:

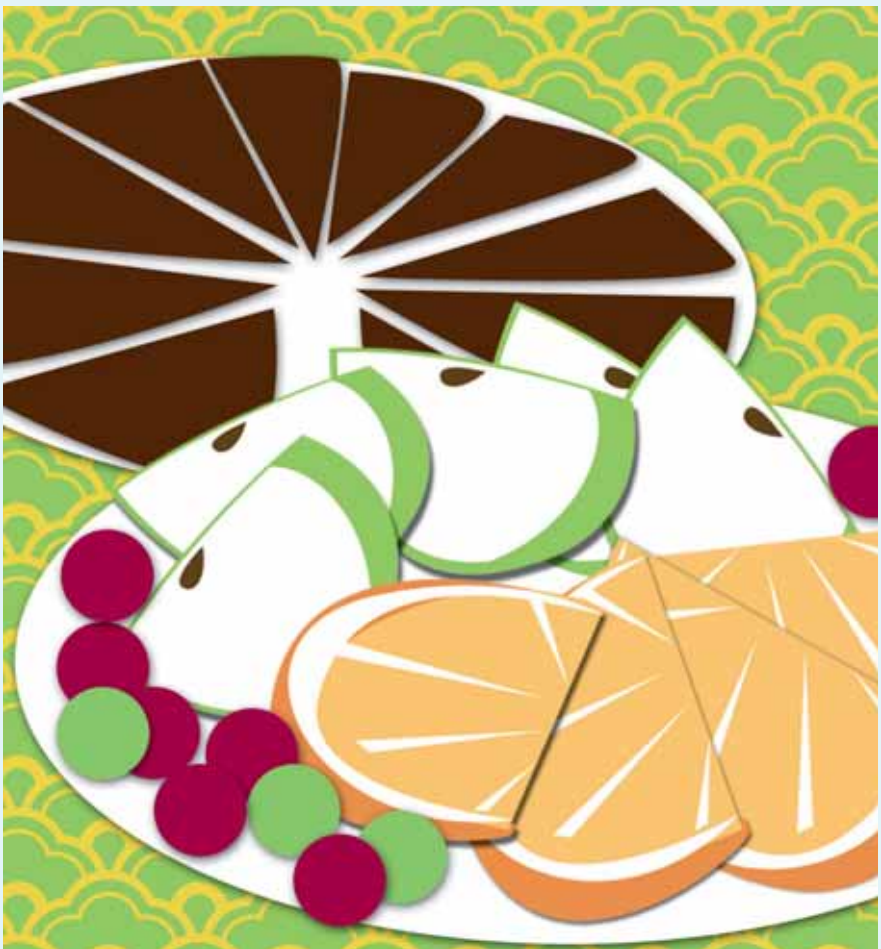
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן
ועל תנובת השדה

ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו
ולאמותינו לאכול מפרגיה ולשובע מטובה.

רחם נא יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון
משכן כבודך. והשלים בננו ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו
והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל מפרגיה ונשבע מטובה
ונברך עליה בקדשה ובטהרה (בשבת: ורצה והחליצנו ביום
השבת הזה)

ושמחנו ביום חג המצות הזה.

כי אתה יי טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי הגפן.
ברוך אתה יי על הארץ ועל גפנה.

שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וּרְאֵי כָּלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוּרְחֵי חַי אֲנִי נְאֻם ה' כִּי כָּלֶם
 כְּעַדֵי תִלְבְּשֵׁי וּתְקַשְׁרִים כִּכְלָה:
 כִּי חֲרַבְתִּיךָ וְשִׁמְמַתִּיךָ וְאַרְצְךָ הִרְסַתִּיךָ כִּי עַתָּה תִּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרַחֲקוּ
 מִבְּלַעֲיֶיךָ: **ישעיהו מט, יח-יט**

פְּטִישׁ לוֹ הִיָּה לִי ל. האז

לחן: פיט סיגור **תרגום:** דרורה חבקין

פְּטִישׁ לוֹ הִיָּה לִי	לוֹ זָמַר הִיָּה לִי
לְהַלּוֹם בּוֹ מְדֵי בִקָּר	אֲז שָׁרְתִי מְדֵי בִקָּר
לְהַלּוֹם בּוֹ מְדֵי עֶרֶב	אֲז שָׁרְתִי מְדֵי עֶרֶב
עַל פְּנֵי הַתְּבַל	עַל פְּנֵי הַתְּבַל
לְהַלּוֹם וּלְהַתְּרִיעַ	הַזְמַר יִתְרִיעַ
לְהַלּוֹם וּלְהַשְׁמִיעַ	הַזְמַר יִשְׁמִיעַ
הַלְּמוֹת שֶׁל אֶהְבֶּה	שִׁירַת אֶהְבֶּה
בֵּין אִישׁ וְרַעְהוּ, הוּ הוּ	בֵּין אִישׁ וְרַעְהוּ, הוּ הוּ
עַל פְּנֵי הַתְּבַל	עַל פְּנֵי הַתְּבַל
הוּ, הוּ	הוּ, הוּ

פְּעֻמוֹן לוֹ הִיָּה לִי	הַלְּמוֹת פְּטִישִׁים לִי
בּוֹ צְלַצְלַתִּי מְדֵי בִקָּר	וּצְלִיל פְּעֻמוֹן
צְלַצְלַתִּי מְדֵי עֶרֶב	וְלִי גַם שִׁיר זָמַר
עַל פְּנֵי הַתְּבַל	עַל פְּנֵי הַתְּבַל
הַצְּלִיל הַמְּתִרִיעַ	פְּטִישֵׁי הוּא הַצֶּדֶק
הַצְּלִיל הַמְּשִׁמֵּעַ	פְּעֻמוֹנֵי הוּא הַחוֹפֵּשׁ
צְלַצּוֹל שֶׁל אֶהְבֶּה	וְהַזְמַר הוּא שִׁיר אֶהְבֶּה
בֵּין אִישׁ וְרַעְהוּ, הוּ הוּ	בֵּין אִישׁ וְרַעְהוּ, הוּ הוּ
עַל פְּנֵי הַתְּבַל	עַל פְּנֵי הַתְּבַל

כוס חמישית

כוסו של אליהו - כוס הגאולה לעתיד.

מוזגים כוס חמישית, פותחים את הדלת ואומרים:

אֱלֹהִים אֵל דָּמִי לְךָ אֵל תַּחֲרֹשׁ וְאֵל תִּשְׁקֹט
אֵל: כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִהְיֶינּוּ וּמִשְׁנֵאֶיךָ נִשְׂאוּ
רֹאשׁ: עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוּד וַיִּתְיַעֲצוּ עַל
צְפוּנֶיךָ: אָמְרוּ לָכוּ וְנִכְחִידֶם מִגּוֹי וְלֹא יִזְכָּר
שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד:

תהלים פג, ב-ה

שפוך אהבתך על הגוים אשר ידעוך,
ועל ממלכות אשר בשמך קוראים,
בגלל חסדים שהם עושים עם זרע יעקב
ומגינים על עמך ישראל מפני אוכליהם.
יזכו לראות בטובת בכיריך,
ולשמוח בשמחת גויך.

על פי כתב יד של ההגדה מן המאה הטז

על האתגר של "שפוך חמתך"

ליל הסדר נקשר בזיכרונם של יהודים בימי הביניים עם שורה של עלילות-דם. פעם אחר פעם הואשמו יהודים בהאשמה האבסורדית והמרושעת, על-פיה הם רוצחים ילד נוצרי כדי להשתמש בדמו לאפיית מצות. פעם אחר פעם הייתה עלילת הדם עילה לפרעות, למעשי רצח ולרדיפת היהודים. החרדה, הכאב והעלבון שאלה גרמו, מצאו את ביטויים במילות הקטע "שפוך חמתך", כפי שהוא מופיע בהגדות המסורתיות. נוסח זה, הנאמר בהתרסה אל מול דלת פתוחה לרווחה, מייחל לנקמה ולעשיית דין בגויים.

אנו מצוויים לזכור פרק קשה זה בתולדות עמנו. אנו מצוויים לחוש בחרדתם של דורות עברו ולהזדהות אתם. לא נוכל לחיות כמי שיצאו ממצרים אם לא נישא בלבנו גם זיכרון זה. אולם איננו רשאים להשתעבד לזיכרון האימים. איננו רשאים לייחל לנקמה ולרדיפת הגויים בידי האל, כאילו לא היו גם הם בניו ובנותיו, נבראים בצלם, המצוויים כמונו לבקש את דרך הטוב והישר. איננו רשאים להמשיך ולנהוג כאילו לא היינו עם חופשי בארצנו, כאילו לא נטלנו על עצמנו את האחריות הכרוכה בעצמאות, לפתוח פרק חדש בחיינו. הנוסח המסורתי של "שפוך חמתך" מובא כאן כעדות זיכרון לסבלם של אבותינו ואמותינו, כביטוי לאתגר הניצב לפנינו בפלסנו דרך בעולמו של האל.

יהודע עמיר

פסוקי "שפוך חמתך" המסורתי

שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר
בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נֹהוּ הַשָּׁמוֹ: (תהלים עט, ו-ז)
שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם זַעֲמֶךָ וְחָרוֹן אַפֶּךָ יִשְׁיֵגֵם: (תהלים סט, כה)
תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שָׁמַי ה': (איכה ג, טו)

"וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יְדֵי לְתֵת אֶתְּהָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֶתְּהָ לְכֶם מִזֶּרְעִי אֲנִי יי"

שמות ה, ח

כוס נוספת זו, כוס חמישית שאנו מוזגים, היא כנגד לשון "והבאתי" של גאולת ישראל. זוהי כוס הכמיהה לגאולה, ככתוב: "בניסן נגאלו, בניסן עתידין להיגאל" (בבלי, ראש השנה, יא ע"א). כוס הגאולה היא כוסו של אליהו הנביא, מבשר הגאולה - לקיים מה שנאמר:

הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יי
וְנִגְשׁ חוֹרֵשׁ בְּקֶצֶר וְדֶרֶךְ עֲנָבִים בְּמִשְׁךְ הַזֶּרַע
וְהִטִּיפוּ הַהָרִים עֲסִיס וְכָל הַגְּבָעוֹת תִּתְמוּגְגְנָה:
וְשִׁבְתִּי אֶת שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבְנוֹ עָרִים נְשִׁמוֹת
וְיָשְׁבוּ וְנִטְעוּ כְרָמִים וְשָׂתוּ אֶת יַיִנָם
וְעָשׂוּ גִנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת פְּרִיָהֶם:
וְנִטְעוּתִים עַל אֲדָמָתָם
וְלֹא יִנְתְּשׂוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם
אָמַר יי אֱלֹהֶיךָ:

עמוס ט, יג-טו

כל אדם נברא בצלם

עם שאנחנו מבקשים שהקדוש ברוך הוא ישפוך את חמתו על אלו שלא ידעוהו - על האלימים, הרוצחים, האנסים, מפירי זכויות האדם, וגם האויבים המתנכלים לנו, לא נשכח כי כל אדם נברא בצלם, ונמצא בתוכנו גם את רגשות הצער על אובדנו של כל אדם באשר הוא אדם, ובודאי על החפים מפשע הנספים שלא באשמתם במלחמת הדמים עם שכנינו, ובכל מלחמה באשר היא.

טובה אילן

וְלִקְחִיתִי אֶתְכֶם מִן הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל הָאָרְצוֹת וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֲדַמְתְּכֶם: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטַהַרְתֶּם מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: וְנָתַתִּי לָכֶם לֶב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֶן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרֹתִי אֶת לֵב הָאֲבֹן מִבְּשָׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: וְאֶת רוּחִי אֶתֶן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחָקִי תֵלְכוּ וּמִשְׁפָּטִי תִשְׁמְרוּ וְעָשִׂיתֶם: וְיִשְׁבַּתֶּם בְּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְתֵּיכֶם וְהִיִּיתֶם לִי לְעָם וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לאלהים: וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וְקִרְאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ וְלֹא אֶתֶן עֲלֵיכֶם רָעַב: וְהִרְבִּיתִי אֶת פְּרֵי הָעֵץ וְתִנּוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרֶפַת רָעַב בְּגוֹיִם:

יחזקאל לו, כד-ל

הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לְכֶם
אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא
לְפָנַי בּוֹא יוֹם יִי הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:
וְהָשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בְּנִים
וְלֵב בְּנִים עַל אָבוֹתָם:

מלאכי ג, כג-כד

לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה:

ישעיהו ב, ד

אֱלֹהֵי הַנְּבִיא, אֱלֹהֵי הַתְּשׁוּבָה, אֱלֹהֵי הַגְּלֻעֵי
בְּמַהֲרָה יָבֹא אֵלֵינוּ עִם מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד.

כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך למן היום אשר
 ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים
 הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו: השמע עם קול
 אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי: או הנסה
 אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים
 ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר
 עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך:

דברים ד, כד-לב

אמר רבי יהושע: מקבל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו
 ורבו מרבו הלכה למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר
 לרחק ולקרב אלא לרחק המקרבין בזרוע ולקרב המרחקין
 בזרוע... רבי יהודה אומר לקרב אבל לא לרחק.

רבי שמעון אומר להשוות המחלוקת וחכמים אומרים לא לרחק
 ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם שנאמר 'הנה אנכי שלח
 לכם את אליה הנביא... והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על
 אבותם' (מלאכי ג, כג-כד).

משנה, עדויות, ח, ז

כוס מים חיים כוסה של מרים

המסורת מכנה את יציאת מצרים "גאולה ראשונה". היא מספרת על העם כולו - נשים וגברים - שיצאו ממצרים לחירות עולם. אולם במשך דורות רבים הוצנע חלקן של הנשים באירוע, כמו מה שנעשה לקולן ולתרומתן בתחומים אחרים. כשאנו מקיימים את המצווה לספר ביציאת מצרים אנחנו מצווים לשוב ולהעניק לקול זה את מקומו. בבואנו לעשות זאת, זוהרת לפנינו באור יקרות דמותה של מרים הנביאה, אחותו הבכורה של משה, שחכמת לבה, הכרעותיה ודבר אלוהים אליה נטלו חלק מכריע בגאולת מצרים.

המסורת מספרת על בארה של מרים שהשקתה את העם בדרכו. נמזוג כוס ברכה נוספת, כוס מים חיים, כוסה של מרים, לסמל את השוויון בין בני האדם באשר הם.

מוזגים כוס מים צלולים, מציבים אותה ליד הכוס של אליהו הנביא ואומרים:
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲמוֹתֵינוּ וְאֲבוֹתֵינוּ, שְׁתִּדְרִיכֵנוּ
לְהַרְבוֹת חַרּוֹת וְשׂוֹיוֹן בְּעוֹלָמֵנוּ, וְנֹאמֶר: אָמֵן.

נרים כוס-מרים:

זו שְׁעַמְדָה מול אביה עמכם ומול גזרת המלך פרעה;
זו שְׁשִׁפְעָה וְהִבִּיָּאָה לַעַם אֶת בָּאָרָה עַל יְדֵי רְצוּנָה וְחִיּוּתָה;
זו שְׁדַבְּרָה לְשׁוֹן הַרְעָה עַל אַחִיהָ עַל מִנַּת לְהַגִּן עַל הָאִשָּׁה הָעֲזוּבָה;
זו שְׁלָקְתָה בְּצָרְעַת וּבְזָכוּתָה עִמָּד הָעַם בְּמִבְחָן הַנְּאֻמָּנוּת;
זו שְׁנִקְרָאָה 'עֲזוּבָה' וְנִלְקְחָה לְאִשָּׁה עַל-יְדֵי כָּלֵב שְׁמֵרָד בְּעֵצַת
חֲבֵרָיו הַמְּרַגְלִים;
זו שְׁזָכְתָה אֶת מֹשֶׁה בְּחֵטָא, עַל מִנַּת שְׁיִתְעַלֶּה לְמַדְרַגְתָּה;
זו הַמְּזַכֵּרָה לָנוּ, שְׁבָאָר-הַשִּׁפְעָה וְהַחִיּוּת הוֹלְכֵת עִמָּנוּ בְּאֶשֶׁר נִלְךְ.
על פי שלמה פוקס

כל זמן שהייתה מרים קיימת הייתה באר מספקת את ישראל;
משמתה מרים מהו אומר? "ותמת שם מרים... ולא היה מים
לעדה" (במדבר כ, א-ב) - שנסתלקה הבאר.
תוספתא, סוטה, יא, א

"ותמת שם מרים ותקבר שם"... אמר רבי אלעזר: אף מרים
במיתת נשיקה מתה.
על פי בבלי, מועד קטן, כח ע"א

מוזגים כוס מים צלולים, מציבים אותה ליד הכוס של אליהו הנביא ואומרים:

שרים במנגינת "אליהו הנביא":

מְרָיִם הַנְּבִיאָה מְקַלֶּסֶת לְשִׁבְיָה,

זָכְתָה לְרֵאוֹת הַיְשׁוּעָה.

מְרָיִם תִּרְקִיד אוֹתָנוּ לְתַקֵּן אֶת הָעוֹלָם,

בְּמַהֲרָה נִזְכֶּה בְּלָנוּ

לְשֵׂאוֹב מִי-חַיִּים מִבְּאֵרָה.

יהורם מזור

סוגרים את הדלת

מי מְרִים תמר דבדבני
לא בור מתמלא מגשמי בְּרָכָה,
לא מעין נִסְתֵּר,
בְּאֵר חִפְרוּהָ רוּעִים וְרוּעוֹת
לְהִשְׁקוֹת צְמָאֵי מִדְבָּר.

לא נהר זורם וסוּחֵף בעֲצָמָה
מִשְׁכִּיחַ, מִשְׁכַּךְ כְּאֲבִים,
בְּאֵר חִפְרוּהָ בִלְבַב בְּנֵי חוֹרֵן,
בְּמִסַּע לְתַקְוָה, לְחַיִּים.

לא ים סוער נִחְצָה לְרוּחָה
בְּנִס פְּתָאוּמֵי וַיְחִיד,
בְּאֵר - חִפְרוּהָ יְדֵי אָדָם,
מִתְחַדֶּשֶׁת בְּכָל יוֹם תְּמִיד.

לא ספור יֶשֶׁן שְׁאִין לוֹ דוֹרֵשׁ,
לא תְּמוּנָה שְׁאֵבְדָה לְעוֹלָם,
בְּאֵר חִפְרוּהָ - סִפְרוּהָ דוֹרוֹת
זְכוֹרֹן מִי-תְּמִיד, מִי-מְרִים.

נרצה

פי לו נאָה. פי לו יאָה.

עָנִיו בְּמִלּוּכָה
פְּוֹדָה כְּהִלָּכָה
עֲדִיקֵיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לָךְ וְלָךְ...

קָדוּשׁ בְּמִלּוּכָה
כְּחוּם כְּהִלָּכָה
שְׁנֵאנָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לָךְ וְלָךְ...

תַּקִּיף בְּמִלּוּכָה
תַּוְמַךְ כְּהִלָּכָה
תַּמְיָמֵיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לָךְ וְלָךְ...

אֲדִיר בְּמִלּוּכָה
בְּחֹזֵר כְּהִלָּכָה
אֲדוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לָךְ וְלָךְ, לָךְ פִּי לָךְ,
לָךְ אַף לָךְ,
לָךְ יי הַמְמַלְכָה.
פי לו נאָה, פי לו יאָה.

דָּגוּל בְּמִלּוּכָה
דְּהוּר כְּהִלָּכָה,
דְּתִיקֵיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לָךְ וְלָךְ...

זַפְּאֵי בְּמִלּוּכָה
זָסִין כְּהִלָּכָה
זַפְּסָרָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לָךְ וְלָךְ...

יָחִיד בְּמִלּוּכָה
יָבִיר כְּהִלָּכָה
יָמוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לָךְ וְלָךְ...

מְלֶכֶךְ בְּמִלּוּכָה
מִרְאָה כְּהִלָּכָה
סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לָךְ וְלָךְ...

פנה הגשם מתתיהו שלם

פְּנֵה הַגֶּשֶׁם,	עָרוֹץ הַנַּחַל
הַלֵּף, הַלֵּף לוֹ.	גְּלִים בּוֹקֵעַ,
עַנְנֵי רִקִּיעַ	הוֹמָה הַחוֹרֵשׁ,
חֲלָף, הַלֵּף לוֹ.	חֲדוּה שׁוֹפֵעַ.
פְּנֵי אֲדָמָה	מוֹרִיק הַנוֹף:
בְּאוֹר חֶמֶה	שְׂדוֹת לְרוֹב,
שְׂבוּלִים זְקָפוֹ	צְבָעוֹנִים עָלוּ
רֵאשִׁיהֶן בְּקֶמָה.	בְּאוֹדֶם-חַן בְּנִקְיָקִים.
בְּנֵי הָרִים זֶה אֵל זֶה	בְּעִמְקִים פְּרָחֵי-נוֹי
בְּרֶמֶה יְשׁוּרְרוּ	זֶה אֵל זֶה יְשׁוּרְרוּ:
שְׁלוֹם, שְׁלוֹם,	שְׁלוֹם, שְׁלוֹם,
הִדְד! הִדְד!	הָאֵח! הָאֵח!
אָבִיב הַיּוֹם.	אָבִיב הַיּוֹם.

נגונים פניה ברגשטיין

שִׁתְּלַתֶּם נְגוּנִים בִּי אִמִּי וְאָבִי,	הִנֵּה אֲאָזִין שִׁיר עַרְשֵׁי הַרְחוֹק
נְגוּנִים מִזְמוֹרִים שְׂכוּחִים.	הִבִּיעַ פִּי אִם אֵלֵי בֵּת.
גִּרְעִינִים, גִּרְעִינִים נְשָׂאִם לְבָבִי—	הִנֵּה לִי תִזְהַרְנָה בְּדַמְעַ וצָחוֹק
עֵתָה הֵם עוֹלִים וְצוֹמְחִים.	‘אֵיכָה’ חֲמִירוֹת שֶׁל שַׁבָּת.
עֵתָה הֵם שׁוֹלְחִים פְּאוֹרוֹת בְּדַמִּי	כָּל הֶגְהָ יִתֵּם וְכָל צְלִיל יֵאלֵם
שְׂרָשִׁיהֶם בְּעוֹרְקֵי שְׁלוּבִים,	בִּי קוֹלְכֶם הַרְחוֹק כִּי יֵהֵם,
נְגוּנֵיךְ אָבִי וְשִׁירֵיךְ אִמִּי,	עֵינֵי אֶעְצֹם וְהַרִּינִי אֶתְכֶם
בְּדַפְקֵי נְעוּרִים וְשָׁבִים.	מֵעַל לְחֶשֶׁכֶת הַתְּהוֹם.

אָדיר הוואַ יבֿנֶה ביתו בְּקָרוֹב.
 בְּמַהְרָה בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב.
 אַל בְּנֵה אַל בְּנֵה, בְּנֵה בֵיתְךָ בְּקָרוֹב.

בְּחֹר הוואַ

גָּדוֹל הוואַ

דָּגוֹל הוואַ

הַדוֹר הוואַ. יבֿנֶה ביתו בְּקָרוֹב.

בְּמַהְרָה בְּמַהְרָה...

וְתִיק הוואַ

זָפֵאי הוואַ

חֶסֶד הוואַ

טְהוֹר הוואַ. יבֿנֶה ביתו בְּקָרוֹב.

בְּמַהְרָה בְּמַהְרָה...

יְחִיד הוואַ

כְּבִיר הוואַ

לְמוֹד הוואַ

מְלֶכֶךְ הוואַ

נוֹרָא הוואַ. יבֿנֶה ביתו בְּקָרוֹב.

בְּמַהְרָה בְּמַהְרָה...

סְגִיב הוואַ

עֲזוּז הוואַ

פּוֹדֵה הוואַ

צְדִיק הוואַ. יבֿנֶה ביתו בְּקָרוֹב.

בְּמַהְרָה בְּמַהְרָה...

קְדוֹשׁ הוואַ

רְחוּם הוואַ

שְׂדֵי הוואַ

תְּקִיף הוואַ. יבֿנֶה ביתו בְּקָרוֹב.

בְּמַהְרָה בְּמַהְרָה...

משה בתיבה קדיש יהודה סילמן

דומם שָׁטָה תִּבְּה קִטְנָה
עַל הַיָּאֹר הַזֶּה,
וּבַתִּבְּה מֹשֶׁה הַקָּטָן,
יֵלֵד יִפֶּה וְרָף.

הֵס, הַגְּלִים הַשׁוֹבְבִים,
מֹשֶׁה הַקָּטָן פֶּה שֵׁט.
לֹא יִטְבַּע, חִיָּה יַחֲיָה
יֵלֵד זֶה הַקָּטָן.

*

יהודה קרני

מה אני מבקש?

עֲלִית גַּג קִטְנָה, וְהִיא עֲשׂוּיָה חֲמֵר וּבִסְדָּקִי הַתְּקָרָה תַּחֲוֹבָה לָהּ
נוֹצַת סוֹפֵר פְּגוּמָה, נִשְׁאַרָה לְמִשְׁמֶרֶת מֵאֲבוֹת אֲבוֹתִי, וְשִׁלְחָן
וְכַד-מִים וּפֶת חֲרָבָה וְנֵר שֶׁל שַׁעוּה - וְשָׁנֵי כִסְאוֹת. וְאַלְיָהּ
הַנְּבִיא יוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ, וּפְרוּשׁוֹת לְפָנָיו כָּל הַמַּגְלוֹת, וְנִגְלוּ לְפָנָיו כָּל
הַלְּבָבוֹת, וְאֲנִי אוֹמֵר:

"רְבִי וּמוֹרִי, הֲלֵכָה זֹו וְאֶגְדָּה זֹו סְתוּמוֹת בְּעֵינַי,

וְצַפּוֹר זֹו, מָה הִיא אוֹמְרָת, וּפְרַח זֶה, מָה-שָּׁמוֹ, כִּי אֶקְרָא,

וְאָבֵן זֹו, מִתִּי יִנִּיחַ צְדִיק אֶת רֹאשׁוֹ עָלַיָּה,

וּתְפִלָּה זֹו, מִהִיכָן הִיא בָּאָה וּלְהִיכָן הִיא הוֹלְכָת, וּמִתִּי

תִּתְקַבֵּל וְתִרְצָה?"

וְאַלְיָהּ הַנְּבִיא מַחֲוִיר לִי שְׁאֵלוֹת וּמִתִּיר לִי סְפָקוֹת.

וְאֲנִי שׁוֹתָה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרָיו.

וְאֲנִי אוֹמֵר לוֹ שׁוּב: "רְבִי וּמוֹרִי!"

וְהוּא מְשִׁיב לִי: "בְּנִי!"

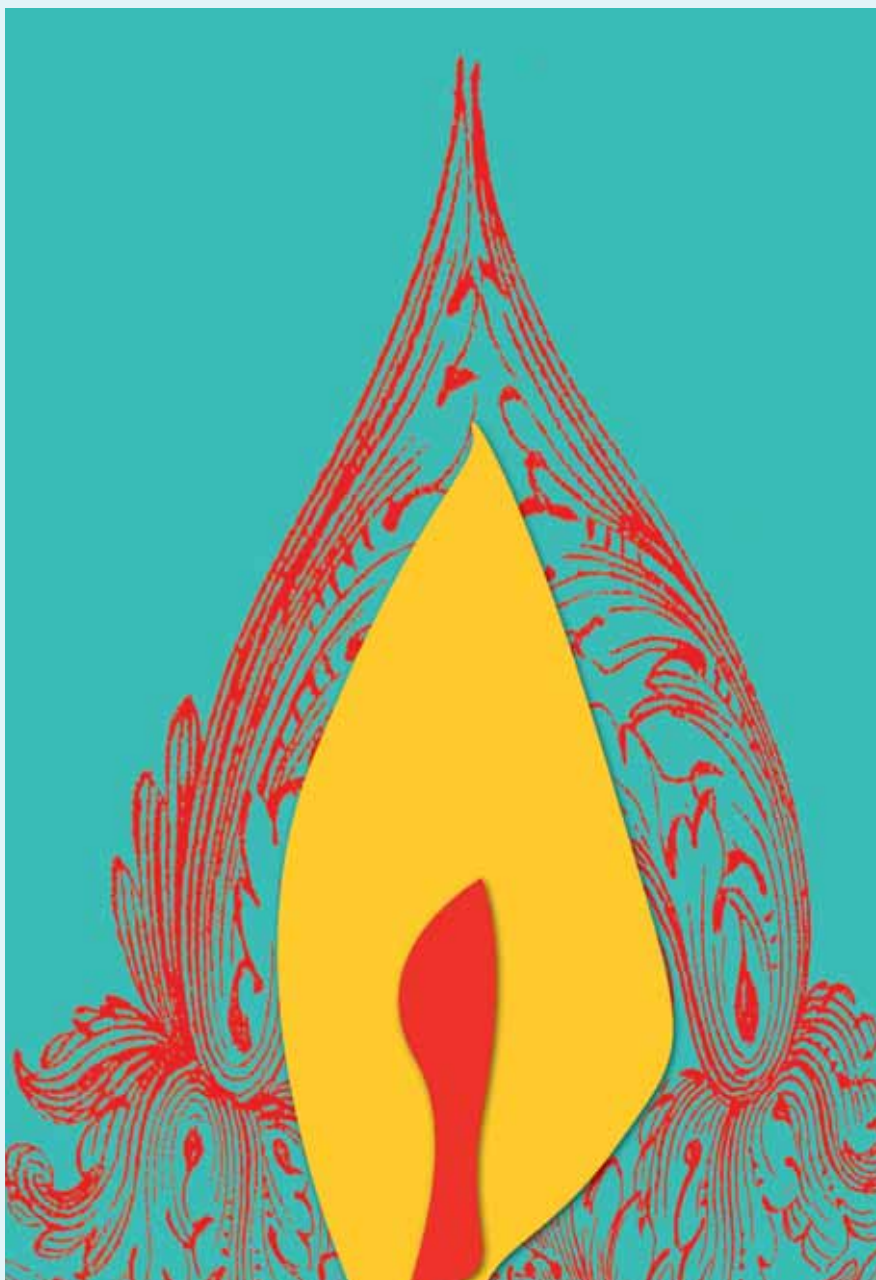
מתוך הפיוט "ויהי בחצי הלילה" מאת הפייטן הארץ ישראלי ינאי:

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה.

כִּם הוֹדַע פִּי לְךָ הַיּוֹם אַף לְךָ הַלַּיְלָה.

שׁוֹמְרִים הַפְּקֹד לְעִירְךָ כֹּל הַיּוֹם וְכֹל הַלַּיְלָה.

תְּאִיר פְּאוּר יוֹם חֲשֻׁכַת לַיְלָה.

לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה
את בני ישראל מארץ מצרים:
כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל
הארצות אשר הדיחם שמה
והשבתים על אדמתם אשר נתתי לאבותם:

ירמיהו, טז, יד-טו

תפילת טל

בטל טובך הואל לאמצנו
ובחסדך תשפר ימינו
ועם כל בני אדם תברכנו
באהבה כבטל.

יוג'ין כהן

תרגום: יוסף מרקוס

עת הסתיו עבר
וחם שמש אביב גבר
נאות דשא עטפי בר
מיחלים לטל:

טל מיחלים שדה ואחו
למדבר וציה נהפכו
אדם ובהמה נאנחו
מאין טל:

טל - הן דגמא נאות
מאהבת ה' צבאות
ברוות גיא וגבעות
רסיסי טל:

כטל נשכיח כל טינה.
כל קטטה תחרות וקנאה.
וימלא לשוננו רנה
באורות טל:

אָחַד מִי יוֹדֵעַ, אָחַד אֲנִי יוֹדֵעַ, אָחַד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ, שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ, שְׁנַיִם לִוְחוֹת הַבְּרִית...

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ, שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת...

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ, אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ, אַרְבַּע אֲמָהוֹת...

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ, חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ, חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה...

שִׁשָּׁה מִי יוֹדֵעַ, שִׁשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ, שִׁשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה...

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ, שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ, שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא...

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ, שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדֵעַ, שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה...

תְּשַׁעָה מִי יוֹדֵעַ, תְּשַׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ, תְּשַׁעָה יָרְחֵי לְדָה...

עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ, עֶשְׂרֵה אֲנִי יוֹדֵעַ, עֶשְׂרֵה דְבָרֵי אֱלֹהִים...

אַחַד עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ, אַחַד עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ, אַחַד עָשָׂר

פּוֹכְבֵי אֱלֹהִים...

שְׁנַיִם עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ, שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ, שְׁנַיִם עָשָׂר

שְׁבָטֵי אֱלֹהִים...

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

מִדְּבָרֵי אֱלֹהִים, שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטֵי אֱלֹהִים, אַחַד עָשָׂר פּוֹכְבֵי אֱלֹהִים, עֶשְׂרֵה דְבָרֵי אֱלֹהִים,

תְּשַׁעָה יָרְחֵי לְדָה, שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא, שִׁשָּׁה

סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה

אָבוֹת, שְׁנַיִם לִוְחוֹת הַבְּרִית, אָחַד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם

וּבָאָרֶץ.

יום יבוא דן אלמגור

יום יבוא, יום יבוא

במהרה, בקרוב הוא יבוא

זאת ידע כל אדם

בעמקי לבבו

יום יבוא, יום יבוא, הוא יבוא!

יום יבוא, יום יבוא

הוא קרב והולך בנתיבו

לא ישפל שום אדם

על גזעו וצבעו

יום יבוא, יום יבוא, הוא יבוא.

הוא יבוא, זה היום

כך אראנו ואין זה חלום

אם נמות כמשה על פסגת הר נבו

לא נשכח, הוא מוכרח

הוא יבוא!

יום יבוא במהרה

פעמון החרות דרור יקרא

ושחורים ולבנים יתכנסו מסביבו

יום יבוא, יום יבוא, יום יבוא.

יום יבוא, יום של אור

יום של חג לאדם השחור.

יחיר אַז האל ממרומי מושבו.

הוא יבוא, הוא יבוא, הוא יבוא!

הוא קרב, זה היום

ועם בוקר נקים ופתאום

גם אנחנו פתאום בני אדם ככלם

אז ידע

הוא כבר בא, הוא כבר בא,

הוא כבר בא!

יום יבוא, יום יבוא

זאת ידע כל אחד בלבבו.

אם נמות כמשה על פסגת הר נבו

לא נשכח, הוא מוכרח

הוא יבוא!

חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

דַּזְבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זַוְיָי. חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא שׁוֹנְרָא, וְאַכְלָה לְגְדִיָּא...

וְאַתָּא כְּלָבָא, וְנִשֵּׁךְ לְשׁוֹנְרָא...

וְאַתָּא חוּטְרָא, וְהִפָּה לְכְלָבָא...

וְאַתָּא נוֹרָא, וְשַׂרְף לְחוּטְרָא...

וְאַתָּא מִיָּא, וְכָבֵה לְנוֹרָא...

וְאַתָּא תוֹרָא, וְשִׁתָּה לְמִיָּא....

וְאַתָּא הַשׁוּחַט, וְשַׁחַט לְתוֹרָא...

וְאַתָּא מְלַאךְ הַמּוֹת, וְשַׁחַט לְשׁוּחַט...

וְאַתָּא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְשַׁחַט לְמְלַאךְ הַמּוֹת, דְּשַׁחַט לְשׁוּחַט,
דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכָבֵה לְנוֹרָא, דְּשַׂרְף לְחוּטְרָא,
דְּהִפָּה לְכְלָבָא, דְּנִשֵּׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָּא, דַּזְבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי
זַוְיָי. חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

"חד גדיא" לקטנים ולגדולים

ליפא אהרוני

בְּמִשְׁק הַיְלָדִים עֵמֵד לוֹ גְּדִי
שְׁתֵּה בְּצִמָּא חֵלֶב מִן הַדְּלִי
עֵבֶר שֵׁם חֲתוּל וְרָאֵהוּ
וְהִשְׁמִיעַ - מִיָּאוּ מִיָּאוּ.
הַרִינִי צִמָּא, כֹּה סְחוּט וְעֵיף
אִז אִם תִּרְשָׁה לִי, אֲנִי אֶצְטָרֵף.
וְדָאִי וְדָאִי - הַגְּדִי הַשִּׁיב
יֵשׁ לָנוּ דֵי, חֲתוּלֵי הַחֲבִיב.
וּבְעוֹד הֵם עוֹמְדִים וְלוֹגְמִים שֵׁם חֵלֶב
שְׁמַעוּ אֶת קוּלוֹ שֶׁל הַכֶּלֶב הַב-הַב.
נִבַּח וְאָמַר: אֵהִיָּה לָכֶם רַע,
אִם אַךְ תִּתִּירוּ עִמָּכֶם אֶתְרוּעַע.
בְּשִׁמְחָה וּבְרִצּוֹן - הַשִּׁיבוּ בְּיַחַד,
שְׁתֵּה נָא עִמָּנוּ, תִּרְגִּישׁ גַּם בְּנַחַת.
עַל קוּלִית שֶׁל שְׁלוּשָׁה הַמִּקְלָאִז אִז הַבֵּיט,
וְהַתְחִיל לְנִצַּח מִמֶּשׁ כְּמוֹ שֶׁרְבִיט.
וְהָאֵשׁ מִסְבִּיב לַחֲכָה הַקּוֹצִים
שֶׁרְפָה וְכִלְתָּה הַעֲשָׂבִים הַשׁוֹטִים
וְשִׁטַּח הַכְּשִׁירָה לַחֲרִישׁ וְקִצִּיר,
לְאֶסוּף הַיְבוּל בְּזִמְרָה וְשִׁיר.
וּבָאוּ הַמִּים וְהִשְׁקוּ כָּל צוֹמַח
דָּגָן וְיִרְקָה וּפְרַח וּפְרֹחַ.
הַשּׁוֹר אֵף הוּא נִרְתֵּם לְמִלְאָכָה,
וְדָשֵׁן שֶׁלַח לְשִׁדָּה כְּמִנְחָה.
עֵמֵד הַשׁוֹחֵט וּבִסְכִּינּוֹ הַחֲדָה,
הַכִּין לוֹ סֵלֶט מִמֶּשׁ אֲגָדָה.

חד גדיא מתורגם

גְּדִי אֶחָד גְּדִי אֶחָד, קָנָה אֲבִינוּ בְּשָׁנִים זָחִים. וּבָא הַחֲתוּל
וְטָרַף אֶת הַגְּדִי, שֶׁקָּנָה אֲבִינוּ בְּשָׁנִים זָחִים. **גְּדִי אֶחָד...**

וּבָא הַכֶּלֶב וְנָשַׁף אֶת הַחֲתוּל, שֶׁטָּרַף אֶת הַגְּדִי, שֶׁקָּנָה אֲבִינוּ
בְּשָׁנִים זָחִים. **גְּדִי אֶחָד...**

וּבָא הַמַּקְל וְהִכָּה אֶת הַכֶּלֶב, שֶׁנָּשַׁף אֶת הַחֲתוּל, שֶׁטָּרַף אֶת
הַגְּדִי, שֶׁקָּנָה אֲבִינוּ בְּשָׁנִים זָחִים. **גְּדִי אֶחָד...**

וּבָאָה הָאֵשׁ וְשָׂרְפָה אֶת הַמַּקְל, שֶׁהִכָּה אֶת הַכֶּלֶב, שֶׁנָּשַׁף אֶת
הַחֲתוּל, שֶׁטָּרַף אֶת הַגְּדִי, שֶׁקָּנָה אֲבִינוּ בְּשָׁנִים זָחִים. **גְּדִי אֶחָד...**

וּבָאוּ הַמַּיִם וְכָבּוּ אֶת הָאֵשׁ, שֶׁשָׂרְפָה אֶת הַמַּקְל, שֶׁהִכָּה אֶת
הַכֶּלֶב, שֶׁנָּשַׁף אֶת הַחֲתוּל, שֶׁטָּרַף אֶת הַגְּדִי, שֶׁקָּנָה אֲבִינוּ בְּשָׁנִים
זָחִים. **גְּדִי אֶחָד...**

וּבָא הַשּׁוּר וְשָׂתָה אֶת הַמַּיִם, שֶׁכָּבּוּ אֶת הָאֵשׁ, שֶׁשָׂרְפָה אֶת
הַמַּקְל, שֶׁהִכָּה אֶת הַכֶּלֶב, שֶׁנָּשַׁף אֶת הַחֲתוּל, שֶׁטָּרַף אֶת הַגְּדִי,
שֶׁקָּנָה אֲבִינוּ בְּשָׁנִים זָחִים. **גְּדִי אֶחָד...**

וּבָא הַשּׁוּחַט וְשַׁחַט אֶת הַשּׁוּר, שֶׁשָׂתָה אֶת הַמַּיִם, שֶׁכָּבּוּ אֶת
הָאֵשׁ, שֶׁשָׂרְפָה אֶת הַמַּקְל, שֶׁהִכָּה אֶת הַכֶּלֶב, שֶׁנָּשַׁף אֶת הַחֲתוּל,
שֶׁטָּרַף אֶת הַגְּדִי, שֶׁקָּנָה אֲבִינוּ בְּשָׁנִים זָחִים. **גְּדִי אֶחָד...**

וּבָא מַלְאָךְ הַמּוֹת וְהָרַג אֶת הַשּׁוּחַט. שֶׁשַּׁחַט אֶת הַשּׁוּר,
שֶׁשָׂתָה אֶת הַמַּיִם, שֶׁכָּבּוּ אֶת הָאֵשׁ, שֶׁשָׂרְפָה אֶת הַמַּקְל, שֶׁהִכָּה
אֶת הַכֶּלֶב, שֶׁנָּשַׁף אֶת הַחֲתוּל, שֶׁטָּרַף אֶת הַגְּדִי, שֶׁקָּנָה אֲבִינוּ
בְּשָׁנִים זָחִים. **גְּדִי אֶחָד...**

וּבָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשָׂם קֶץ לְמַלְאָךְ הַמּוֹת, שֶׁהָרַג אֶת
הַשּׁוּחַט, שֶׁשַּׁחַט אֶת הַשּׁוּר, שֶׁשָׂתָה אֶת הַמַּיִם, שֶׁכָּבּוּ אֶת הָאֵשׁ,
שֶׁשָׂרְפָה אֶת הַמַּקְל, שֶׁהִכָּה אֶת הַכֶּלֶב, שֶׁנָּשַׁף אֶת הַחֲתוּל,
שֶׁטָּרַף אֶת הַגְּדִי, שֶׁקָּנָה אֲבִינוּ בְּשָׁנִים זָחִים. **גְּדִי אֶחָד גְּדִי אֶחָד,**

קָנָה אֲבִינוּ בְּשָׁנִים זָחִים.

רץ מלאך המות הלוח ושוב,
וראה עולם כה יפה וטוב,
הגיש התפטרות לרבון העולם,
כי עלי אדמות תפקידו נשלים.
ואז, עושה השלום במרומיו,
בעונג הביט על כל יצוריו,
אך פליאה גדולה היתה בעיניו
למה בליל הסדר יושבים בניו,
ושרים לכבוד יציר כפיו,
דוקא שיר של מלחמה וקרב,
אך הבליג וסבר בחכמתו כי רבה,
אם זו הבחירה על "דזבן אבא"
יבושם להם לבני עדת - יה
וימשיכו לשיר את "חד-גדיא".
אך אם גם תרצו לשמוע עצה,
הוא לבטח ישמח לשנוי המצע.

התקנה

כָּל עוֹד בְּלִבְבּ פְּנִימָה
נִפְשׁ יְהוּדֵי הוֹמָה
וּלְפָאֲתֵי מוֹרַח קְדִימָה -
עֵינֵי לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה.

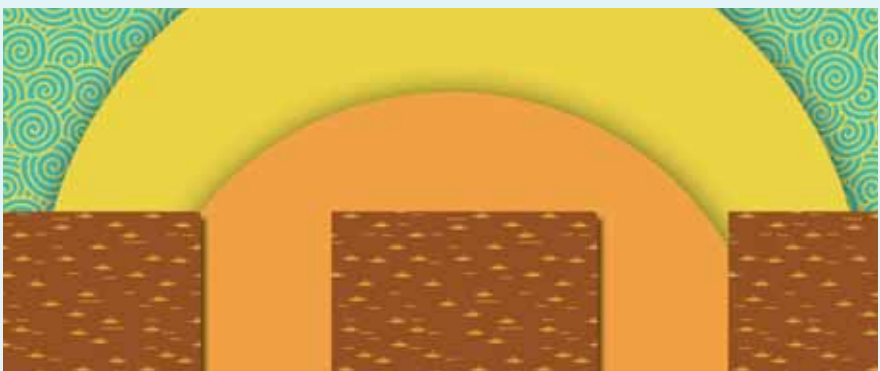
עוֹד לֹא אֲבָדָה תִּקְוַתֵּנוּ
הַתְּקֵנָה בֵּת שְׁנוֹת אֲלֵפִים
לְהִיּוֹת עִם חֲפָשִׁי בְּאַרְצֵנוּ
אֲרִיץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.

חֶסֶל סְדוֹר פֶּסַח

חֶסֶל סְדוֹר פֶּסַח כִּהְלַכְתּוּ, כָּכֵל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקְתּוֹ.
כְּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ, בֵּן נִזְכָּה לְעִשׂוֹתוֹ.
זָךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה, קוֹמֵם קֹהֵל עֲדַת מִי מְנָה.
בְּקִרְוֵב נִהַל נִטְעֵי כֹנָה, פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה.

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה.

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל שְׁלוֹם.

חסל סידור פסח

"חסל סדר פסח" הוא חלקו האחרון של פיוט שכתב רבי יוסף טוב עלם (פייטן צרפתי בן המאה האחת-עשרה) ל"שבת הגדול", שבת בה נוהגים לערוך "חזרה כללית" לקראת ליל הסדר (ראו המבוא). הפיוט מפרט את הלכות הפסח ומטרתו לסייע לשומעיו לשנן את דקדוקי הסדר. בסיומו נאמר שכשם שזכינו לסדר את הפסח, היינו להתכונן לחג, כן נזכה לערוך את הסדר עצמו בזמנו. ברבות הימים הוכנס קטע זה להגדה, בראש ה"נרצה". מיקום זה העניק לו מעמד של שיר עצמאי. השרים אותו הבינו מכאן ואילך את המילים "כן נזכה לעשותו" באופן משיחי. כשם שזכינו לערוך את הסדר כך נזכה לימות הגאולה, לבנית בית המקדש ולהבאת קורבן הפסח. במרוצת השנים נוספה לו הקריאה: "לשנה הבאה בירושלים" ובארץ ישראל הוסיפו "הבנויה". אנו ביקשנו להפוך שיר יפה זה לשיר הסיום של ליל הסדר, לפני שירת התקווה, ולהעניק לו בכך פירוש של תקווה לבניין, לשלום ולגאולה.

דליה מרקס

**חַסַּל סְדוֹר פֶּסַח בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן,
הַסִּבְנוּ בְּצוֹתָא גְדוֹלָה וְגַם קִטּוֹן.
וּכְאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ,
כֵּן נִזְכֶּה לְחַדְשׁוֹ.**

**לֹא נִשְׁכַּח מִי יְצָרָה,
מִי בִשַׁל וּמִי בָנָה,
וּלְוָאֵי וְנִבְנָה בְּצִיּוֹן בְּרִנָּה,
בְּשָׁלוֹם וּבְאַמוּנָה.**

**לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם - הַבְּנוּיָה.
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם - שֶׁל שָׁלוֹם.**

למחרת ליל הסדר

ליל הסדר הגיע אל סיומו. שרנו על החירות ודברנו על העבדות, סיפרנו על העוני ולמדנו על המאבק בשעבוד. באכילת החרוסת והמרור, המצה והסעודה, קשרנו עצמנו אל הזיכרון ההיסטורי היהודי. ביקשנו להיות כבן והבת החכמים, היודעים ש"העבודה הזאת" היא לנו, השואלים מה המצווה שבה אנו מצווים.

עתה תם הסדר. אנחנו מתפנים לרחיצת הכלים, לסידור הבית, לפרידה של מארחים ואורחים אלו מאלו. מחר בבוקר נקום, ובלבנו זכר האירוע שקיימנו. האם יותיר בלבנו הסדר עוד דבר מה? האם נזכור שאנו מצווים לראות את עצמנו כאילו יצאנו ממצרים? האם נדע גם מחר, גם אחרי ימי הפסח, שמחכה לנו מלאכת קודש? שהסדר שערכנו לא היה אלא צעד ראשון לקראת העשייה הדתית והחברתית המצפה לנו?

"העבודה הזאת", המצפה לכל אחת ואחד מאתנו, רבה ומגוונת. השעבוד, העוול, העוני, הבערות, האפליה והקנאות פוגשים אותנו בדרכי חיינו בצורות שונות ובהקשרים שונים. כל אחת מאתנו עשויה למצוא את המקום הנכון לה לפעול למען המאבק בהם. כל אחד מאתנו נקרא לבחון עד כמה יוכל לתקן בעולמו של האל, בעולמנו שלנו. אם נחליט לעשות כן, נפגוש בוודאי שותפים רבים וטובים בדרכנו, יחידים, עמותות ומפעלים רבים המבקשים להרבות טוב, להביא אור, להשכין צדק ושלום.

היהדות הרפורמית בארץ ובעולם ראתה מיום היווסדה חובה קדושה לעצמה לתרום מכוחה למאמץ להבראת החברה, להשכנת צדק ולעשיית צדקה, לטיפול השלום והסובלנות. היא כוננה בכל דור ובכל מקום את הכלים המתאימים לפעולה זו. גם אנו, ביהדות המתקדמת בישראל, נוטלים את חלקנו במשימה זו בדרכים שונות. אנו מאמינים, שאחדות מהן עשויות להפוך לנתיב או מסלול עבור כל אחד ואחת מקוראיה ומשתמשיה של הגדה זו. אנו מקווים, שחלקם יבחרו לסייע, להיות שותפים, להוביל מאמצים אלה. יהיו בוודאי גם כאלה שיבחרו בנתיבים שפילסו זרמים וגופים אחרים. יבואו כולם על הברכה.

כלי מרכזי בפעולתנו הוא **המרכז לפלורליזם יהודי – לשוויון ערך האדם, צדק חברתי וסובלנות דתית**, הפועל בדרכים מגוונות להסיר רע ולהרבות טוב בחברה הישראלית על כל מגזריה. המרכז היה שותף בשנים האחרונות למאבקים החברתיים המרכזיים בחברה הישראלית (מאבק הנכים, מאבק החרשים, מאהל האמהות החד הוריות, מאבק הכפרים הבדווים הלא מוכרים ועוד). בין היתר מקיים המרכז, זה שבע עשרה שנים, מרכז לסיוע משפטי לעולים, המסייע לנתקלים בקשיים ובהתנכלויות בתחומי המעמד האישי ומרשם האוכלוסין (קבלת מעמד עולה ואזרחות ישראלית, רישום יהדות, גיור, הסדרת מעמד בני משפחה של ישראלים ועולים ועוד).

במסגרת המרכז פועלת **'קרן בכבוד' – קרן היהדות המתקדמת לאחריות חברתית**, שנוסדה בשנת 2005 במטרה להעניק סיוע הומניטארי ליחידים וקהילות, ולשם טיפוח מפעלי עזרה הדדית ברוח הערכים המנחים את דרכנו היהודית. הקרן שואפת להקטין פערים בחברה הישראלית ולקדם את ערכי הצדק החברתי בישראל. היא מקיימת שורה של פרויקטים מתמשכים וחד פעמיים, ביניהם:

- ◇ **פרויקט הזנה** לאורך כל ימות השנה למשפחות נזקקות מכל מגזרי החברה הישראלית, בשיתוף גופי רווחה שונים.
- ◇ **"לכולם מגיע מקום של כבוד"** - "כרטיסיית תרבות" לילדים ובני נוער ממשפחות מוחלשות, המאפשרת להם ליהנות מפעילויות בתחומי המוזיקה, התיאטרון, המדעים, האוריינות, החגים ועוד.
- ◇ **סיוע למהגרי עבודה** - פעולה מתמשכת, בשיתוף עמותות אחרות, בקרב קהילת מהגרי העבודה בתל אביב יפו. סיוע במצבי חירום, פעילויות תרבות וחינוך, סיוע ליולדות חד הוריות ועוד.
- ◇ **סיוע תזונתי נקודתי** - חלוקת מזון לאלפי משפחות נזקקות לקראת החגים של העדות הדתיות השונות בישראל (ובשיאה מבצע "קימחא דפסחא");
- ◇ **סיוע במצבי חירום** - כגון סיוע למפוני ישובי חבל עזה וצפון השומרון (2005), סיוע ליישובי הצפון ולאוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים בעת מלחמת לבנון (2006), סיוע מתמשך ליישובי עוטף עזה וסיוע מוגבר בעת שבועות הלחימה (בעיקר 2009).
- ◇ **סיוע לחברי הל"ל (האגודה ליוצאים בשאלה)** - תמיכה כספית ליחידים נזקקים, מימון וסבסוד פעילויות תרבות וחינוך,

מתן חבילות מזון ליחידים ומוצרי חימום לחורף, סעודות ליל שבת ציבורית.

◇ **מבצע "חורף חם"** - חלוקת אמצעי חימום לקשישים נזקקים;

◇ **"חתימה טובה"** (בשיתוף התנועה המסורתית) - מבצע נרחב לעידוד חברי קהילות התנועות לחתום על כרטיס אדי לתרומת איברים.

◇ **קהילת צדק – מרכז לפיתוח אחריות קהילתית וחברתית**

היא כיוון פעולה חשוב נוסף שבו אנחנו שותפים. מפעל זה הוקם בשנת 2005 כיחמה משותפת של התנועה ליהדות מתקדמת בישראל והתנועה המסורתית ופועל כיום בקרב מגוון קהילות מזרמים שונים (כולל קהילות אורתודוכסיות וקהילות חילוניות מתחדשות). באמצעות פיתוח המנהיגות הקהילתית, הקניית כלים מקצועיים, וחיזוק התודעה היהודית-חברתית, מסייע צוות "קהילת צדק" לתרגום המחויבות הערכית לצדק חברתי לעשייה ממשית. עשייה זו מופנית הן כלפי פנים, לפיתוחה של מערכת עזרה הדדית ותמיכה בין חברי הקהילה, הן לשותפותן של קהילות עם אוכלוסיות מוחלשות ואוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים מחוצה להן.

מגוון פעולות אלו מייצג משהו ממחויבותנו לתיקונה ולתקנתה של החברה הישראלית. אין הוא אלא טיפה בים הצרכים. זהו רק צעד אחד במסע הארוך למען צדק וצדקה, חירות וסובלנות, אהבת אלוהים ואהבת אדם. בחלקו השונים של מסע זה אנו מוצאים לצידנו שותפים רבים, אנו שותפים לצועדים רבים. יהי רצון שיימצא בכל אחת ואחד מאתנו הכוח ליטול חלק במשימה קדושה זו, במעגלי היהדות המתקדמת או במעגלים אחרים, למען נגיע לליל הסדר הבא ונהיה ראויים לתחושה שאכן נעשינו מעט יותר בני חורין.

למידע על פעולות המרכז לפלורליזם יהודי ו"קהילת צדק":

www.irc.org.il

ליצירת קשר והתנדבות: irc@irc.org.il

לתרומות לקרן "בכבוד": 1-700-501919

זכויות יוצרים

נעשה כל מאמץ לאתר את בעלי הזכויות ליצירות הכלולות בהגדה זו. תודתנו נתונה לאישים, למוסדות ולהוצאות הספרים על הרשות לפרסם בהגדה זו מיצירותיהם. הזכויות על יצירות אלה שמורות למחברים ולהוצאות.

היוצרים הבאים העמידו באדיבותם את יצירותיהם (דברי עיון, שירה, מדרש תפילה) לרשות חוברת זו ומחזיקים במלוא הזכויות עליהן: ליפא אהרוני, טובה אילן, תמר דבדבני, יהורם מזור, דליה מרקס, גיל נתיב, יהודע עמיר, שלמה פוקס, אילן שיינפלד.

הזכויות על נוסח הכוונה לליל הסדר שמורות ל"שומרי משפט – רבנים למען זכויות אדם".

הזכויות על המובאה על פי הספר ערכי היהדות והתחדשותם שמורה למרכז מרדכי מ. קפלן.

הזכויות על שירו של שמואל הלקין, "האחוגג יום הולדתי?", שמורות למחבר. הזכויות על תפילת הטל שמורות לעזבונו של יוג'ין כהן, הזכויות על תרגום התפילה שמורות לעזבונו של יוסף מרקוס.

הזכויות על היצירות הבאות שמורות להוצאות הספרים:
הוצאת זמורה ביתן דביר: מתוך ויקטור פראנקל, האדם מחפש משמעות.
הוצאת הקיבוץ המאוחד – ספרית פועלים: לאה גולדברג, "משירי ארץ אהבתי".
הוצאת משכל - ידיעות אחרונות: מתוך מרטין בובר, גוג ומגוג.
הוצאת עם עובד: מתוך פרימו לוי, זהו אדם.
הוצאת מאגנס: מתוך אנדרה נהר, נבואות ונביאים – מהות הנבואה.
הוצאת שוקן: מתוך מרטין בובר, משה.

הזכויות על היצירות הבאות שמורות בידי חברי אקו"ם: חיים אידיס, "מסע לארץ ישראל"; דן אלמגור, "יום יבוא"; נתן אלתרמן, מתוך "משירי מכות מצרים"; פניה ברגשטיין, "ניגונים"; אמיר גלבע, "שיר בבקר בבקר"; דרורה חבקין, "פטיש לו היה לי" (תרגום); יחיאל מוהר, "יש לי חלום"; חנה סנש, "אביב"; רוני סומק, "חטה"; ברי סחרוף, "עבדים"; יהודה קרני, "מה אני מבקש?"; מתיתיהו שלם, "פנה הגשם", "שבולת בשדה".